

Indholdsfortegnelse

Værdifulde kulturmiljøer	2
Øen Sejerø	6
Sejerby	10
Landsbyen Kongstrup	14
Øen Nekselø	18
Eskebjerg Vesterlyng	22
Alleshave ejerlav	26
Landindvindingsprojektet Saltbæk Vig	30
Landsbyen Eskebjerg	34
Landsbyen Føllenslev	38
Landsbyen Særslev	42
Landsbyen Viskinge	46
Hovedgården Aunsøgård	50
Hovedgården Astrup	54
Kongens Møller	58
Landsbyen Bregninge	62
Svebølle Skole og anlæg	66
Svebølle Stationsby	70
Virksomheden Øresø	75
Havnsø fiskeri- og havneby	79
Store Åmose	84
Landsbyen Svallerup	88
Stationsbyen Gørlev	92
Halvøen Reersø	98
Landsbyen Reersø	102
Landsbyen Kirke Helsinge	107
Ladepladsen Mullerup Havn	111
Sukkerfabrikken	115
Ubberup Højskole med Valgmenighedskirke	119
Landsbyen Værslev	123
Hovedgården Saltofte	127
Hovedgården Vesterbygård	131
Landsbyen Jorløse	135
Lille Åmose	139
Landsbyen Lille Fuglede	143
Tissø-bopladsen	147
Landsbyen Store Fuglede	151
Værslevstien	155
Hovedgården Kattrup	159
Herregårdsmiljøet ved Tissø	163
Landsbyen Reerslev	167
Landsbyen Løve	172

Røsnæsgården	176
Landsbyen Ulstrup	180
Landsbyen Ågerup	184
Landsbyen Illerup	188
Overdrevsbakkerne Rakkerbanken	192
Lerchenborg-området	196
Asnæs Dyrehave	201
Husmandsbebyggelser omkring Lerchenborg	205
Landsbyen Kåstrup	209
Landsbyen Tømmerup	213
Landsbyen Bastrup	217
Vedelsgade og Birchsgade - Arbejderbyggeforeningen "Frem"	221
Gisseløre	225
Radiostationen	229
Møllebakken	233
Kordilgade 34-42	238
De 100 Huse	242
Blindeinstituttet – Synscenter Refsnæs	246
Højbyen	253
Fiskerhusene	258
Stationsbyen Høng	264
Røsnæs Fyr	268
Almennyttigt byggeri nord for Nr. Allé i Kalundborg	272
Kalundborg Gl. hospital	276

Værdifulde kulturmiljøer

Øen Sejerø

Tema
Sted
Tid

Ø-miljø
Sejerø
1200-

Beskrivelse

Sejerø er som helhed udpeget som kulturmiljø. Desuden er specifikt to landsbyer udpeget som sådanne (300-1a og 300-1b, se nedenfor).

Øen nævnes i kong Valdemars jordebog fra 1231 med hus, og der har sikkert boet bønder på øen allerede dengang, for kirken er ikke meget yngre. I 1300-tallet tilhørte øen roskildebispen, og efter reformationen overgik den til krongodset. Sidst i 1600-tallet blev den solgt til private, således var den en lang tid i slægten Rostgaards eje. I 1805 købte beboerne øens gårde til selv-eje.

Øens bakker består overvejende af frugtbar moræneler, mens de lave områder er hævet havbund, som er mindre frugtbar, men man har i hvert fald fra 1600-årene kunnet gøde markerne så meget med tang og formentlig også med gødning fra husdyr, som kunne vinterfodres med hø fra de store lavninger mellem morænebakkerne, at man kunne have det såkaldte alsædebrug, dvs. at man kunne tilså markerne hvert år uden mellemliggende brakperioder.

Landsbyerne ligger på det høje moræneland, Mastrup dog noget lavere end de øvrige. Langs kysten findes lidt spredt husmandsbebyggelse, hvis beboere også har ernæret sig ved lidt fiskeri. En egentlig fiskerbebyggelse findes ved Nordby. Allerede i middelalderen har der været drevet sæsonfiskeri fra kysten; middelalderlige fiskerboder er påvist ved Mastrup og Elmebjerg.

De nogle steder endnu bevarede bindingsværkshuse, hvad enten de ligger i bymæssig bebyggelse eller på det åbne land, er af en særlig konstruktion, der minder om byggemåden i Odsherred, bl.a. kendetegnet ved manglen på løsholter.

Fiskeriet koncentreredes i løbet af 1800-tallet om havnen, hvis ældste del er anlagt i 1839 med senere udvidelser i 1903-04. Havnen havde tidligere forbindelse til Saltbæk Vig, men denne erstattedes i 1904 af dampskibsforbindelse til Kalundborg. Siden 1932 er der drevet færgefart mellem øen og Havnsø.

Efter 2. verdenskrig er der sket en vis udbygning med sommerhusområder en 3-4 steder ud over øen.

Bærende elementer	• Øens højtliggende åbne morænebakker langs kysten • De centralt beliggende lavere områder af hævet havbund • Det fintmaskede net af levende hegn og sten- og jorddiger, især i den nordvest- og sydøstlige del af øen • Landsbyerne, husmandsbebyggelser og bebyggelse, der generelt ligger på det høje moræneland • Fiskerbebyggelse og færgehavn ved Sejerby • Fyrtårn og fyrmesterbolig oven for kystskrænten på Gniben.
Eksisterende bevaringstiltag	• Flere beskyttede sten- og jorddiger på øen • 300 m kirkebyggelinje rundt om Sejerø Kirke • Flere fredede fortidsminder (flere høje, to bautasten og et stenkammer på sydspidsen) med tilhørende 100 meter beskyttelseslinjer • § 3 beskyttede naturtyper (hede, eng, søer, vandhuller, moser, strandoverdrev og overdrev) og vandløb • Lokalplan nr. 4.2. For et plejehjem i Sejerby • Lokalplan nr. 4.6. Golfbane, Sejerø • Lokalplan nr. 4.4. For udvidelse af Sejerø Havn • Lokalplan nr. 4.7. Sommerhusområdet Gniben Strand, Sejerø • Lokalplan nr. 507 for sommerhusområdet Knoldebjerg, Sejerø.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Bebyggelse uden for de afgrænsede landsbyer • Tilplantning og tilgroning på de ubebyggede arealer • Nedrivning eller om-, til- og nybygning af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse • Ændring af vejstrukturen, ændring af belægning samt opstilling af vej-udstyr mv. • Turisme- og sommerhusbebyggelser samt byudvikling, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer på øen.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

-
-

Kort 2.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Billede 16.

Billede 17.

Billede 18.

Billede 19.

Billede 20.

Billede 21.

Sejerby

Tema	Rækkelandsby
Sted	Sejerø
Tid	1682
Beskrivelse	Byen, der pr. 1682 især udgjordes af 21 gårde og blev udskiftet i 1796, er i dag en langstrakt rækkeby med 7-8 ikke-udflyttede gårde og ældre gadehuse langs det velbevarede vejforløb. Mod syd ligger kirken med lille, middelalderlig kirkelade, bygget op til kirkegårds-muren mod øst. Endvidere er her en nedlagt skole, stort missionshus fra 1890 og kroen ved Havnevejen. Lidt nordligere ligger det meget store gadekær med præstegården. I byen eksisterer også et par funktionsbygninger fra andelstiden: brugsforening (ca. 1950) og andelsmejeri fra 1951 (nedlagt). Byen rummer en del karaktergivende træer og hegn langs tofter og haver.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • den bevarede landsbystruktur med de bevarede gårde, huse, gadekær og veje• kirken, kirkelade, præstegård, missionshus, kro og kirkegård i de centrale dele af byen• andelstidens bebyggelse med det tidligere mejeri og brugsforening• byens grønne struktur• fiskerbebyggelsen længst mod syd i sammenhæng med færge- og fiskerihavn. (Se i øvrigt kulturmiljø 301-1, Øen Sejerø).
Eksisterende bevaringstiltag	• kirkeladen (matr.nr. 124 af Sejerby By) fredet i henhold til Bygningsfredningsloven (kampestensbygning ved kirkegårds-murens østside fra middelalderen).• seks områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Sejerø Kirke• 300 m kirkebeskyttelseslinje rundt om Sejerø Kirke• Lokalplan nr. 4.5. For dele af Sejerby• fredet fortidsminde (mindsten) uden beskyttelseslinje ved kirken• § 3 beskyttet naturtype (gadekær) og vandløb.
Sårbarhed/Trusler	• større ændringer i vej- og gadeforløb samt i den karaktergivende beplantningsstruktur• nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende

bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse

- turisme- og sommerhusbebyggelser samt byudvikling, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring byen og havnen.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Landsbyen Kongstrup

Tema	Landsbybebyggelse
Sted	Kongstrup
Tid	1682-
Beskrivelse	Landsbyen har et meget velbevaret gadeforløb samt en tæt bebyggelse af ikke-udflyttede gårde, som byen havde 10 af pr. 1682 og i dag har 7 af. Udskiftning fandt sted i 1796. Gårdene ligger lidt trukket tilbage i forhold til hovedgaden, hvor mindre huse er opført som gadehuse, dels i bindingsværk (1700-tallet), dels i grundmur (1800-tallet). Gårdene repræsenterer ligeledes forskellige perioders byggemåde. Af særlig kulturhistorisk værdi er den nordvestligst beliggende gård, i dag sommerbolig. Byen rummer en del karaktergivende træer og hegn langs tofter og haver og i landsbyafgrænsningen.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • gården på Kongstrupvej 20 og dens omgivelser• den bevarede landsbystruktur med gårde, huse, gadekær og veje.
Eksisterende bevaringstiltag	• § 3 beskyttet naturtype (gadekær)• beskyttede sten- og jorddige nordøst for gadekæret.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • større ændringer i vej- og gadeforløb samt i den karaktergivende beplantningsstruktur• nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse.
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Billede 16.

Billede 17.

Øen Nekselø

Tema
Sted
Tid

Ø-miljø
Nekselø

Beskrivelse

Øen har været delt ned langs midten og ejet af hhv. Århus- og Roskildebispen. Efter reformationen blev øen krongods. I en længere periode var den ejet af Rostgaardfamilien, men solgtes fra igen. I 1805 blev den købt af byfogeden i Kalundborg.

I 1682 lå der 4 gårde på øen, men i dag er der 5 samt nogle huse og husmandssteder. Øen har en lille kirke fra 1931 samt skole m. bibliotek (1938).

Der har endvidere været vindmølle, andelsmejeri og telegraf-ekspedition. På østkysten anløbsbro for færge fra og til Havnsø.

Nekseløs er stærkt præget af den geologiske oprindelse. Øen er opbygget af en kæde af bakker, hvilket giver et kuperet terræn, herunder ikke mindst de meget stejle skrænter ved Nekselø's vestkyst. Landskabet består af klinger, overdrev, levende hegn og marker, og her er en storslået udsigt over bugten og mod Røsnæs. Øen er, pga. tørre og solrige klima, desuden levested for visse plante- og dyrearter, der normalt findes i Central- og Østeuropa.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- det kuperede landskab med dets åbne overdrevspræg og de mange diger og levende hegn
- de få gårde og den lille anløbsbro.

Eksisterende bevaringstiltag

- hele øen er naturfredet
- § 3 beskyttede naturtyper (overdrev, kystskrænt, strandoverdrev, møse, sø, vandhuller)
- rigtig mange beskyttede sten- og jorddiger
- to fredede fortidsminder (en hustomt på nordøen med tilhørende 100 meter på og en mindsten ved kirken uden beskyttelseslinje)
- 300 m kirkebeskyttelseslinje rundt om Nekselø Kirke.

Sårbarhed/Trusler

- fjernelse/manglende vedligeholdelse af levende hegn
- tilgroning på grund af for lavt græsningstryk
- nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gård og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Eskebjerg Vesterlyng

Tema
Sted
Tid

Hedelandskab
Eskebjerg Vesterlyng

Beskrivelse

Landskabet ved Vesterlyng er specielt, idet der her findes Sjællands største hedestrækning med spredt bevoksning.

Græsningsoverdrevet med lyngheden og enebærkrattet, men også med strandenge og klitområder, indrammes af et langt stendige mod det tilstødende agerland. Dette er den sidste rest af de engang så store fælles græsningsområder langs Sejerøbugten, som de fleste steder nu er bebygget med sommerhuse.

Området afgræsses fortsat om sommeren. Mod nordøst ligger den lille skov, Mareskoven, som er præget af stævningsdrift. På området forefindes desuden en del oldtidsminder i form af gravhøje og stendysser.

Området er aldrig blevet udskiftet og ejes således fortsat i fællesskab af en række gårde i baglandet. Landskabet er præget af Sejerøbugtens store vandflade.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- det åbne hedelandskab samt strandengs- og klitområdet.

Eksisterende bevaringstiltag

- landskabsområdet har været fredet i henhold til Naturfredningsloven siden 1945
- § 3 beskyttede naturtyper (klithede, hede, sø, overdrev, strandeng, mose, sø, vandhuller)
- mange fredede fortidsminder (primært høje med tilhørende 100 meter beskyttelseslinje og et stenkammer ved Karsemose uden beskyttelseslinje)
- beskyttede sten- og jorddiger langs hele afgrænsningen af kulturmiljøet mod landsiden.

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- områdets karakteristiske vegetationsformer, der er udviklet ved århundreders græsning af heste og kreaturer, kan kun bevares ved fortsat græsning og ved et passende græsningstryk
- ophør af stævningsdrift i skoven.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Alleshave ejerlav

Tema	Landsbybebyggelse
Sted	Alleshave
Tid	1682-
Beskrivelse	Landsbyen, der i 1682 bestod af 16 gårde, og som har ret gode jorde, blev udskiftet o. 1800 i form af en blok-udskiftning og i et sådant omfang, at den gamle landsby blev opløst. Sidenhen har gårdene ligget jævnt fordelt ud over halvøen, placeret midt på deres dyrkningsjord, som var opdelt og afgrænset af diger og levende hegn, hvoraf de fleste er bevaret endnu. De enkelte gårdanlæg rummer i forskellig grad bygningsbevaringsværdige elementer. De store vandflader Saltbæk Vig og Sejerø Bugten præger det åbne flade landskab.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • områdets udskiftningsstruktur - gårdene ligger på de blokudskiftede jorder• den opløste bykerne.
Eksisterende bevaringstiltag	• området er naturfredet• § 3 beskyttede naturtyper (mose, eng, kultureng, vandhuller, søer, mose, kystskrænt, overdrev og strandeng)• et fredede fortidsminder (høj) med tilhørende 100 meter beskyttelseslinje i kulturmiljøets nordøstlige afgrænsning• mange beskyttede sten- og jorddiger på dyrkningsjorden og langs afgrænsningen mod øst.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • enhver form for byggeri, anlæg mv., der bryder blokudskiftningsstrukturen• nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• nybyggeri, tilplantning, fjernelse af levende hegn i dyrkningsskel eller tilgroning på agerarealerne.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Landindvindingsprojektet Saltbæk Vig

Tema	Landindvinding
Sted	Saltbæk Vig
Tid	1866-
Beskrivelse	Projektet påbegyndtes i 1866 ved anlæg af et havdige mellem Saltbæk og Alleshave, bygning af pumpeværker og gravning af en landkanal. Efter en årrække var vigen næsten tørlagt, men pengene slap op, og pumperne standsedes midlertidigt. En storm i 1921 gjorde definitivt ende på projektet. I dag holdes kun en smal landstrimmel tør. Rester af pumpemøller og arbejder- og funktionærboliger på Lille Vrøj er stadig bevaret. Den inddæmmede vig er rig på fisk, bl.a. karper og suder fra et nedlagt karpedambrug ved vigens østside. Tidligere gik båden til Sejerø fra Saltbæk Vig, senere fra Lille Vrøj. Det er stadig spor efter det tidligere landingssted. I dag er der ikke offentlig adgang til området.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • pumpemøllen og arbejder- og funktionærboliger på Lille Vrøj• den inddæmmede vig og de omgivende enge.
Eksisterende bevaringstiltag	• området er naturfredet• § 3 beskyttede naturtyper (strandeng, strandoverdrev, overdrev, mose, eng, søer, strandsump, natur- og kultureng) og vandløb• beskyttet havdige langs afgrænsningen mod syd og øst.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af pumpemølle og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• tilgroning på grund af for lavt græsningstryk.
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

-
-

Kort 2.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Billede 16.

Billede 17.

Billede 18.

Billede 19.

Billede 20.

Billede 21.

Landsbyen Eskebjerg

Tema	Landsbybebyggelse
Sted	Eskebjerg
Tid	1682-
Beskrivelse	En oprindeligt ret stor agrar landsby (34 gårde i 1682), hvis agrare præg er næsten helt forsvundet og afløst af et stationsbypræg med mange huse og villaer (en del med butik og værksted) i stationsbystilen fra perioden ca. 1890-1930, selv om byen først fik sin station på Hørve-Værsløvbanelinjen i 1919, som fungerede frem til 1956. Der er da heller ikke opstået nogen særlig bebyggelse lige omkring stationen. Byen har en del funktionsbygninger fra andelstiden: missionshus, brugsforening m.m. samt et lille forsamlingshus af træ 1889, et af de mange "øvelshuse", som arkitekt Andreas Bentsen, Vallekilde Højskole, opførte i disse år. Trods en tilbygning fra ca. 1930 er huset meget velbevaret og et af de få bevarede af Bentsens "øvelshuse".
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • resterne af den agrare landsbystruktur mod nord og vest i form af gårde, huse og veje samt beplantning om tofter• stationsbypræget, dvs. bygninger opført i stationsbystil fra perioden omkring 1890 til 1930• andelstidens bygninger samt forsamlingshuset.
Eksisterende bevaringstiltag	• enkelte beskyttede sten- og jorddiger i byens afgrænsning mod nord.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• opblødning af landsbyens delvis veldefinerede grønne grænse mod de omgivende marker mod nordøst og nordvest.
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

-
-

Kort 2.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Landsbyen Føllenslev

Tema	Landsbybebyggelse
Sted	Føllenslev
Tid	1682-
Beskrivelse	Oprindelig en agrar landsby med 27 gårde i 1682. Det agrare præg er næsten helt fortrængt. 4-5 store gårde ligger tilbage i udkanterne af byen. I byens østlige ende ligger den middelalderlige kirke. I øvrigt er byen - som Eskebjerg - et godt eksempel på den stationsbygagtige udvikling i en mindre landsby, især i form af villabebyggelse med en del butikker og værksteder fra begyndelsen af 1900-tallet, før byen fik station på Hørve-Værslev-banen (1919-56). Heller ikke her er der opstået nogen egentlig bebyggelse omkring stationen.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • resterne af landsbystrukturen bestående af gårde, huse, kirken og veje samt beplantning om tofter• stationsbypræget, dvs. bygninger opført i stationsbystil fra begyndelsen af 1900-tallet• den tidligere skole og det tidligere andelsmejeri.
Eksisterende bevaringstiltag	• der er flere beskyttede sten- og jorddiger• tre områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Føllenslev Kirke• 300 m kirkebeskyttelseslinje rundt om Føllenslev Kirke.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• yderligere by- og erhvervsudvikling, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring byen.
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Billede 16.

Billede 17.

Landsbyen Særslev

Tema	Landsbybebyggelse
Sted	Særslev
Tid	1682-
Beskrivelse	Landsbyen har bevaret meget af sit agrare præg og af strukturen før udskiftningen (24 gårde i 1682) - i modsætning til Snertinge, som den efterhånden er vokset næsten helt sammen med. Kirken ligger sydligt i byen, og der er flere store gårde tilbage i selve byen sammen med eksempler på ældre gadehuse; hertil er kommet en vis bebyggelse af "aftægtsvillaer". I byens nordlige udkant er bevaret den meget store fattiggård (med avlsbygninger) fra 1870, siden 1930 alderdomshjem. Et stykke nord for byen ligger andelsmejeriet fra ca. 1920, nu fabrik.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • den agrare landsbystruktur bestående af gårde, huse, kirke og kirkegård, veje samt beplantning om tofter• bygningskomplekset med den tidligere fattiggård.
Eksisterende bevaringstiltag	• der er beskyttede sten- og jorddiger i kulturmiljøets nordøstlige del• et fredede fortidsminder (høj) nordøst for kulturmiljøet, hvor den tilhørende 100 meter beskyttelseslinje når ind i kulturmiljøet• fem områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Særslev Kirke• 300 m kirkebeskyttelseslinje rundt om Særslev Kirke.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• fjernelse af den karaktergivende beplantning i byen• yderligere byudvikling, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring byen.
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Landsbyen Viskinge

Tema	Landsbybebyggelse
Sted	Viskinge
Tid	1682-
Beskrivelse	Kirken er placeret højt i byens østende og med den store, klassicistiske præstegård i den modsatte ende. Fra præstegården mod øst opleves byens oprindelige, komplicerede gadeforløb med en udpræget agrar bebyggelse (17 gårde i 1682) med mange ældre gadehuse m.m. Parallelt med denne bebyggelse, langs den gamle landevej nord for, findes en karakteristisk stationsbyagtig bebyggelse. Nær præstegården et grundmuret forsamlingshus fra 1890'erne, øst for byen det nu nedlagte andelsmejeri. Byen rummer således flere tydelige bebyggelseslag.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • det agrare præg består af gårde, huse, den uregelmæssige vejstruktur og de levende hegn og hække langs tofter og i byens afgrænsning mod det åbne land• funktionsbygninger i form af smedje og skole samt kirke, kirkegård og præstegård• stationsbypræget ses i form af jernbanedæmningen samt huse opført i forbindelse hermed• andelstiden har sat sit præg på byen ved det nu nedlagte andelsmejeri og forsamlingshuset.
Eksisterende bevaringstiltag	• Lokalplan nr. 1.16. Byomdannelse i Viskinge• § 3 beskyttet naturtype (gadekær)• områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Viskinge Kirke• 300 m kirkebeskyttelseslinje rundt om Viskinge Kirke.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• opblødning af landsbyens meget veldefinerede grønne afgrænsning mod de omgivende marker mod syd og sydvest• yderligere byudvikling, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og bebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring byen.

Tallene på kortet viser
billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Hovedgården Aunsøgård

Tema	Herregård og landskab
Sted	Aunsøgård
Tid	1231-
Beskrivelse	Gården er nævnt allerede i 1231, den var indtil 1661 en kongelig jagtgård, der i hvert fald blev benyttet af Christian III og Frederik II, dvs. i perioden 1534-88. Gården blev ødelagt under svenskekrigene og blev som så meget andet krongods solgt derefter. I årene mellem 1725 og 1750 oprettedes gården som hovedgård ved inddragelse af et antal bøndergårde. Fra 1750 til 1923 hørte gården under Lerchenborg. Ca. 1780 er gården Svebøllegavn skilt ud som schæferi (dvs. græsningsgård med stort fårehold). Aunsøgård ligger for enden af en ca. 200 år gammel allé, der fører fra Gl. Svebølle ned over de store skrånende herregårdsmarker til gården ved den nu delvist udtørrede Aunsø. Langs alléen enkelte landarbejderboliger til godset. Gårdens bygninger er nyere, men beliggenheden og kirken (opført i flere faser i 1400- og 1500-årene som herregårdskapel) antyder den middelalderlige oprindelse. Kirken gik ud af kirkeligt brug i 1934 og er i dag en slags museumskirke. Til Aunsøgård hører en meget betydelig grusindustri, en af Vestsjællands ældste. Godset oprettede i 1884 den første "stenplads", der fra 1899 havde et sidespor til Roskilde-Kalundborg-banen. Herfra leveredes bl.a. grus og sten til Københavns befæstning.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • det helstøbte anlæg med gårdens bygninger, gårdsplads samt kirken• det omgivende, åbne herregårdskab med allé, sø, landarbejderboliger, store dyrkningsflader og levende hegn og skove.
Eksisterende bevaringstiltag	• tre fredede fortidsminder (stenkammer og runddysse længst mod vest i kulturmiljøet) (kultsten uden beskyttelseslinje nordøst for gården) samt dele af en beskyttelseslinje længst mod øst, hvor selve fortidsmindet (stenkammer) befinder sig uden for kulturmiljøafgrænsningen• beskyttede sten- og jorddiger i ejerlavsgården mod sydvest samt nord for Aunsøgård• § 3 beskyttede naturtyper (sø, vandhuller, mose og eng)• et område er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Avnsø gamle Kirke• 300 m kirkebeskyttelseslinje rundt om Avnsø gamle Kirke.

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- udvidelse af områder med råstofindvinding på ejendommen, som spoler oplevelsen af herregårdslandskabet med de store marker mv.
- om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- fjernelse af karaktergivende beplantning
- yderligere udtørring af Avnsø
- opførelse af bebyggelse og tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring hovedgården.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Hovedgården Astrup

Tema	Hovedgård og landskab
Sted	Astrup
Tid	1700-
Beskrivelse	Gården er samlet af et antal bøndergårde i første halvdel af 1700-årene og hørte da og indtil 1852 under Lerchenborg. Både hovedbygning og avlsgård er fra 1876, men meget ombyggede. Omkring Astrup ses en del landarbejderhuse i godsets karakteristiske mørke-røde farve og med særlige navneskilte af ret ny dato. Jernbanedæmningen (København-Kalundborg), der løber tæt forbi hovedbygningen, samt Skarresø præger landskabet.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • herregårdslandskabet med hovedbygning, park og avlsgård, landarbejderboliger, levende hegn, store dyrkningsflader og skovområder.
Eksisterende bevaringstiltag	• en bræmme langs Skarresø er naturfredet, desuden hører Bjergsted Bakker vest for kulturmiljøet med i fredningen• § 3 beskyttede naturtyper (sø, vandhuller, mose og eng) og vandløb• beskyttede sten- og jorddiger langs skovområder og i afgrænsningen mod nordvest• et fredet fortidsminde (høj) med beskyttelseslinje i den nordvestlige del af kulturmiljøet.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gård og huse, der ikke er i harmoni med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• nybyggeri, tilplantning, fjernelse af karaktergivende beplantning eller tilgroning på agerjorden.
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Kongens Møller

Tema	Møller
Sted	Tæt ved Åmosen, øst for Svebølle
Tid	1300-
Beskrivelse	Langs Halleby Å og afløbet fra Skarresø har ligget 5 vandmøller, alle formentlig med oprindelse i middelalderen, og alle engang udstyret med stampeværk. To af dem hørte under Lerchenborg o. år 1900: 1) Tyske Mølle (Kongens Mølle) lidt syd for Skarresø er nedlagt som mølle i 1906, men her er endnu spor af de store fiskedamme, som siden udnyttede opstemningen. Og den endnu eksisterende, rødmaledede hovedbygning til møllegården er særdeles bevaringsværdig.2) Gryde Mølle, omtalt så tidligt som 1316, blev nedlagt som mølle i 1910. Den har altid været kornmølle, fra ca. 1870 med bageri, og der findes endnu rester af den stensatte møllerende og møllens fundament. Den fik også vand fra Skarresø.3) Øresø Mølle havde underfaldshjul. Den var som de øvrige kornmølle, men blev omdannet til savskæreri og trævarefabrik, flyttet efter brand. Af ældre bygninger findes endnu den flot mod Halleby Å beliggende direktørbolig og en bagvedliggende magasinbygning, begge meget bevaringsværdige.4) Strids Mølle, nævnt første gang i 1336. Den var også kornmølle og den af møllerne, der fungerede længst, nemlig indtil ca. 1960. Det velbevarede møllekompleks danner en væsentlig helhed med høj fortælleverdi om dansk mølleindustri i et smukt samspil med den omgivende natur. En ny faunapassage er indpasset nænsomt i landskabet uden at ødelægge møllens vandtilførsel.5) Rangle Mølle, udover kornmølle også farveri, senere i 1800-tallet desuden forsynet med landbageri og købmandsbutik. Møllen blev bygget om til turbinekraft i beg. af 1900-tallet. Den var den mest herskabelige af alle vandmøllerne med en hovedbygning i en slags nyklassicistisk stil fra 1877 med nyere etableret indkørsel, alt af høj miljøverdi. Møllen ophørte sin virksomhed i 1932. I dag er møllen fuldstændigt ombygget, kun dammen afslører den tidligere vandmølle. Skovområder samt åbne eng- og agerområder præger landskabet i og omkring ådalen.
Bærende elementer	• Vandløbssystemet med Halleby Å med moser og enge, der som snoren i en perlekæde binder de fem mølleområder sammen• Kongens Mølle: hovedbygningen og de tidligere fiskedamme

	• Gryde Mølle: den nuværende bygning samt den tidligere møllerende • Øresø Mølle: den tidligere direktørbolig og magasinbygning • Strids Mølle: de tidligere mølleindustribygninger og mølledam • Rangle Mølle: mølledam. Den tidligere hovedbygning har strukturmæssig betydning.
Eksisterende bevaringstiltag	• § 3 beskyttede naturtyper (sø, skovsø, dam, mose, kultureng og eng) og vandløb • Et fredet fortidsminde (langdysse) med beskyttelseslinje i den nordvestlige del af kulturmiljøet. To andre fortidsmindebeskyttelseslinjer lapper ind over samme del af kulturmiljøet. • Flere beskyttede sten- og jorddiger i kulturmiljøet.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Indgreb som slører samspillet mellem landskabet og de historiske strukturer, idet åen og de fem mølleområder bør betragtes som et samlet hele • Manglende sikring af åens vandføring og ændring af åens naturligt slyngede forløb • Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved de historiske bygninger, der ikke er i harmoni med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse • Nybyggeri, tilplantning eller tilgroning, herunder manglende pleje (afgræsning eller slåning) af engene, i og omkring ådalen Opførelse af tekniske anlæg mv. i og omkring ådalen.
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Billede 16.

Billede 17.

Billede 18.

Billede 19.

Billede 20.

Billede 21.

Billede 22.

Billede 23.

Landsbyen Bregninge

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Landsby på den magre hedeslette, men tæt ved de frodige enge ved Bregninge Å. I den gamle del af landsbyen med kirke og præstegård er kun et par gårde tilbage (i 1682 var der 9 gårde), og bydelen præges stærkt af et par lange grundmurede længehuse fra omkring 1870, landarbejderboliger til den store gård, Bregningegård, i byens vestlige udkant.

Byen rummer desuden en del ældre gadehuse og omkring vejkrydset i byens øst del en mere stationsbyagtig bebyggelse med karakteristiske hjørnehuse. Her ligger også den tidligere skole fra 1907, tegnet af bygmester Andreas Bentsen, Vallekilde Højskole, med et nybarokt udseende. Landsbyen hænger (historisk) sammen med Bregninge Å og åddal vest for byen.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Bregningegård med de tidligere landarbejderboliger
- Kirke og præstegård med præstegårdshave
- Den agrare landsbystruktur med gårde, huse, gadekær, veje samt den gl. skole
- De mange karaktergivende træer i byen

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Ti områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Bregninge Kirke
- 300 meter kirkebyggelinje rundt om Bregninge Kirke
§ 3 beskyttede naturtyper (gadekær og kulturreng) øst for kirken

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Udtørring eller opfyldning af gadekæret
- Fjernelse af karaktergivende beplantning i landsbyen
- Byudvikling o.lign., som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer som slører de historiske strukturer i og omkring byen

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Svebølle Skole og anlæg

Tema	Velfærdssamfundet – Offentlige institutioner
Sted	Svebølle
Tid	1953 -
Beskrivelse	Allerede i 1943 blev skoleplanerne vedrørende opførelse af en ny skole i Svebølle påbegyndt af sognerådet. Tilladelsen kunne dog i første omgang ikke gives af Undervisningsministeriet, idet krigens bolignød og behov for genopbygning stod først for. Derfor blev idrætsanlægget syd for skolen opført før selve skolen. Idrætsanlægget blev indviet i juni 1950 og først i 1953 nedlagdes grundstenen til Viskinge – Avnsø Centralskole. Idrætsanlægget er med sit bølgede landskab og flere plateauer, der udnytter landskabets højdeforskelle et eksemplar på et gennemtænkt anlæg fra sin tid. Det er projekteret af Holbæk Amts vejvæsen med amtsvejinspektør Knud Danøe og civilingeniør Selsø Sørensen. Anlægget består af større og mindre boldbaner, hvortil der siden anlæggelsen er kommet både bl.a. kunstbane, tennisbane og klubhus til, samt stadion med plads til tilskuere. Hele anlægget er sammenhængende med et net af grusstier, hvorfra man kan gå på kryds og tværs og følge med i aktiviteterne på de grønne arealer. Langs stisystemet er en række højt voksende træer, der danner afgrænsning mellem stier og anlæg. Skolen er opført med to længer i to etager placeret i en vinkel med det åbne gårdrum mod syd, længst fra vejen. Bygningerne er opført som et klassisk skolebyggeri af 50'erne og arkitekterne bag er Gerda og Laurids Schrøder, Kalundborg. Siden det første skolebyggeri blev opført, er der tilbygget af flere omgange. Bl.a. en 900 m² tilbygning mod Stationsvej opført i 2003, som er tegnet af Stig Løcke ved Arkitektgruppen Holbæk A/S og en udvidelse af SFO'en og lilleskolen i 2010.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Idrætsanlæggets sammenhængende udformning, der giver mulighed for ophold og leg i et tæt samspil• Det klassiske skolebyggeri i to etager og med længerne, der danner et åbent gårdrum.
Eksisterende bevaringstiltag	• Kommuneplanramme - S1.OF01 – Område til offentlige formål
Sårbarhed/Trusler	• Ombygning af anlægget, der ikke harmonerer med de naturlige forskelle i terrænet og dets bølgede former.• Om-, ned- og tilbygning af og ved skolen, der ikke skaber harmoni med

det eksisterende byggeri.

Kilder

Gl. Bjergsted Lokalarkivs materiale: historie og tale til nedlæggelse af grundstenene til skolen.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

-
-

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Svebølle Stationsby

Tema	Jernbanen - stationsbybebyggelse
Sted	Svebølle
Tid	1874 -
Beskrivelse	Svebølle stationsby er opstået på bar mark i forbindelse med etableringen af jernbanestrækningen mellem Roskilde og Kalundborg i 1874. Som sådan er byen at betragte som en ægte stationsby. Eneste bebyggelse i umiddelbar nærhed af stationen dengang var en ældre bindingsværkejen-dom på Stationsvej 2, der i dag bærer navnet "Bodilhus". Man kan i dag undre sig over, at man ikke valgte at placere stationen i eller ved den dengang driftige by Viskinge. Forklaringen skal være, at man ikke ønskede at jernbanedriften skulle påføre byen unødige støjgener. Bemærkelsesværdigt er det, at der skulle gå 25 år, før der begyndte at ske en udvikling i området omkring stationen. Det var branden på Øresø Savværk, der dengang lå ved Halleby Å, og den efterfølgende flytning til området nord for og umiddelbart op til stationen, der satte gang i udviklingen. To håndværksmestre fra egnen, en murer og en tømrer indså, at der med placeringen af Øresø Savværk ved stationen ville melde sig et behov for boliger til de ansatte på Øresø Fabrik. De to håndværksmestre opkøbte byggegrunde og stod således for det allerførste byggeri i stationens nærhed, dvs. langs Jernbanevej. Senere kom endnu en murermester til. De her nævnte håndværksmestre har sammen med 2 efterfølgere stået for opførelsen af stort set alle de bygninger, der er bygget i den gamle bydel, dvs. inden for det område, der begrænses af Jernbanevej, Fabrikvej, og Parcelvej. Mange af husene i nævnte område, må således betragtes som murermestervillaer. Der er hovedsageligt tale om godt traditionelt byggeri tilpasset en lille bys form. Det fremgår også i dag tydeligt, at de pågældende håndværksmestre har været inspireret og under påvirkning af byggestilen Bedre Byggeskik. Bevægelsen Bedre Byggeskik, der blev stiftet i 1915, havde stor indflydelse på dansk byggeri i perioden 1915 -1940 med en række velproportionerede og gennemarbejdede enfamiliehuse, skoler, forsamlingshuse og landbrugsbygninger, stationer mm. Efterhånden som byen voksede, blev der skabt eksistensgrundlag for den tids butikker og småhandlende, og også større virksomheder kom til. I 1916 blev der bygget et stort privat mejeri midt på Jernbanevej og i 1922 en kaseinfabrik på Mindevej. Det var på mejeriet, at den senere så driftige vognmand Johannes Rasmussen som mejerist begyndte sin virksomhed.

somhed i Svebølle. Med henblik på transport af frisk mælk til mejeriet Enigheden i København fik han ved beskedne midler i 1932 anskaffet en lastbil. Hermed blev spiren lagt til vognmandsfirmaet Johannes Rasmusen, der i dag er et af landets største på transportområdet.

I begyndelsen af trediverne meldte behovet sig for en skole i stationsbyen, hvor børn indtil da havde været henvist til at benytte skolen i det nuværende Gl. Svebølle. En forældrekræds tog initiativ til opførelse af en friskole for enden af Skolevej. Skolen blev efter få år overtaget af kommunen og fungerede i en årrække som forskole efter Centralskolens bygning i 1954.

I 50'erne og 60'erne summede Svebølle Stationsby af liv. Byen havde i 1950 i alt 584 indbyggere fordelt på 181 husstande. Der var i denne periode 17 butikker og et stort antal større eller mindre erhvervsdrivende i byen. På jernbanestationen var der beskæftigelse til 12 ansatte. I takt med den stigende bilisme og med den voksende konkurrence fra lastbilerne forsvandt grundlaget for forretnings- og erhvervslivet i det gamle stationsbymiljø, og i dag må det vel siges helt at være forsvundet.

Stationsbygningen fra 1874 blev fjernet i 2003 og erstattet med det nuværende anlæg, der signalerer gennemsigtighed og robusthed. Selv om mange sikkert begræder, at den bygning, der i mere end 100 år havde en central funktion for bylivet i Svebølle, ikke længere eksisterer, må det erkendes, at udviklingen havde overflødiggjort den gamle vedligeholdelseskrævende bygning, der de sidste år med plader for vinduerne til perronsiden, bestemt ikke var en pryd for bydelen.

Bærende elementer

Jernbanefunktionærboligerne 33 og 32B. Jernbaneboliger var normalt en fast del af stationsmiljøet. Her blev opført 3 boliger. De to i form af en dobbeltbolig med DSB-nummeret 33 og den tredje som et ledvogterhus med DSB-nummeret 32B. Lejen i disse boliger var forholdsvis beskedne, og da kravene til boligens størrelse ikke var så store dengang, da de blev opført, var disse DSB tjenesteboliger eftertragtede. De to nævnte jernbanehuse blev bygget i henholdsvis 1900 og 1915.

Byggestil. Bygningerne i Svebølle Stationsby er, bortset fra bindingsværkshuset, "Bodilhus" og DSB-dobbeltboligen på Jernbanevej, alle opført efter 1910. Der er hovedsageligt tale om godt traditionelt byggeri tilpasset en lille bys format. Det fremgår også i dag tydeligt, at de fleste af husene er bygget af håndværksmestre, der har været under indflydelse og påvirkning af Bedre Byggeskik.

Eksempel på byfornyelse. Den tidligere forretningsejendom på Jernbanevej 11, og den nuværende forretningsejendom, "Kaalunds Butik", har i løbet af 1990'erne været igennem en omfattende renovering/istandsættelse i forbindelse med et byfornyelsesprojekt. Ejendommen Jernbanevej 14, fremstår herefter stadig som en forretningsejendom, hvorimod ejendommen Jernbanevej 11 i dag udelukkende fremstår som en beboelsesejendom.

Bygninger med særlig arkitektur. Bygningerne Parcelvej 7, Mindevej 4 og Fabrikvej 5 er bygninger, der ved deres arkitektur skiller sig ud fra stationsbyens øvrige bygninger.

En række huse med gavle mod gaden. Arkitekt Ivar Bendtsens Håndværkerskole kom til at præge Holbæk egnen. Ivar Bendtsen valgte som noget nyt og udansk at placere huse med gavle mod gaden. På parcelvej ses eksempel på denne "udanske byggeskik".

Skolebyggeri. I 1934 valgte en forældrekræds i Svebølle Stationsby at bygge en privatskole for enden af Skolevej. Skolen fremtræder også i dag med sin arkitektur som et godt eksempel på byggeri, der er tydelig inspireret af Bedre Byggeskik.

Vognmand Johannes Rasmussens garageanlæg. I 1943 valgte vognmand Johannes Rasmussen at flytte sit garageanlæg fra området bag villaen Parcelvej 7 til hjørnet af Parcelvej og Højbjergvej (Tissøvejen). Garageanlægget, der ligger på adressen Parcelvej 22, har efter datidens forhold været et imponerende anlæg, der i byggestil appellerer til Bedre Byggeskik.

Gravhøj. På hjørnet af Jernbanevej og Fabrikvej (mellem Fabrikvej 13 og 15) ligger en fredet gravhøj. Et skilt, der trænger til fornyelse, giver i tekst og billeder en orientering om begravelsesformer i oldtiden (jættestuer og gravhøje).

Eksisterende bevaringstiltag

- Fredet fortidsminde, stenalderen – rundhøj (Fabrikvej)

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivning, om-, til- og nybyggeri, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse. Sidstnævnte gælder ikke mindst i forbindelse med udskiftning/fornyelse af tage, vinduer og døre, og udvendig plasticmaling, der kan virke direkte ødelæggende på mur og træværk.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

-
- -

Billede 1.

Billede 2.

Billede 3.

Billede 4.

Billede 5.

Billede 6.

Billede 7.

Billede 8.

Billede 9.

Billede 10.

Billede 11.

Billede 12.

Billede 13.

Billede 14.

Billede 15.

Billede 16.

Billede 17.

Billede 18.

Virksomheden Øresø

Tema	Industrialisering – Fabriksbebyggelse
Sted	Svebølle - nord for jernbanen
Tid	1910
Beskrivelse	Som virksomhed har Øresø rødder så langt tilbage som til år 1356, under kong Valdemar Atterdag, og mere usikkert til år 1244. (Ørevith iflg. Valdemar Sejrs Jordebog), og virksomheden hører således til én af landets ældste. Indtil ca. 1895 malede Øresø korn med en vandmølle som kraftkilde. I tiden siden da har Øresø udelukkende beskæftiget sig med forarbejdning af træ. I 1910 brændte det etablerede savværk ved Halleby Å næsten ned, idet kun skorstenen stod tilbage. Man valgte at genopbygge savværket, og savværkets forpagter formåede efterfølgende savværkets ejer greven på Lerchenborg til at genopføre savværket på en grund umiddelbart nordøst for arealet ved Svebølle Station, og han fik endvidere greven til ved samme lejlighed at opføre en herskabelig direktørbolig (patriciervilla) umiddelbart øst for fabriken. Ved Øresø Mølle måtte omladning af træ til jernbanevogne ske på den stedlige grusgravs stenplads. Ved flytningen til Svebølle Stationsområde kunne jernbanetransport til og fra fabriken ske på en betydelig mere bekvem måde. Det var placeringen af Øresø Savværk ved Svebølle Station, der satte gang i stationsbyens vækst. Produktionen på Øresø Fabrik bestod indtil slutningen af 1950'erne af stave og bunde til dritler, fiskekasser, tønder og trækar. I 1946 blev fabriken moderniseret. Virksomheden har på dette tidspunkt en årlig omsætning på ca. 400.000, kr. Der fulgte en travl periode fra 1950 – 1960. Fra 1949 til 1953 havde Øresø chartret eget skib, som sejlede i pendulfart fra Kalundborg til østengelske havne. Da produktionen var på sit højeste, produceredes der stave til 3 mio. dritler om året. Virksomhedens direktør Ejnar Ebdrup havde allerede i 1949 på fornemmelsen, at produktionen af staver til tønder en dag måtte høre op, og han begyndte at interessere sig for limtræ. I 1959 påbegyndtes produktionen af limtræ i en nyopført fabriksshal. Denne bygning blev dog hurtigt for lille, og en ny hal på 6.000 kvadratmeter blev bygget i 1965. I 1971 stod Øresø Limtræsfabrik for 60% af den samlede limtræproduktion her i landet, og da virksomhedens limtræproduktion var på sit højeste, gav den beskæftigelse til 160 mand. I 1996 blev Øresø solgt til Norske Moleven og i 2000 bliver Øresø et datterselskab til limtræsvirksomheden Lilleheden. I 2003 ophørte produktionen i Svebølle. Produktionen blev overført til henholdsvis Lilleheden og LNJ i Bredebro. (Laust Nielsen Jepsen). Samme år

blev der foretaget en omfattende tilbygning til Svebølle Skole, og Øresø leverance af limtræ i forbindelse hermed udgjorde den sidste produktion af limtræ i Svebølle.

Bærende elementer

Frederiksberg 1. Patriciervilla opført i 1910 af den tidligere ejer af Øresø Savværk, greven på Lerchenborg. Villaen har i tidens løb tjent som direktørbolig for skiftende direktører på Øresø. Ved sin arkitektur og eksklusivitet skiller villaen sig ud fra al andet byggeri i Svebølle. Villaen må betragtes som bevaringsværdig.

Fabrikshallen nord for direktørboligen - dens funktion som produktionssted for limtrækonstruktioner. Hallen blev opført i 1959 med henblik på produktion af limtræ. Uanset at produktion af limtræ på dette tidspunkt var i sin vorden, blev der i området, hvor den nye hal skulle opføres på primitiv vis, produceret de limtræsruer, som skulle bruges i forbindelse med halbyggeriet. Disse limtræsruer, der således hører til de første, der er produceret her i landet, kan ses i den del af hallen, der nu er overtaget af Røde Kors til møbelgenbrugsalg.

Eksisterende bevaringstiltag

- Lokalplan nr. 519 for Svebølle erhvervspark

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Frederiksberg 1: Nedrivning, om-, til- og nybyggeri, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse. Istandsættelse med materialer, der ikke er egnet til det eksisterende byggeri.
- Fabrikshallen: Indvendigt er limtræsruerne, der vidner om historien om Øresøværket, bevaringsværdigt.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Frederiksberg 1, opført
i 1910
som direktørbolig til
virksom-
heden Øresø.

Billede 2.

Limtræshallen fra 1959
set
fra øst. Det påsatte
halvtag
er en senere
konstruktion.
Facaden står i de
originale
gule sten, og det er
origina-
le vinduer på denne
side af
bygningen.

Billede 3.

Limtræshallen fra 1959,
som
den fremtræder i 2013,
hvor
Røde Kors har
overtaget 300
kvadratmeter af hallen
til
genbrugssalg af møbler.
Det
synlige limtræ er noget
af det
første limtræ, der er
produce-
ret i Danmark.

Billede 4.

Øresø Fabrik som den
tog
sig ud set fra luften i
1966.
Bemærk limtræshallen
fra
1959 t.v.

Havnsø fiskeri- og havneby

Tema	Fiskeri- og havneby
Sted	Havnsø
Tid	Ca. 1790-
Beskrivelse	Det nuværende Havnsø er opstået omkring den tidligere Havnsø Møllegård med mølle, kro og havn. Af Møllegårdens bygninger eksisterer i dag kun våningshuset, som er opført i 1790. En flot stråttækt bindingsværksbygning, der som den fremtræder i dag, er en pryd for området. Fra 1905 til 1914 var ejeren af Møllegården, hofjægermester Gustav Elias Grüner. Den nuværende mølle, en hollandsk mølle, der i dag er uden møllevinger, og som nu anvendes til beboelse, blev bygget omkring 1822, i stedet for en tidligere stubmølle, der blæste ned i en storm. Stubmøllen hørte under herregården Krogerup. Efter mølledriften var indstillet, blev møllen indrettet til beboelse i 1973 og er i dag i privateje. Overmøllen er opført i træ og beklædt med pap, og toppen er bådformet og ligeledes beklædt med træ. Havnsø kro, der brændte d. 4. jan. 2004, var indtil branden en fredet bygning. Fredningen var begrundet i nogle originale vinduer samt noget originalt inventar. Efter branden blev fredningen af den 252 år gamle bygning ophævet. Bygningen er efterfølgende blevet opført, så den udadtil fremtræder som før branden, og som sådan er kroen et betydningsfuldt element i det nuværende havnemiljø. Der har tidligere været købmandsbutik i den nordre gavlende af krobygningen. Denne butik blev nedlagt omkring 1925-30. Havnen var først i sidste århundrede et lille fiskerleje, hvor befolkningen ernærede sig ved fiskeri og landbrug. I 1906 fik Havnsø en egentlig havn i form af en 220 m lang mole med en vanddybde på 3,7 m. Samme år byggede hofjægermester Gustav Elias Grüner et badehotel, der med de udvidelser, der er sket gennem årene, udgør det bygningsmæssige grundlag for de moderne og tidssvarende hotel- og kursusfaciliteter. Havnsø Hotel og Kursuscenter ligger hvor Havnsø Møllegårds bygninger tidligere lå. Selve havnen udgør fortsat et levende havnemiljø med byggeri som bl.a. havnekontoret, værft og andre havnefacilitetsbygninger, der er tilpasset miljøet.
Bærende elementer	• Det stråttækte våningshus til Møllegården, bygget i 1790.• Havnsø Mølle, bygget i 1822. I møllen forefindes i dag nogle bevaringsværdige mærker på bjælkerne i det indvendige af møllen. Det er dog uvist om disse er firmamærker, initialer på de, der har bygget og repareret på møllen eller måske møllens faste kunder.

Over indgangspartiet til møllen ses et skilt, der bringer møllebyggerens navn i erindring. Den tidligere fredede Havnsø Kro, der efter branden i 2004 nu er genopført identisk med den oprindelige fra ca. 1822.

- Havnsø Kolonial og Skibshandel på Havnevej 8. Bygningen, der er opført i 1904, har i tidens løb været gennem flere om- og tilbygninger. Bygningen er en vigtig del af havnemiljøet.
- Havnemiljøet omkring Havnsø Værft, der bl.a. rummer havnekontor, sejlkлуб, slæbested, færgeleje samt flere restauranter og caféer.

Eksisterende bevaringstiltag

- Kommuneplanrammer: S3.R01 – rekreativt område, S3.T01 - Teknisk område/havneformål, S3.C01 – Område til butikformål, S3.BL02 –
- Blandet bolig og erhverv, S3.B01 – Boligområde.
- Lokalplan nr. 3.19 - For mindre udstykning ved Havnsø Mølle og forslag til Tillæg nr. 1
- Lokalplan nr. 3.8 - For område til offentlige formål i Havnsø by
- Lokalplan nr. 525 for udbygning af Havnsø Hotel
- Partiel Byplanvedtægt nr. 2 - For dele af Havnsø by
- Lokalplan nr. 3.13 - SPAR, Havnsø

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivning, om-, til- og nybyggeri, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse.
- Opmærksomheden bør især rette sig mod møllen, der er truet af, at den nødvendige vedligeholdelse er forbundet med store omkostninger, og at disse omkostninger alene påhviler ejeren af den gamle mølle.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Havnsø Hotel, Mølle og Våningshus set fra vandet.

Billede 2.

Isvinter mellem Havnsø og Nekselø, foto fra 1966. I baggrunden ses til venstre den gamle købmandsforretning, Møllegården samt våningshuset og den gamle mølle bag træerne.

Billede 3.

Havnsø vestre mole. - Bemærk den nyopførte røde toiletbygning, der er tilpasset havnemiljøet og de eksisterende bygninger.

Billede 4.

Havnsø Værft med ophalerbedding.

Billede 5.

De små røde fiskerhuse opført på havnen på rad og række.

Billede 6.

Sildeeventyr på havnen i Havnsø i 1967. I baggrunden ses Havnevej med købmandsforretningen længst til højre.

Billede 7.

Våningshus og mølle set fra Hotellet.

Billede 8.

Våningshuset set fra møllebakken.

Billede 9.

Havnsø
købmandshandel i
1970'erne.

Billede 10.

Havnsø
Købmandshandel
bygget i 1904. P.
Jerndal
overtog butikken sidst i
1920'erne.

Billede 11.

Havnsø Mølle ca. 1940
–
Havnsø Møllevej th.
Møllen er
bygget i 1822 som
kornmølle.

Billede 12.

Indgangsparti til
Havnsø Mølle. Over porten ses en sten med navnet på møllebyggeren H. A. Stricker samt byggeåret 1822.

Billede 13.

Avisudklip, der desværre ikke er dateret, men det skønnes at være fra 1980. Der er i møllen dukket nogle stemplede initialer op på ikke kun den viste bjælke, men også på 3 andre bjælker. Stemplerne viser formentlig initialer på folk, der har bygget og repareret på møllen.

Billede 14.

Den oprindelige Havnsø kro.

Billede 15.

Havnsø Kro i dag med møl-

len i baggrunden og
Havnsø
Hotel og Kursuscenter
t.h.

Billede 16.

Paradisgården, der
tidligere
har huset indre
missionske
bibelcampings.
Havneområdet
er udbygget på jord,
der op-
rindeligt var en del af
gårdens
besiddelse.

Store Åmose

Tema
Sted
Tid

Hovedgård og landskab
Astrup
1700-

Beskrivelse

Området er primært udpeget som arkæologisk interesseområde, men rummer også en lang række andre værdier. Mosen rummer velbevarede levn fra slutningen af istiden til midt i bondestenalderen og er internationalt kendt bl.a. fordi bevaringsforholdene af forskellige grunde, især den høje vandstand, har været enestående gode. Dermed er det muligt at få et usædvanligt nuanceret indblik i datidens boligforhold, redskabsforråd, ernæring m.v.

Undersøgelser i 1980'erne har vist, at der fortsat er bevaret talrige stenalderlevn i tørvelagene. De fleste og de mest værdifulde er påvist i Store Åmoses østlige del, men den vestlige har også stedvis givet vigtige fund. Sænkninger af grundvandsniveauet i mosen fremmer nedbrydningen af levnene, og denne udvikling fremskyndes ved pløjning.

I historisk tid har mosen været en vigtig ressource for de omgivende landbosamfund, især har engenes hø været vigtig for et meget stort opland af både hovedgårde og landsbyer. Hele området har således kunnet sikre godt og rigeligt vinterfoder til et stort husdyrhold og dermed bl.a. gødning til agerarealerne, men også eftergræsningen efter høslet har haft stor betydning.

Mosens tørveforekomster har været udnyttet af oplandet i århundreder, senest og i stor stil under anden verdenskrigs tørveeventyr. De udgravede tørvebassiner med åbent vand samt tracéer efter tipvognsbaner og andre levn præger endnu store dele af mosen og dens nærmeste omgivelser.

De dele af mosen, der ikke er under plov, anvendes nu kun i meget begrænset omfang til høslet og eftergræsning. Det betyder, at de stort set lades uforstyrrede til glæde for et rigt dyre- og planteliv, men også at de tilbageværende engområder efterhånden springer i skov, og dermed slører de historiske strukturer i landskabet.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Tykke tørvelag med levn af tidligere bosættelser
- Spor af mange århundreders tørveudvinding
- Bromølle—Holbæk Kommune—som vandstandsregulerende faktor indtil nedlæggelse som møllested i 1700-årene
- Den åbne moseflade med græssede enge, vandfyldte tørvegrave og grøfter
- Kulturmiljøet er en del af et større sammenhængende kulturmiljø, der fort til Sto.

Eksisterende bevaringstiltag *Udpluk af planer og beskyttelser:*

- § 3 beskyttede naturtyper (skovsump, ellesump, skoveng, eng, mose, kultureng, vandhuller og askesump) og vandløb
- Udpeget som kulturarvsareal af Kulturarvsstyrelsen, pga. området er et unikt arkæologisk reservat i international sammenhæng

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Byggeri og anlæg
- Vandstandssænkning og dyrkning
- Tilplantning og tilgroning
- Manglende græsning eller slåning af engarealer
- Manglende fælles kommunal forvaltning og formidling af det store sammenhængende kulturmiljø—Store Åmose, som fortsætter ind i Holbæk Kommune, og som hænger sammen geografisk, landskabeligt og kulturhistorisk

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Bromølle Kro ved Åmose Ås udløb fra Store Åmose. Møllen blev nedlagt, da man i slutningen af 1700-årene ønskede at afvande mosen, fra syd.

Billede 2.

Den voldsomt uddybede Åmose Å ved Bromølle. Den første store uddybning skete

om-
kring 1800 og medførte
en
stærk sænkning af
mosens
grundvandsniveau, som
siden
er fortsat, fra nordvest.

Billede 3.

Den vestlige del af
Store
Åmose nord for
Hesselbjerg
Skov, tilgroet eng med
tidsler
og spredt krat, fra
sydøst.

Billede 4.

Græsset eng ved
Ulkestrup
Lyng, kantet af elle- og
birke-
skov, fra nord.

Billede 5.

Der er mange spor efter
tidli-
gere tørvegravning i
dette
område på Ulkestrup
Lyng, nu
dækket af birke- og
elleskov,
fra sydvest.

Billede 6.

Kongemosen, fredet og
delvis
sat under vand for at
beskyt-
te enestående
velbevarede
bopladser fra ældre
stenalder,
fra nord.

Landsbyen Svallerup

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Landsbyen er et eksempel på den udbyggede, agrare landsby med en fin helhed omkring kirken med stor præstegård, middelalderlig kirkelade og åben gadeplads med gadekær. Langs gaden en del ældre gadehuse og bag og mellem gadehusene de 8 tilbageblevne gårde (24 gårde i 1682) med bygninger fra ca. 1930-60. Byen rummer også tidligere brugsforening, købmand, et par mindre virksomheder m.v. Svallerup Møllegård (hvis vindmølle nu er fjernet) er opført i 1862 og er et godt eksempel på en mølle opført efter at mølleri ophørte med at være en privilegeret virksomhed, her i forbindelse med en forholdsvis stor gård. Nordvest for byen et mindre parcelhuskvarter fra 1960'erne (uden for afgrænsningen). Træerne langs hovedvejen og de mange træer langs tofter er en beplantningsstruktur, som også fremgår på kort fra 1800-tallet.

Bærende elementer

- Den gamle gadestruktur omkring kirke og gadekær og beplantningsstruktur
- Gårdenes placering i udkanterne af bebyggelsen
- De mange små gadehuse, der udfylder de udflyttede gårdes pladser

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Kirkeladen, fredet efter bygningsfredningsloven (kirkeladebygningen (senmiddelalder))
- Lokalplan nr. 32 For Svallerup byområde
- § 3 beskyttede naturtyper (gadekær) og vandløb
- Fire områder er omfattede af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Svallerup Kirke
- 300 meter kirkebeskyttelseslinie rundt om Svallerup Kirke

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Større ændringer af gadeforløbet
- Opfyldning eller udtørring af gadekæret
- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Erhvervs- og byudvikling, samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggelse og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Svallerups
middelalderlige
kirke og kirkelade
østligt i
landsbyen, fra øst.

Billede 2.

Den fredede,
senmiddelalderli-
ge kirkelade på
kirkegården,
fra vest.

Billede 3.

Svallerup kirke bag
gadekæ-
ret midt i den gamle
del af
landsbyen, fra
nordvest.

Billede 4.

Præstegårdens
beboelsesbyg-
ning, fra øst.

Billede 5.

Præstegårdens
udbygninger,
fra øst.

Billede 6.

Møllegården med
stuehus fra
1862 i den østlige del
af
landsbyen (møllen
nedlagt),
fra syd.

Billede 7.

Nedlagt
købmandshandel ved
kirken, fra øst.

Billede 8.

Landsbyens tidligere
smedie
over for kirken, fra syd.

Billede 9.

Den ene af landsbyens
to tid-
ligere skoler, fra syd.

Billede 10.

Lille gulstens gadehus
med
fine detaljer og
træveranda,
fra syd.

Billede 11.

Stuehus og have til
Toftegård
vestligt i landsbyen, fra
øst.

Billede 12.

Lille villa i den sydlige
udkant
af landsbyen, fra syd.

Billede 13.

Langt beboelseshus på
ho-
vedgaden, fra syd.

Billede 14.

Tidligere detailhandel
ved ho-
vedgaden, fra nord.

Billede 15.

Smuk, enkel bolig bag
klippet
hæk ved hovedgaden,
fra
nordøst.

Billede 16.

En af landsbyens
tilbagevæ-
rende gårde er blevet
bilhan-
del og værksted, fra
nordøst.

Billede 17.

Mindre beboelse med
værk-
sted ved hovedgaden,
fra
nord.

Billede 18.

Gammel gård med nye bygninger, fra sydvest.

Billede 19.

Lang hvidkalket længe med flere boliger og udstyret med pyntelige murdetaljer, fra øst.

Billede 20.

Små villaer i den yderste del af byen mod nordvest, fra nordvest.

Billede 21.

Hovedgaden (Svallerup Bygade) gennem landsbyen, forbi gadekæret, fra sydøst.

Billede 22.

Den mellemste del af bygaden kantet af velklippede hække, fra sydøst.

Billede 23.

Den nordlige del af bygaden, fra nordvest.

Stationsbyen Gørlev

Tema	Stationsbybebyggelse
Sted	Gørlev
Tid	1898-
Beskrivelse	Byens oprindelige karakter af agrar kirkelandsby (16 gårde i 1682) er i dag næsten helt fortrængt af stationsbypræget, som i dag gør byen til et sjældent harmonisk eksempel på en levende stationsby med mange velbevarede træk fra den lange udvikling. Gørlev station er anlagt 1898, da Slagelse-Vørslev-banen blev etableret. Strækningen Høng-Gørlev var godsbane helt frem til o. 1990, men stationen og banen Gørlev-Vørslev blev nedlagt 1971. Allerede før 1898 var der dog sket en vis bydannelse, især langs Kalundborg-vejen nord for vejgaffelen. I 1896 fandtes: farveri, bageri, købmandshandel, maskinfabrik og andelsmejeri samt (sydvest for byen) en vindmølle. Med baneanlægget opstod en vis bebyggelse øst for og omkring stationen med hotel, valgmenighedskirke, apotek m.v. Frem til 1920 lå brevsamlingsstedet i stationsbygningen, og i 1920 blev posthuset opført på Østerled. I 1912 blev sukkerfabrikken opført, som medførte yderligere vækst til stationsbyen. Langs Algade og Østerled ligger flere større klassiske stationsbybyggerier, samt mindre beboelseshuse og større villaer, hvoraf flere af disse har været beboelse for de mange arbejdere og funktionærer, der arbejdede på fabrikken.
Bærende elementer	• det gamle gadenet og den tætte, ofte sammenhængende bolig- og forretningsbebyggelse i bykernen• de betydningsfulde enkeltbygninger og samlede anlæg i bydelen mellem jernbanen og Algade som stationsbygningen, apoteket, posthuset, teknisk skole, valgmenighedskirken m.fl.• andre funktionsbygninger f.eks. smedje• villaer og mindre boliger mellem og bag forretningsstrøgene og ved indfaldsvejene
Eksisterende bevaringstiltag	• 300 m kirkebyggelinje rundt om Gørlev Kirke.• fredet fortidsminde med tilhørende 100 meter beskyttelseslinje ved kirken• Lokalplan nr. 27. For regulering af mindre byggeri i bykernen i Gørlev by

- Lokalplan 28. For et område til center, boligformål og offentlige formål i Gørlev
- Lokalplan nr. 47A. For et boligområde vest i Gørlev by
- Lokalplan 56A - For et område ved Gørlev bytorv
- Lokalplan nr. 59. For et område i Gørlev by ved Østerled/Tjørnhøjvej.
- Lokalplan nr. 69. For etablering af et tankanlæg og parkeringsplads midt i Gørlev by
- Lokalplan 72. For et centerområde (blandet bolig, service og erhverv) på delområde på den nedlagte sukkerfabrik
- Lokalplan nr. 75 - For et område til blandet bolig, service og erhverv i Gørlev.
- Lokalplan nr. 76. For et område til boligformål i Gørlev by
- Kommuneplanramme G1.C01 Centerområde
- Kommuneplanramme G1.B13 Boligområde
- Kommuneplanramme G1.B04 Boligområde
- Kommuneplanramme G1.B11 Boligområde
- Kommuneplanramme G1.B09 Boligområde
- Kommuneplanramme G1.B12 Boligområde
- Kommuneplanramme G1.OF04 Offentlige formål
- Kommuneplanramme G1.OF05 Offentlige formål

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- større ændringer i vej- og gadeforløb
- nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

Billede 1.

Gørlev Station anlagt
1898
efter etableringen af
Slagelse-
Værslevbanen (nu
beboelse),
set fra nordvest.

Billede 2.

Gørlev Station,
hovedindgan-
gen med smukke
murdetaljer
og fint dørparti, set fra
vest.

Billede 3.

Gørlev Station,
oprindeligt
vindue i vestfacaden
med
mønstermuring og
"romansk"
vinduesstik, set fra
vest.

Billede 4.

Det tidligere posthus
(nu boli-
ger) fra 1919-20 på
Østerled,
set fra sydvest.

Billede 5.

Det tidligere apotek
(nu boli-
ger) ved Østerled,
opført i
1908, i røde mursten
med
sandstensgesimser og -
relief i
gavltrekanter over
feltet med
"Apotek" og med smukt
beva-
rede vindue og
hovedtrappe,
set fra sydvest.

Billede 6.

Den tidligere tekniske
skole
opført omkring 1920
med vel-
bevarede,
karakteristiske,
tyndsprossede vinduer,
set
fra syd.

Billede 7.

Den tidligere
valgmenigheds-
kirke "Bethania" fra
1898 på
Sdr. Allé, set fra vest.

Billede 8.

Biografbygningen på
nordsi-
den af Østerled, set fra
syd.

Billede 9.

Gørlevs middelalderlige
sog-
nekirke i den sydlige
udkant
af den gamle landsby,
set fra
sydvest. To runesten
fra vi-
kingetiden pryder i dag
vå-
benhuset i Gørlev Kirke.
Den
mindste af runestenene
er
dateret til den tidlige
del af
800-tallet og den
anden til
slutningen af 900-
tallet. Ru-
nestenen blev fundet i
forbin-
delse med en
renovering i
1921.

Billede 10.

Den gamle smedje på
hjørnet
af Algade og
Smedeparken
fra 1900, set fra syd.

Billede 11.

Smedjens østfacade
mod
Smedeparken med
bevarede
rundbuede vinduer.

Billede 12.

Bygård,
"Dyrlægegården" i
Algade i klassicistisk
stil, fra
slutningen af 1800-
årene, set
fra syd.

Billede 13.

Gårdrummet til
"Dyrlægegården", med
bin-
dingsværkslænger og

fint
grundmuret
tømrerværksted
bagest, set fra vest.

Billede 14.

Solid toetagers
byejendom på
Østerleds nordside med
spor
af butiksparti, set fra
syd.

Billede 15.

Hjørneejendommen
Algade
10, fra ca. 1900, opført
med
udstillingsvinduer med
ce-
mentindfatninger og
"kvader-
"udsmykning på det
skråt pla-
cerede hjørneparti, set
fra
vest.

Billede 16.

Små villaer på en af de
små
gader (Duemosevej) på
sydsi-
den af Algade, set fra
nord.

Billede 17.

Den centrale del af
Algade
med ny husrække, der
er for-
søgt tilpasset de gamle
huse,
set fra vest.

Billede 18.

Stort stationsbyhus på
Kirke-
vangen med
cementpudset
hjørnetårn og
sandstensbånd,
set fra sydvest.

Billede 19.

Tidligere villa, opført
ca. 1912
af ejeren af den jord,
som
solgtes til
sukkerfabrikken, nu
del af rådhuset, set fra
vest.

Billede 20.

De harmoniske små
byggefo-

reningshuse fra
1920'erne og
30'erne på Solager nord
for
ejendommene ud til
Østerled,
set fra sydvest.

Billede 21.

Klassisk villa i "Bedre
Bygge-
skik" på Tjørnhøjsvej,
set fra
øst.

Halvøen Reersø

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Reersø nævnes i Kong Valdemars Jordebog omkring 1230 som en ø med "hus, dådyr og rådyr". Den bestod oprindeligt af et antal holme, som efterhånden er vokset sammen ved lavtliggende engarealer til en ø, ligesom materialevandring langs kysten allerede i 1600-årene havde skabt en landtange mellem Reersø og Hals på fastlandet. Her går den eneste adgangsvej til halvøen, men tidligere brugte man også en ebbevej gennem Vejlen.

Øen skal tidligere have været skovdækket (jf. jagtdyrene i 1230), og beboerne har nydt fritagelse fra forskellige kgl. afgifter og tiende under henvisning til, at de var "fattige fiskerbønder". Iflg. sagnet skyldtes skattefriheden, at Reersøboerne havde reddet dronning Margrete fra et skibbrud, hvorefter dronningen "kvitterede" med afgiftsfritagelse.

På den vestlige del af halvøen blev i begyndelsen af 1960'erne opført et antal store telemaster og en radiostation. På de tidligere græsningsarealer nordligt på halvøen er nu en større sommerhusbebyggelse (uden for afgrænsningen), men de resterende eng- og strandengsarealer på halvøen og den ejerlavet tilhørende yderste del af Hals græsses fortsat i et vist omfang ligesom områderne omkring Flasken ved Halleby Å's udløb. Ejerlavsgården på Hals ses endnu sine steder markeret med en stensætning som hegn for kreaturerne.

Ved indkørslen til Reersø står en mindesten for forfatteren Thorkild Gravlund, der i sit forfatterskab (på sjællandsk) beskriver livet på Reersø.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Halvøens bølgende agerland uden udflyttede gårde og husmandssteder
- Den tætte, afgrænsede bebyggelse i landsbyen og langs vvejen mod havnen
- Strandengene omkring Vejlen og Flasken og på Skifterne
- Resterne af stendiget, der afgrænser strandengene fra Hals

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Reersø Vejle, Skifterne, Flasken og det yderste af Hals er fredet efter naturbeskyttelsesloven
- Der befinder sig fire fredede fortidsminder (stenkammer og to dyssekamre) med tilhørende 100 meter beskyttelseslinjer i kulturmiljøet: to syd for byen, et på nordvestsiden af halvøen og et syd for Flasken

- Lokalplan nr. 31—For Reersø By
- § 3 beskyttede naturtyper (overdrev, kultureng, strandeng, eng, vandhuller, sø, strandoverdrev, strandsump, strandsø) samt vandløb i kulturmiljøet
- 300 meter kirkebyggelinje rundt om Reersø Kirke meget få sten- og jorddiger

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Bebyggelse uden for den afgrænsede landsby
- Tilplantning og tilgroning på de ubebyggede arealer
- Manglende afgrænsning eller for lavt græsningstryk af strandengene
- Ændring af vejstrukturen og af belægning. Opstilling af vejudstyr mv.

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Strandengene ved Flasken, hvor Halleby Å løber ud i Storbælt, fra syd.

Billede 2.

Rester af stengærde ved Gni-be Led, der markerer grænsen mellem Vinde Helsinges jorder på Hals og strandengene på Skiften, der hører til Reersø, fra øst.

Billede 3.

De græssede
strandenge på
Skiften med Reersø by i
hori-
sonten, fra nordøst.

Billede 4.

Strandgårdens runde,
strå-
tækte
kampestensfårehus fra
ca. 1907 på
strandoverdrevet
ned mod Vejlen nord
for
landsbyen, fra syd.

Billede 5.

Landsbyen Reersø set
hen
over
strandengsbræmmen på
vestsiden af Vejlen, fra
nord-
øst.

Billede 6.

Halvøens bølgede
agerland
med radiomaster fra
1960-
erne sydvest for
landsbyen,
fra nordøst.

Billede 7.

Mindsten over
forfatteren
Thorkild Gravlund, som
skrev
og virkede på Reersø,
bl. a.
oprettede han museet,
fra
øst.

Landsbyen Reersø

Tema	
Sted	Vestsjælland
Tid	1600-
Beskrivelse	Den store landsby er usædvanlig med sine mange store, tætliggende bindingsværksgårde (16 gårde i 1682) i et uregelmæssigt gadeforløb med åbne pladser og smalle smøger mellem gårdene. Landsbyen fremtræder som en sjællandsk landsby før landboreformerne, og der er da heller ikke sket den sædvanlige udflytning af en del af gårdene fra landsbyen. Dette skyldes bl. a. at landsbyens gårdmænd i 1801 købte landsbyens jord under ét af Helsingegård. Først i 1822 udskiftedes halvdelen af gårdene af landsbyfællesskabet og så sent som i 1862 de resterende gårde. Udskiftningen blev foretaget, så gårdene fik deres jorder på op til 9 forskellige steder, hvorved en udflytning ikke blev hensigtsmæssig. I 1914 omdannedes fiskerbøndernes landingsplads til en egentlig fiskerihavn, hvorved en vis erhvervsspecialisering i hhv. landbrug og fiskeri opstod. Langs vejen til havnen opstod en bebyggelse af småvillaer til fiskeriets folk.
Bærende elementer	• Den tætte bebyggelse af gårde og huse, overvejende i bindingsværk, omkring et net af krogede gader og smøger i den centrale del af landsbyen• Bebyggelsen af overvejende villaer i røde sten fra de første årtier af 1900-årene langs Strandvejen mod havnen• Havnen med bassin, moler, slæbested og stranden med optrukne småbåde samt havnens fiskerirelaterede bygninger
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • 4 gårde (Skansevej 10, Mortensgård, Strandvejen 38 og Hans Petersens gård) samt museets bygning er bygningsfredede• 300 meter kirkebyggelinje rundt om Reersø Kirke• Et område er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Reersø Kirke• Lokalplan nr. 40—Bevaringsplan—For Reersø By• Lokalplan nr. 31—For Reersø By• § 3 beskyttede naturtyper (gadekær og vandhul)
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Ændringer i gadestrukturen• Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende

bebyggelse

- Bebyggelse og tilgroning eller tilplantning på ubebyggede arealer mellem og bag gårde og huse, bag husrækken mod havnen og omkring denne
- Udbygning langs randen af byens gamle del, som slører indtrykket af kompakt, gammel udflyttet landsby
- Turisme- og sommerhusbebyggelser, byudvikling samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggelse og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Kort 2.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Kort 3.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Den lille kirke fra 1903-4 på østskrænten nordøstligt i landsbyen, fra nord.

Billede 2.

Mindesten nord for kirkegården over øens erhvervelse af selveje til jorden i 1801, fra vest.

Billede 3.

Den store krogård midt i landsbyen, fra syd.

Billede 4.

Smedien med bolig midt i landsbyen over for kroen, fra nordvest.

Billede 5.

Den nordligste af landsbyens store firelængede gårde i bindingsværk (her overkalket) med stråtag. Gården er bygningens fredet, stuehuset og portfløjen er fra 1750-60, vest- og nordlængen yngre, fra syd.

Billede 6.

Gårdene ligger tæt i den uudflyttede landsby, der er kun en smal smøge mellem de to nordligste gårde, fra syd.

Billede 7.

Tætliggende bindingsværksgårde i bymidten, den fjerreste (Strandvejen 52) er bygningens fredet, fra nordvest.

Billede 8.

Lille velbevaret gadehus ved forten i den sydlige del af den gamle landsby, fra syd.

Billede 9.

Den fredede, (nu) trelængede bindingsværksgård, Mortensgård, i den sydøstlige del af den gamle landsby, fra vest.

Billede 10.

Slæbestedet i den lille fiskerihavn fra 1914, fra sydøst.

Billede 11.

Fiskerihavnen med akvakulturvirksomheden Musholm A/S i baggrunden, fra sydvest.

Billede 12.

Lille grundmuret bygning ved den gamle landingsplads ved havnen, fra syd.

Billede 13.

De fine villaer, de fleste i blank mur, langs Strandvejen mellem havnen og

byen, fra
sydøst.

Billede 14.

Hvor bygaden
(Strandvejen)
bliver til vejen mod
havnen,
fra nord.

Billede 15.

Villa på hjørnet af
Strandve-
jen og den tidligere
forte
(Skansevej), fra sydøst.

Billede 16.

Den meget tætte
bykerne i
den gamle landsby, den
fre-
dede museumsbygning
fra
1700-årene til venstre,
fra
syd.

Billede 17.

Skolebygning i den
nordlige
del af landsbyen, fra
øst.

Landsbyen Kirke Helsinge

Tema
Sted
Tid

1600-

Beskrivelse

Landsbyen er et godt eksempel på en agrar kirkelandsby, som efterhånden har fået et stærkt stationsbypræg, skønt byen ikke har station.

Der er endnu enkelte gårde i landsbyen (27 gårde i 1688), men de fleste er flyttet ud i det store ejerlav.

Byen rummer desuden en udbygning med små beboelseshuse fra ca. 1900-1914, især langs landevejen, hvor også brugsforening og forsamlingshus er placeret, dels en omfattende villabebyggelse fra 1920 og fremefter, der også strækker sig langs vejen til Gørlev, og som formentlig er opstået som følge af sukkerfabrikkens etablering i 1912-13.

Parcelhusudbygningen fra 1960'erne og fremad er hovedsagelig placeret syd for byen (uden for afgrænsningen), hvis ældre lag og udviklingsfaser endnu kan erkendes ret klart. Byen rummer en del karaktergivende træer.

Bærende elementer

- Det gamle, let krogede landevejsforløb gennem byen, Søndergade og Helsingevej
- Den gamle del af bebyggelsen omkring kirken og præstegården
- Bybebyggelsen langs landevejen vest og nord for den gamle bydel
- Mejeribygningerne og de få tilbageblevne gårde i udkanten
- De små villaer langs Østergade, Vestergade og Nørregade og de større villaer langs den nordligste (Helsingevej) og sydligste (Søndergade) del af det gamle landevejsforløb gennem byen

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Lokalplan nr. 30—For Kirke Helsinge By
- 300 meter kirkebyggelinje rundt om Kirke Helsinge Kirke
- Et område er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Kirke Helsinges kirke

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Større ændringer i vej- og gadeforløb samt i den karaktergivende beplantningsstruktur
- Nedrivning eller om-, til og nybygning af og ved huse og gårde, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Den store
middelalderlige
sognekirke dominerer
den
gamle del af landsbyen,
fra
syd.

Billede 2.

Landsbyens nu
nedlagte sko-
le, oprindeligt fra 1908
med
senere ombygninger, er
nabo
til kirken, fra vest.

Billede 3.

Byens forsamlingshus
ligger
over for kirken, fra
vest.

Billede 4.

Det nedlagte
andelsmejeri er
opført i den sydvestlige
ud-
kant af byen, fra
sydøst.

Billede 5.

Lægeboligen med
staldbyg-
ning ligger i sin store
have
nord for bymidten, fra
vest.

Billede 6.

En af de få tilbageblevne gårde i byen, Dragedyssegård, i den nordlige udkant, fra øst.

Billede 7.

Ældre bebyggelse af små villaer på de tværgående gader Østergade og Vestergade, fra øst.

Billede 8.

Lille gulstenshus fra 1915 på hjørnet af Østergade og Helsingevej, fra sydvest.

Billede 9.

Små, hvidkalkede beboelseshuse i Nørregade bag bygaden, fra nord.

Billede 10.

Bebyggelsen af overvejende lave længehuse langs bygaden (Helsingevej), fra syd.

Billede 11.

Rækken af fine, enkegadehuse på vestsiden af bygaden nord for anlægget, fra sydøst.

Billede 12.

Mindsten rejst for en af byens sønner i det lille anlæg på hjørnet af Vestergade og Helsingevej, fra øst.

Billede 13.

Solid rødstensvilla i den sydligste del af landsbyen, fra vest.

Billede 14.

Hvidkalket villa nord for
hus-
rækken i Østergade, fra
syd-
vest.

Billede 15.

Villabebyggelse langs
Helsin-
gevejs østside i den
nordlig-
ste del af byen, fra
sydvest.

Ladepladsen Mullerup Havn

Tema

Sted

Tid

1800-

Beskrivelse

Det store kornmagasin (genopført som kro efter brand i 1995), et af oprindelig 2, står som et ydre udtryk for den spekulationsprægede kornsalgperiode i dansk landbrug ca. 1830-60 med stor eksport af kornvarer. De to magasiner blev i denne periode bygget af to konkurrerende købmænd i hhv. Slagelse og Kalundborg.

Havnen havde især betydning for Slagelse, som ejede anlægget med lodseri og toldstation fra 1904. Bygningerne findes nord for den gamle tilkørsel til havnen, ligeledes findes bygninger fra en skibsproviantering og et kalkbrænderi stadig.

Gørlev Sukkerfabrik ejede havnen fra ca. 1930 til ca. 1960. I 1980'erne etableredes et værft for motorbåde, værftet er siden lukket og har efterladt en stor betonhal.

Havnen fungerer nu som lystbådehavn.

Bærende elementer

- Havnebassin med slæbested og moler
- Bygninger med tilknytning til havnen og dens aktiviteter, herunder kornmagasinet, som nu anvendes til kro og værelsesudlejning, samt de to karakteristiske kalkhuse.

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Lokalplan nr. 91—For feriecenter ved Mullerup Havn
- § 3 beskyttet naturtyper (overdrev og strandoverdrev)

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Udvidelse af havnen og ændring af karakteren af brugshavn/ladeplads
- Bebyggelse ud over den havnerelaterede
- Tilplantning eller tilgroning af de åbne arealer
- Sommerhusbebyggelser, byudvikling, samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring havnen

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□

□

Billede 1.

Ladepladsen Mullerup
Havn
med små bygninger
med til-
knytning kalkbrænderiet
og
det (genopførte) af de
oprin-
delig to kornpakhuse,
fra syd-
vest.

Billede 2.

Ladepladsens havn
fungerer
nu mest som
lystbådehavn og
har fået en række
fritidshuse i
"havnestil" yderst mod
Store-
bælt, fra syd.

Billede 3.

Havnens slæbested
inderst i
havnebassinet, fra øst.

Billede 4.

Det ene af de tidligere
to sto-
re kornpakhuse er
genopført
efter en brand og
fungerer nu
som restaurant, fra
sydvest.

Billede 5.

To små bygninger på
havnen,
der tidligere havde
tilknytning
til stedets kalkovne,
fungerer
nu som hhv.
havnekontor og
toilet, fra sydvest.

Billede 6.

Den tidligere
toldassistentbo-
lig med udlænger oven
for

havnen, fra nordvest.

Billede 7.

Lille gulkalket hus med kvadratisk grundplan og pyramidetag oven for havnen, fra vest.

Billede 8.

Lang gulkalket længe med flere arbejderboliger, formentlig tidligere tilknyttet kalkværket, fra syd.

Billede 9.

Det tidligere lodshus (med ombygninger) ved stranden syd for havnen, fra vest.

Sukkerfabrikken

Tema	Industrialisering—fabriksbebyggelse
Sted	Gørlev
Tid	
Beskrivelse	Sukkerfabrik En afgørende vækstperiode for byen indtrådte med oprettelsen af Gørlev Sukkerfabrik i 1912-13, hvis bygninger med tilhørende direktørbolig (nu nedrevet) og klynge af funktionærboliger fortsat dominerer den sydøstlige del af byen. Sukkerfabrikken fik dog især stærk indflydelse på store dele af det vestsjællandske landbrug (1981: 3000 kontraktavlere af sukkerroer, dvs. ca. 1/3 af amtets landbrug), og for beskæftigelsen i området (1981: 220 ansatte, 1950: 150, i kampagnen 600). Fabrikkens placering var formentlig betinget af den eksisterende jernbane, men hertil kom det net af roebaner, som samtidig blev anlagt, og som afspejler de oprindelige interessenter i anlægget: Lerchenborg Gods (Hedvigsløst), Flinterupgård, Helsingegård, Solbjerggård samt ikke mindst Falkenstein Gods i Slagelse Kommune. Det var roebaner på over 100 km fra Lerchenborg i nord til Falkenstein i syd. Derudover anlagdes en banelinje til Mullerup Havn. Visse steder ligger banen endnu som spor i landskabet. Fabrikken blev i 1934 overtaget af De Danske Sukkerfabrikker, senere Danisco. Roebanerne blev nedlagt i 1960 og arealerne matrikulært tilbageført til de oprindelige ejere, hvilket bl.a. betyder, at der er meget få spor tilbage af dette udstrakte net af baner. Sukkerfabrikken indstillede produktionen med roekampagnen 1999. En del af de tidligere fabriksbygninger anvendes fortsat til fremstilling af flydende sukker. Fabriksbygningerne er opført i røde mursten, overvejende med jernvinduer i rundbuestil og tage beklædt med tagpap. Dertil en række hvide siloer til opbevaring af sukker. Fabrikken gennemgik kun få ændringer siden opførelsen i 1912. I 2008 blev en større del af fabriksbygningerne nedrevet, men en del af det ældste fabriksbyggeri (tidligere værksted/magasiner) står fortsat, og anvendes i dag til kontorfunktioner. Den tidligere kantine, der er opført i 70'erne anvendes i dag til motionscenter og ungdomsklub og til venstre herfor ligger den tidligere vejerbod, som i dag ligeledes er indrettet til kontorfaciliteter.
Bærende elementer	• Sukkerfabrikens store anlæg inklusive de til fabriken (tidligere) tilhørende boliger.
Eksisterende bevaringstiltag	• 300 m kirkebyggelinje rundt om Gørlev Kirke• Skovbyggelinje i den sydligere del af udpegningen

- Kirkeomgivelser omkring Gørlev kirke
- § 3 beskyttet naturtype (sø/vandbassin e.l.)
- Lokalplan nr. 47A. For et boligområde vest i Gørlev by
- Lokalplan nr. 94 for et boligområde vest for Slagelsevej i Gørlev
- Kommuneplanramme G1.B16 Boligområde
- Kommuneplanramme G1.B14 Boligområde
- Kommuneplanramme G1.E05 Erhverv
- Kommuneplanramme G1.E04 Erhverv
- Kommuneplanramme G1.BL01 Blandet bolig og erhverv

Sårbarhed/Trusler

Funktionærboligerne

- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse

Fabriksområdet

- Omdannelse af fabriksanlæg med tilhørende omgivelser, så de mister deres præg af industribyggeri.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Gørlev Sukkerfabrik, anlagt 1912-13 som "Sukkerfabrikken Vestsjælland" og gradvis udbygget, fra nordvest.

Billede 2.

Den forreste bygning er tidlige sukkerlagerbygninger. Bagved stikker de karakteristiske siloer op, opført gennem 50'-60'erne og 70'erne.

Billede 3.

Klyngen af 3 dobbelte funktionærboliger i nationalromantisk stil, opført til sukkerfabrikkens højere funktionærer i fabrikkens første tid, fra nordøst.

Billede 4.

Det sydøstligste af de 3 dobbelthuse, fra nord.

Billede 5.

Sukkerfabrikkens funktionærboliger, gavlkvist med imiteret bindingsværk, fra nord.

Billede 6.

Villavej (Tuborgvej) i bebyggelsen syd for sukkerfabriken, fra øst.

Ubberup Højskole med Valgmenighedskirke

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

I 1899 oprettedes Ubberup Højskole i den tidligere fattiggård, som blev suppleret med bl. a. gymnastiksal tegnet af Th. Bindsbøl og lærerboliger af Ivar Bentsen i "Bedre Byggeskik"-stil. Udlængerne i kampesten rummede tidlige skolens landbrug.

Højskolemiljøet omfattede også Valgmenighedskirken "Bethlehemskirken" i nabosognet (Kalundborg kommune), opført i 1872-73 efter tegninger af Andreas Bentsen med senere tårn af Ivar Bentsen. Hertil hører præstegård, kappelbolig, forsamlingsal og rejsestald (opført af egnens bønder i 1870'erne).

På kirkegården ligger bl.a. højskolens grundlægger og første forstander, J. Lindbæk, begravet. Højskolen og Valgmenighedskirken mm. udgør en helhed, som er udtryk for grundtvigianismens gennemslag på Kalundborgegnen.

Bærende elementer

- Højskolens gårdanlæg med de tidligere avlslænger, gårdsplads, gymnastiksal og stor have
- Lærerboliger i det omgivende højskolemiljø
- Kirken, kirkegården og de spredtliggende, men karakterfulde bygninger i området ved kirken
- De store grønne plæner mellem bygningerne og den fine præstegårdshave
- Bøgebjergs kuplede højdedrag med gravhøj og flagstang mellem højskolen og kirken samt eng- og overdrevsområdet øst for Bøgebjerg

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Ubberup Højskoles jorder er fredet som landskabsområde
- Kirkebyggelinje rundt om Ubberup Valgmenighedskirke
- § 3 beskyttede naturtyper (eng og kultureng) øst for kirken
- Beskyttet sten- og jorddige nord og syd for kirken

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved bygningerne, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Yderligere bebyggelse, fjernelse af

Kort 1.

Tallene på kortet viser
billedernes numre.

□

□

Billede 1.

Ubberup Højskole,
etableret i
1899 i den tidligere
fattig-
gård, hovedbygningen,
der er
blevet forhøjet med en
etage,
fra vest.

Billede 2.

Højskolens
gymnastiksal, teg-
net af Th. Bindsbøll,
fra
nord.

Billede 3.

Højskolens
gymnastiksal, fa-
caden mod haven, fra
syd.

Billede 4.

Højskolens store,
parkagtige
have med tårnagtigt
lysthus i
hjørnet, fra nordvest.

Billede 5.

Højskolens store,
parkagtige
have med tårnagtigt
lysthus i
hjørnet, fra nordvest.

Billede 6.

Det markante
højdedrag Bø-
gebjerg mellem
højskolen og
valgmenighedskirken,
fra øst.

Billede 7.

Valgmenighedskirken
"Bethlehemskirken"
vest for
højskolen. Kirken
(1872-73)
tegnet af Andreas
Bentsen,
det senere tårn af Ivar
Bent-
sen, fra nord.

Billede 8.

Valgmenighedskirken
omgivet
af sin store kirkegård,
fra
vest.

Billede 9.

J. Lindbæk, højskolens
grund-
lægger og første
forstander,
er begravet på
kirkegården,
fra vest.

Billede 10.

Valgmenighedskirkens
præ-
stegård, fra vest.

Billede 11.

Præstegården har en
stor,
romantisk have med et
lille
vandløb og bro, fra
sydøst.

Billede 12.

Valgmenighedskirkens
tidlige-
re graverbolig mellem
præ-
stegården og
kapellanboligen,
fra nordvest.

Billede 13.

Valgmenighedskirkens
kapel-
lanbolig, fra vest.

Billede 14.

Valgmenighedskirkens
rejse-
stald fra 1870-erne
nordøst
for kirken, fra nordvest.

Billede 15.

Valgmenighedskirken,
menig-
hedens forsamlingshus
til
venstre og rejsestalden
til
højre, set fra stien op
ad Bø-
gebjerg, fra øst.

Landsbyen Værslev

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Lille landsby, hvor næsten alle gårde (17 gårde i 1682) er flyttet ud, men med harmonisk indpassede nyere huse i landsbymiljøet. Mange karaktergivende træer. Stor lavtliggende forte med gadekær i sydvest danner åben plads i byens midte og ligger omgivet af veje og gadehuse fra forskellige perioder, funktionsbygninger og enkelte gårde. Den sydlige del med kirke og nærmeste omgivelser med kapel og stor, herskabelig præstegård udgør en helhed med fine enkeltelementer.
Bærende elementer	• Den åbne forte kranset af huse, villaer og enkelte gårde• Kirken og den imponante præstegård• Gadekæret i sit lille anlæg ved kirkemuren• Brugsbygningen med lagerbygning• Den herregårdslignende Aldersro med sine store, parklignende have på højdedraget over byen
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • Lokalplan nr. 5.2—Boligområde vest for Værslev Kirke• To områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Værslev Kirke• 300 meter kirkebyggelinje rundt om Værslev Kirke• Fredet fortidsminde med tilhørende 100 meter beskyttelseslinje sydøst for Aldersro• Forten er registreret som § 3 beskyttet natur (eng)• Beskyttet sten- og jorddige i den nordvestlige afgrænsning af kulturmiljøet
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Erhvervs- og byudvikling samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nyværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen• Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• Nybyggeri, tilplantning, fjernelse af karaktergivende beplantning eller tilgroning på den centrale forte og på agerarealerne omkring den klart afgrænsede landsby

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Værsevs
middelalderlige sog-
nekirke og
præstegårdens
portfløj, fra sydøst.

Billede 2.

Præstegårdens
herskabelige
beboelsesfløj, fra syd.

Billede 3.

Den store præstegård,
fra
øst.

Billede 4.

Imposant villa i "Bedre
Byg-
geskik"-stil på hjørnet
af
Værsevs Bygade og
Værsevs-
vej, fra syd.

Billede 5.

Ombygget frugtpakhus
mel-
lem villa og
frugtplantage ved
Værsevsvej, fra vest.

Billede 6.

Den nordlige del af
Værsevs
Bygade, fra øst.

Billede 7.

Tidligere smedie ved den nordlige del af bygaden, fra vest.

Billede 8.

Den tidligere Værsløv Brugsforening på hjørnet af bygaden og Langemosevej, fra nordvest.

Billede 9.

Den tidligere brugs' lagerbygning, fra nord.

Billede 10.

Den vestligste af de få tilbageblevne gårde i byen, fra øst.

Billede 11.

Den nordlige del af bygaden, fra vest.

Billede 12.

Håndværkervilla med bagvedliggende værksted ved den vestlige del af bygaden, fra øst.

Billede 13.

Gadekæret i hjørnet mellem kirkegården og præstegårdshaven, fra vest.

Billede 14.

Mindsten ved gadekæret, fra vest.

Billede 15.

Stuehuset fra den sydvestligste gård i byen, fra øst.

Billede 16.

Den smukke hovedbygning i "Bedre Byggeskik" til den sto-

re proprietærgård,
Aldersro, i
byens nordlige udkant,
fra
nordvest.

Billede 17.

Den søjleindrammede
indkørsel til gårdspladsen på
Alders-
ro, fra vest.

Billede 18.

Aldersro med udlænger
i gule
sten og kamp fra
slutningen
af 1800-årene, fra
nordvest.

Billede 19.

Den sydlige
del af den store,
fugtige forte i
landsbyens midte, fra
nordvest.

Billede 20.

Den nordlige
del af den store,
fugtige forte i byens
midte, fra vest.

Hovedgården Saltofte

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Gården, der ligger midt i sit ejerlav, var i middelalderen en hovedgård, men i 1682 blot en større enestegård. Den har i lange perioder ligget under Vesterbygård, men har også været tilknyttet Lerchenborg. I 1845 blev den genoprettet som avlsgård under Vesterbygård, hvorfra den solgtes i 1913.

Hovedbygningen er en trefløjet bindingsværksbygning i 1 stokværk fra 1844 med samtidige avlsbygninger bevaret, heraf er en af længerne i træ. Bygningerne indgår i et fint samspil med have og skov.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Det samlede hovedgårdsanlæg med hvide mure og røde tage beliggende alene imellem agre og skov
- De små, røde godshuse spredt ved vejene på godsets område
- De store herregårdsmarker omgivet af diger med gamle bevoksninger
- Den velafgrænsede Saltofte Skov og dens karakter af ældre løvskov

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Flere beskyttede sten- og jorddiger på agerjorden, langs Saltofte Skov og i ejerlavsgænsen
- To fredede fortidsminder med tilhørende 100 meter beskyttelseslinjer i den sydligste del af kulturmiljøet

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke er i harmoni med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Nybyggeri, tilplantning eller tilgroning på agerjorden
- Udskiftning af løvskovsarealer med skovbryn til agerjorden med nåleskov

Kort 1.

□

□

Billede 1.

Hovedgården Saltofte
midt i
sit let kuperede ejerlav,
fra
syd.

Billede 2.

Saltoftes hovedbygning
i bin-
dingsværk fra 1844, fra
øst.

Billede 3.

Saltoftes smukt
brølagte
gårdsplads med fin
teglhængt
udlænge i træ, fra
nordøst.

Billede 4.

Lille godshus på den
sydlige
del af Saltoftes jorder,
fra
nord.

Billede 5.

To af Saltoftes
rødmalede
landarbejderboliger ved
Sal-
toftevej, fra øst.

Hovedgården Vesterbygård

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Oprindelig en middelalderlig hovedgård, som i sin lange historie har været både bispegods, krongods og adelsgods. I 1719 blev gårdens jorder udvidet med 4 nedlagte gårde i Vesterby og nabogården Saltofte. Fra 1750 til 1843 lå gården under Lerchenborg, men blev atter solgt fra.

Hovedbygningen i sen-empire er opført 1844-46 i én etage med tegltag. I parken lysthus og voldgrave, som også fremgår af kort fra 1800-tallet, og i området i øvrigt alleer, godshuse, smedje, store herregårdsmarker og hovedgårdsdiger, der omslutter størstedelen af jorderne.

Bærende elementer

- Det storslåede hovedgårdsanlæg med hovedbygning, avlsgård, brølagt gårdsplads og kørearealer, samt stor, delvis muromkranset park med voldgrave og firesidet herregårdsplads(?), alléer og lysthus
- Små landarbejderhuse og smedjen med dam og bolig
- Store herregårdsmarker omgivet af diger og gamle, levende hegn og de velafgrænsede skove

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Flere beskyttede sten- og jorddiger på agerjorden, rundt om det meste af Stumpeskov, på vestsiden af Askeskov og i langs det meste af ejerlavsgårdsgrænsen
- Voldgravene er registreret som § 3 beskyttede naturtyper (søer) og vandløb
- To fredede fortidsminder med tilhørende 100 meter beskyttelseslinjer i Stumpeskov nord for hovedgården

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Nybyggeri, tilplantning, fjernelse af levende hegn og karaktergivende beplantning og tilgroning på agerjorderne og i parkområdet

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Den lange portfløj, der udgør nordlængen i Vesterbygårds gårdsanlæg, fra nordvest.

Billede 2.

Vesterbygårds enkle empire-hovedbygning fra 1844-46, fra nord.

Billede 3.

Den vestlige del af Vesterbygårds avlsbygninger bærer årstallet 1904, fra nord.

Billede 4.

Et stykke vest for hovedbygningen ligger gårdens smedie og smedens hus ved en lille dam, fra nord.

Billede 5.

Den fine, grundmurede smedie fra 1903 har en række ringe siddende i muren til at fastgøre heste til, fra nordøst.

Billede 6.

To af gårdens landarbejderhuse ved vejen op til Jorløse Tved, fra sydvest.

Billede 7.

Ærtebjerghus, et
tidligere led-
hus ved Vesterbygårds
led
mod øst, fra nordvest.

Landsbyen Jorløse

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	En langstrakt, men sluttet landsby med kirken beliggende i udkanten mod nordvest. Endnu ligger en række på 5-6 udflyttede gårde (15 gårde i 1682), hvoraf flere med bindingsværkslænger, langs bygaden. De udflyttede gårde er placeret mellem mange ældre og nyere gadehuse, hvoraf nogle er tidligere stuehuse fra udflyttede gårde. I byen ses fortsat en del tidligere håndværkerværksteder som smedje, snedker o. lign. med bolig. Præstebolig, forsamlingshus og en tidligere skole ligger på østsiden af bygaden.
Bærende elementer	• Den gamle, let krogede bygade forbi kirken med rækken af gårde bag gadehusene• Funktionsbygninger som smedje, forsamlingshus og forretning i bymidten
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • 300 meter kirkebyggelinje rundt om Jorløse Kirke• Fire områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Jorløse Kirke
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Erhvervs- og byudvikling samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen• Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, som ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse• Tilplantning eller tilgroning af de åbne arealer og de omgivende agerjorde
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

□
□

Billede 1.

Landsbyens smedje på vestsiden af forten, fra sydøst.

Billede 2.

Jorløse Forsamlingshus over for smedjen, fra vest.

Billede 3.

Den resterende del af landsbyens centrale forte er nu asfalteret og fungerer som p-plads, fra vest.

Billede 4.

Den nordligste af de tilbageblevne gårde i landsbyen, fra øst.

Billede 5.

Solid "murer mestervilla" fra 1930-erne nordligst i landsbyen, fra sydvest.

Billede 6.

Den nordlige del af bygaden (Jorløse Byvej), fra nord.

Billede 7.

Gård lige nord for kirken i den nordlige del af byen, fra øst.

Billede 8.

Den mellemste del af bygaden, fra nord.

Billede 9.

Villa med tidligere

butikbyg-
ning på vestsiden af
bygaden
midt i byen, fra sydøst.

Billede 10.

Den næstsydligste af
de tiba-
geværende gårde i
landsbyen,
fra øst.

Billede 11.

Den midterste del af
byga-
den, fra syd.

Billede 12.

Lille husmandssted på
østsi-
den af den sydlige del
af by-
gaden, fra syd.

Billede 13.

Stuehus fra tidligere
gård på
vestsiden af den
sydligste del
af bygaden, fra
nordøst.

Billede 14.

Den sydligste del af
bygaden,
fra syd.

~

Lille Åmose

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Stort mose- og engområde på begge sider af Halleby Å fra Øresø Mølle til Tissø. Området rummer mange forskellige bevaringsinteresser.

På grund af den relativt høje vandstand og begrænsede opdyrkning af de lavtliggende arealer er bevaringsforholdene for især levn af organisk materiale i mosen usædvanligt gode. Dette indebærer, at bopladslevn o. lign. fra ældre og yngre stenalder er usædvanligt velbevarede. Der er kun foretaget få arkæologiske undersøgelser i området, men resultaterne har været meget lovende. Det er derfor væsentligt, at vandstanden fortsat er høj - evt. forhøjes yderligere - og at jordbehandling undgås.

I historisk tid har mosen og engene primært været anvendt til høslet og derved forsynet et stort opland, herunder flere hovedgårde, med vinterfoder og eftergræsning til husdyrene. I nyere tid har der endvidere været gravet tørv i dele af mosen, især de vestlige. Endelig har mosens trægrupper og krat leveret råmaterialer til småhåndværk og brændsel for beboerne i kanten af området.

Fiskeriet i Madesø har været af en vis betydning, som kan aflæses af fiskerhuset på østbredden. Mosaikken af græssede enge, moser, tørvegrave med åbent vand og krat giver mulighed for et rigt plante- og dyreliv.

Bærende elementer

- Den store, åbne moseflade med græssende enge, krat, vandfyldte tørvegrave og grøfter
- Madesø's vandflade delvis omgivet af en rand af træer og buske
- Den spredte bebyggelse af små huse og husmandssteder i kanten af mosen

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- § 3 beskyttede naturtyper (sø, eng, mose, tørvegrav og overdrev) og vandløb
- Udpeget som kulturarvsareal af Kulturarvsstyrelsen, pga. det er et unikt arkæologisk reservat i international sammenhæng

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Vandstandssænkning og opdyrkning eller anden jordbehandling
- Manglende græsning eller slåning af engene
- Tilplantning eller tilgroning af de åbne eng- og

mosearealer

- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved huse og husmandssteder, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Engstrækninger med enkelte åbne, vandfyldte tørvegrave i den sydlige del af mosen, som har hørt under landsbyen Jorløse, fra vest.

Billede 2.

Lille bebyggelse i vestkanten af mosen, fra sydvest.

Billede 3.

Madesø og Lille Åmose, som er delvis oversvømmet efter en regnfuld periode, fra vest.

Billede 4.

Madesø afgrænset mod Åmosen af Drøsselholm, hvor Fiskerhuset er beliggende (lidt til venstre for billedets centrum), fra vest.

Landsbyen Lille Fuglede

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Ganske lille kirkelandsby med kun 2-3 gårde (16 gårde i 1682) og nogle mindre huse samlet ved kirken, som ligger mod syd. I landsbyens nordlige udkant tidligere smedje og ved søen den lille fiskerihavn, som bruges af fiskeren, der driver erhvervsfiskeri på Tissø. Tidligere lå fiskerihavnen i søens nordøstlige ende i nærheden af Hallby Ås udløb.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • De firlængede gårde, lave huse og gadekæret ved bygaden• De levende hegn rundt om gårdtofter mod vest og syd• Den lille fiskerihavn ved søbredden• Den klare grænse for landsbyen med vest og syd
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • 300 meter kirkebyggelinje rundt om Lille Fuglede Kirke• To områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Lille Fuglede Kirke• § 3 beskyttede naturtyper (gadekær, eng, mose, vandhul, sø) i kulturmiljøet
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Erhvervs- og byudvikling samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen• Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• Udtørring eller opfyldning af gadekæret• Fjernelse af karaktergivende beplantning i landsbyen• Bebyggelse på eller tilplantning og tilgroning af de åbne arealer ned mod søen og omkring byen

Kort 1.

-
-

Billede 1.

Den hvidkalkede
sognekirke
hæver sig højt over
landsby-
ens lave huse, fra
sydvest.

Billede 2.

Kirken er bygget på en
høj-
ning sydligt i
landsbyen, fra
syd.

Billede 3.

Gården Søagergård
mellem
kirken og søbredden,
fra
nordvest.

Billede 4.

Den store Anneksgård
midt i
landsbyen, fra vest.

Billede 5.

Lille gadehus med
baghus og
velplejet køkkenhave,
fra øst.

Billede 6.

Erhvervsfiskerens lille
havn
ved Lille Fuglede,
tidligere
fiskedes fra søens
nordøstlige
ende, der fanges især
ål og
gedder, fra vest.

Billede 7.

Gadekæret midt i
landsbyen
på østsiden af

bygaden, fra
nord.

Billede 8.

Lille hvidkalket
husmandssted
på vestsiden af
bygaden, fra
syd.

Billede 9.

Bygadens nordlige del
med
den tidligere smedje på
hjør-
net til højre, fra
nordøst.

Tissø-bopladsen

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Løsfund og udgravninger i de senere år har bragt en usædvanligt rig handelsplads fra yngre jernalder og vikingetid frem i lyset. Fundene daterer pladsen til 600-1100 e. Kr. Nedre Halleby Å fungerede i jernalder og vikingetid som forbindelse mellem den internationale sejlroute gennem Storebælt og Kalmargårdsområdet, der var et central- og handelspladskompleks inde ved søen. Omkring Tissøen på dette sted og langs åløbet er desuden lokaliseret bopladser og gravpladsområder.
Bærende elementer	• De åbne ubebyggede arealer og den markerede hustomt
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • En del af området er erhvervet af staten for at bevare og formidle de arkæologiske værdier. En af de udgravede hustomter er markeret, og der er opført en udstillingsbygning, hvor før Fugledegård lå samt et fugletårn ved søbredden• Udpeget som kulturarvsareal af kulturarvsstyrelsen pga. områdets indhold af national og internationalt unikke aristokratiske og sakrale bopladser fra jernalder og vikingetid• § 3 beskyttede naturtyper (eng, og mose) samt vandløb i kulturmiljøet
Sårbarhed/Trusler	<i>Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:</i> • Dybdepløjning og andre former for dybere jordbearbejdning
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

Billede 1.

Den ældre af de to
broer over
(Nedre) Halleby Å, der
giver
adgang til holmen, der
har
rummet
vikingetidsbebyggel-
sen, fra syd.

Billede 2.

Nedre Halleby Å, der
afgræn-
ser bopladsområdet
mod syd,
fra vest.

Billede 3.

Det nyopførte
besøgscenter,
hvor tidligere
Fugledegård lå,
og hvor der skal være
udstil-
ling om
bopladsudgravninger-
ne, fra vest.

Billede 4.

Tekstplanche i
besøgscentret
om fundene i området.

Landsbyen Store Fuglede

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Kirken og de tilbageværende 6-7 gårde (16 gårde i 1682), nogle delvis i bindingsværk, ligger fordelt på begge sider af landsbygaden, og de tomme pladser efter udflyttede gårde er udfyldt af huse og (nedlagte) butikker, f. eks. høkerforretningen i gul grundmur fra 1915. Præstegården i gul grundmur - med stor, pyntelig glasveranda - ligger for sig selv i den store præstegårdshave, og forsamlingshuset fra 1923 er opført i byens sydøstlige udkant.
Bærende elementer	• De to gårdrækker bag gadehusene langs landsbygaden• De karaktergivende træer i landsbyen• De tidligere butikker i den centrale del af byen• Gadekæret i den vestlige del
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • 300 meter kirkebyggelinje rundt om Store Fuglede Kirke• Tre områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Store Fuglede Kirke• § 3 beskyttet naturtype (gadekær)
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse• Udtørring eller opfyldning af gadekæret• Fjernelse af karaktergivende træer• Udfyldende byggeri på eller tilplantning af åbne arealer og præstegårdshaven
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

□
□

Billede 1.

Den højtliggende
sognekirke
nordligst i landsbyen,
fra syd.

Billede 2.

Den harmoniske
præstegård i
gul grundmur med
fornem
træveranda i den meget
store, parkagtige have, fra
øst.

Billede 3.

Den nedlagte
høkerforretning
på et hjørne ved det
centrale
vejkryds i byen, fra
sydøst.

Billede 4.

Høkerforretningens
pakhus,
fra nord.

Billede 5.

Pyntelig hjørneejendom
over
for høkerbutikken, fra
nord-
vest.

Billede 6.

Gården umiddelbart syd
for
kirken, fra sydvest.

Billede 7.

Den nordvestligste af
de tilbageværende gårde i
landsbyen,
fra sydøst.

Billede 8.

Gadekæret i den
vestlige del
af byen, fra vest.

Billede 9.

Den næstvestligste af
gårde-
ne på sydsiden af
bygaden,

fra nord.

Billede 10.

Fint længehus med
butik i
østenden på nordsiden
af by-
gaden, fra sydvest.

Billede 11.

Den østlige del af
bygaden,
fra vest.

Billede 12.

Forsamlingshuset fra
1923
østligst i byen, fra
nord.

Billede 13.

Den østlige del af
landsbyen,
fra øst.

Værsløvstien

Tema	Rekreativt område - Jernbanen
Sted	Værsløv - Gørlev
Tid	1896-
Beskrivelse	Værsløvstien er en stiftorbindelse på det nedlagte jernbanespor mellem Værsløv og Gørlev. Strækningen udgør ca. 14 km af Slagelse-Værsløv banen, som er anlagt i 1896-98. I dag er det kun strækningen mellem Gørlev via Høng til Slagelse, der fortsat er farbar. Gørlev-Høng fungerer dog kun som banespor til veteranog. Forbindelsen var under driften forbindelsesled mellem Nordvestbanen i nord og Vestbanen i syd. Togdriften ophørte i 1970, hvorefter banelegemet har ligget ubrugt frem til etableringen af stiftorbindelsen for gående, cyklende og ridende. Langs stiftorbindelsen ligger Forsinge, Jerslev, Store Fuglede og Gørlev gamle stationsbygninger. I dag er stationsbygningerne omdannet til privatboliger. Store Fuglede station er dog omdannet til produktionsvirksomhed. På strækningen mødes man også bl.a. af gamle ledvogterhuse. Udover spor af bygninger med funktion forbundet til jernbanen mødes man på strækningen af udsigter til det dyrkede landskab, mens store dele af strækningen er afskærmet af træer og buske, som en grøn tunnel. Herimellem passeres flere gårde, huse, haver og anden bymæssig bebyggelse.
Bærende elementer	• De fire stationsbygninger tegnet af Heinrich Wenck (DSB's hovedarkitekt) og alle opført i 1898: Forsinge, Jerslev, Store Fuglede og Gørlev.
Eksisterende bevaringstiltag	• Åbeskyttelseslinje – Halleby Å• Skovbyggelinje, for flere og større dele af strækningen• Kirkebyggelinje i Værsløv• Kirkeomgivelser – Bakkendrup Kirke• Kirkeomgivelser – Store Fuglede Kirke• Kirkeomgivelser – Værsløv Kirke• Kulturmiljø Stationsbyen Gørlev• Lokalplan nr. 3.1 - For et område i Jerslev nord, Stationsvej• Lokalplan nr. 27 - For regulering af mindre byggeri i bykernen i Gørlev by• Kommuneplanramme G1.C01 Område til butikformål• Kommuneplanramme G1.R05 Rekreativt område• Kommuneplanramme U4.BL09 Blandet bolig og erhverv• Kommuneplanramme U1.E03 Erhvervsområde

*integritet og oplevelsesværdi
negativt:*

- Større ændringer i stiforløbet
- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved stationsbygninger og ledvogterhuse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse

Kilder

Carsten Clausen og Hans Guldager Christiansen:
Værsløvstien, 2012.

Se i øvrigt Kulturmiljø 309-2 Stationsbyen Gørlev.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Tidligere Forsinge station.
Bygningen fungerer i dag som privatbolig.

Billede 2.

Gørlev Station. Denne fungerer også i dag som privatbolig. Der er fortsat jernbanespor fra Gørlev til Slagelse via Høng. Jernbanesporet mellem Gørlev og Høng anvendes til veteranogkørsel.

Billede 3.

Gørlev Station fra forsiden, hvor der i dag er indrettet pri-

vatbolig. De oprindelige
døre
er flersproset som
vinduerne
og grønne. Døren her er
des-
værre udskiftet, hvilket
har
forringet bygningens
præg
som tidligere
stationsbygning.

Billede 4.

Jerslev Station, deri
dag er
omdannet til
privatbolig.

Billede 5.

Vejbro henover stien
ved
Bakkendrup.

Hovedgården Katstrup

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Hovedgården lå i middelalderen i en landsby af samme navn. Den blev i 1339 af dronning Margrete skænket til Sorø Kloster, og i 1444 blev den mageskiftet til Roskilde bispestol. Efter reformationen blev gården krongods, og i 1561 mageskiftedes den til Laurids Iversen Serlin sammen med 4 gårde i Katstrup. Senere indlemmedes 3 gårde i Kuserup og før 1682 gårdene i landsbyen Katstrup i hovedgårdsjorden.

Gården havde betydelige engarealer i Lille og Store Åmose samt vandmølle- og Vandfaldsmølle sydøst for gården og Rangle Mølle (en af Kongens Møller, se 301-12) samt del i græsningen på overdrevet Halleby Ore.

Den gamle hovedbygning med sidefløje i bindingsværk fra midten af 1700-årene blev nedrevet i 1898, og i 1925 opførtes en nyklassistisk hovedbygning i ét stokværk over høj kælder. Avlsbygninger og forpagterbolig er fra anden halvdel af 1800-årene. Lindealleer, træerækker og godshuse præger området sammen med de store marker og inddigede skove.

Bærende elementer

- Hovedgårdsanlægget med hovedbygning, side- og avlslænger, forpagterbolig, gårdsplads, parkanlæg med allétræer m.v.
- De mange små arbejderboliger på godsets jorder
- De store marker mellem større og mindre løvskovsområder, levende hegn og sten- og jorddiger
- Den åbne græsningsskov Præsteskov med meget gamle løvttræer
- Den lille skov Parcelstubs karakter af gærdselsskov med store gamle ege og hassel som underbevoksning

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Fredet fortidsminde (stenkammer) med tilhørende 100 meter beskyttelseslinje syd for hovedgårdsanlægget
- Mange beskyttede sten- og jorddiger rundt om skove, i dyrkningsskel og langs store dele af ejerlavsgården
- § 3 beskyttede naturtyper (skovsø, vandhuller, vandbassin, søer, skovsump, mose og eng) og vandløb

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved huse og hovedgårdsanlæg, der ikke er i harmoni med den eksisterende bebyggelse, eller manglende vedligeholdelse

- Tilplantning eller tilgroning af de åbne marker
- Fjernelse af alléer og træerækker
- Udskiftning af gl. løvskov til nåleskov
- Nedlæggelse af gennemgående veje

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Den nyklassicistiske hovedbygning på Katstrup, opført i 1925 (arkitekt Jens Ingwersen), efter at den gamle hovedbygning fra midten af 1700-årene var blevet nedrevet i 1898, fra nord.

Billede 2.

De to nordligste avlslænger på Katstrup, fra hhv. 1896 og 1852, fra nordøst.

Billede 3.

Den nordøstligste længe i Katstrups avlsgård, opført af grev U.J.A. Bernstorff-Mylius i 1896, fra vest.

Billede 4.

Den vestligste længe i avlsgårdsanlægget, forvalterboligen fra 1877, og 1898-

1925
bolig for ejeren U.J.A.
Bertstorff-Mylius, fra
vest.

Billede 5.

Kattrup's smedie vest
for avls-
gården, fra nordvest.

Billede 6.

Harmonisk længehus
ved Kat-
trup's avlsgård, fra syd.

Billede 7.

De klippede lindealléer
i Kat-
trup's haveanlæg kan
ses vi-
denom, fra vest.

Billede 8.

Udsigten fra Kattrup's
brolagte
gårdsplads henover
vejen og
stendigerne omkring de
store
marker og skove mod
nord-
vest, fra sydøst.

Billede 9.

Lille skovløberhus i
kanten af
Kattrup Skov ved
Kattrup, fra
sydvest.

Billede 10.

Lille godshus, Smedens
Hus,
under Kattrup, fra nord.

Billede 11.

Den lange, næsten
snorlige
vej op over Kattrup's
jorder
kantet af diger og
gamle træ-
er, fra sydvest.

Billede 12.

Kunstigt opdæmmed sø
(karpedam?) med tilløb
fra
kilde i Kattrup Skov, fra
syd.

Herregårdsmiljøet ved Tissø

Tema
Sted
Tid

Hovedgårde
Nord for Tissø
1700-

Beskrivelse

Kulturhistoriske hovedtræk:

Det samlede kulturmiljø vil bestå af følgende gårde:

- Selchausdal
- Hallebygård (lagt under Selchausdal)
- Nørager
- Sæbygård
- Frihedslund
- Falkenhøj (udvikling med conferencefaciliteter)

Status er 4 selvstændige hovedgårde med det samme samlede jordtilliggende, som da der indtil for nylig var 6 selvstændige gårde med egen jordbrugsmæssig drift.

Bærende bevaringsværdi/fortælling - et samlet kulturmiljø

I det kuperede landskab øst for Tissø findes et større sammenhængende område med store hovedgårde, heraf flere herregårde og gods med samlet ejerskab. Hovedgårdene er af forskellig størrelse, fx har Sæbygård Hovedgård tidligere haft Frihedslund og Falkenhøj som avlsgårde.

Området er karakteriseret ved store bygningsanlæg med parker, der markeres med lange alleer og store åbne dyrkningsflader, der giver lys og udsyn, store skovområder og Danmarks fjerde største sø, Tissø.

I området er der adgang til store herlighedsværdier, fortidsminder og mange forskellige ressourcer, der har været grundlaget for herregårdenes brede vifte af næringer gennem tiden.

Udover agerbrug på de mere jævne markflader og husdyr på engene omkring Tissø og Halleby Å, er der adgang til forstlig drift af de store skovområder og jagt samt fiskeri i Tissø. Et andet indtægtsunderlag, der sandsynligvis vinder stadig større indpas, er udlejning af boliger og turisme, herunder ridesport og andet friluftsliv i de storslåede omgivelser.

Ejerne har gennem tiden været orienteret mod Europa, og de er blevet inspireret af forskellige strømninger, fx stilretninger, hvilket giver sig udslag i prægtige hovedbygninger, hvor bl.a. renæssance, klassicisme, nyklassicisme og italiensk villastil er repræsenterede.

Tidligere har der arbejdet mange folk på hovedgårdene, og der har været talrige medarbejderboliger, hvoraf en del stadig findes. Hovedgårdenes virksomhed og de mange ansatte har medvirket til at skabe liv i Sæby, hvor der har været en lang række håndværk, småindustri, hospital og et rigt butiksliv.

Den store koncentration af hovedgårde, giver afsæt til at se miljøet i en landskabelig helhed, hvor afgrænsningskriteriet er driftssystemer/produktionsforhold i den store skala som et bærende fokus.

Herregården Hallebyore

Lille herregård dannet ved sammenlægning af Store- og Lille Hallebygård samt resterne af landsbyen

Halleby i begyndelse af 1800-årene. Her blev oprettet et større gårdmejeri i slutningen af 1800-årene - sikkert på grund af de rigelige vinterfodermængder fra engene i Lille Åmose.

Hovedbygningen er en høj rødstensbygning i to stokværk med trappegavle, som ligger i haven i nogen afstand fra avlsgården. Avlsgården er et trelænget anlæg i gule mursten med gulkalket underetage og trempel i blank mur fra slutningen af 1800-årene, det åbner sig mod hovedbygningen i haven. Flere driftsbygninger og anlæg er kommet til efterhånden.

Hovedgården Selshausdal

En middelalderlig hovedgård, som indtil 1799 hed Gundetved, nævnt første gang i 1339. Gården har tilsyneladende altid været privat gods, aldrig hverken kirke- eller krongods.

Gården blev udvidet ved nedlæggelse af gårde i nærliggende landsbyer både i 16- og 1700-årene, sidst med landsbyen Frenndveds seks gårde i begyndelsen af 1700-årene. Hovedbygningen er opført i 1856 i nederlandsk renæssancestil på det firesidede voldsted med vandfyldte grave.

Gammel lindealle fører fra Tissø til avlsgården, nye lindetræer er plantet langs den lige vej forbi gården. Området præges af store marker og små godshuse, herunder Klintehuset og Fiskerhuset ved Tissø. Ved søkanten lå tidligere fiskeriforpagterens landings- og havneplads, findes nu i Li. Fuglede. På hovedgårdens mark opførtes i 1896 en stiftelse for 12 ældre kvinder (nu feriekoloni).

Hovedgården Nørager

Nørager nævnes første gang i 1429, hvor Nørager og Nørager fang blev mageskiftet fra kronen til Jørgen Rud sammen med Vedbygård. Omkring 1630 udskiltes gården fra Vedbygård og i 1722 blev den udvidet med landsbyen Nøragers 6 gårde.

Gården er i en periode siden 1939 drevet sammen med Konradineslyst. Hovedbygningen er fra 1868-73 i italiensk villastil, avlsgården syd herfor er opført i 1914 efter en brand. Området er præget af alleer, store marker, mange gl. hegn og diger, vandhuller, skove og små godshuse.

Hovedgården Frihedslund

Den lille hovedgård Frihedslund er oprettet som avlsgård under Sæbygård omkring 1790 og solgt fra i 1797. Det harmoniske hovedgårdsanlæg udgøres af hovedbygning og avlsgård i gule sten omkring en smukt brolagt gårdsplads og et plæneparti med store træer.

Hovedbygningen er i ét stokværk over en høj kælder med gennemgående frontspids. Området er præget af mange års hovedgårdsdrift med store marker, diger og levende hegn samt små landarbejderboliger. Tissø store åbne søflade præger landskabet.

Hovedgården Sæbygård

Betydelig middelalderlig hovedgård, som sammen med den fine, romanske kirke ved søen skal have været ejet af Esbern Snare af den såkaldte Hvideslægt i 1100-årene. Gården var derefter i kronens eje fra slutningen af 1300-årene til 1664. I denne lange periode sad en række af rigets betydeligste mænd som lensmænd på Sæbygård.

Hovedgårdsjorden blev i slutningen af 1500-årene udvidet med 5 gårde af landsbyen Kapel-Sæby og senere med jord fra Sæby by. Omkring 1790 oprettedes avls- eller parcelgårdene Frihedslund og

Falkenhøj, som senere skiltes fra gården.

Den tidligere hovedbygning var opført omkring 1770. Det bestod af en hovedfløj med et højere og et lavt stokværk over en høj kælder samt to sidefløje. Bygningen, som var del af en aksefast gård- og parkudformning, blev nedrevet i 1972. Avlsgårdens store lade er fra 1737, de øvrige bygninger fra 1881. Store herregårdsmarker, lindealleer, mange vandhuller, skove og små godshuse samt ikke mindst Tissø præger området.

Bærende elementer

- De samlede anlæg med hovedbygning, avlsgård, voldsteder og haveanlæg
- De mindre arbejder- og funktionærbygninger på gårdens jorder
- Det gamle hovedgårdsdiger, der afgrænser jorderne samt levende hegn
- De store hovedgårdsmarker mellem gamle løvskove og skrænterne mod Tissø med det store åbne vandspejl
- Levende hegn på markfladerne og alléer langs vejene.

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Den trefløjede hovedbygning til Selshausdal er fredet efter bygningsfredningsloven, opført 1857 af J. D. Herholt
- 3 beskyttede naturtyper (vandhuller, søer, enge, rørsumpe og moser)
- Beskyttede sten- og jorddiger
- Fredede fortidminder med 100 m beskyttelseslinje (runddysser, jættestue, voldsteder, voldgrave, runddysse, høje)
- Fredsskovsområder
- Skovbyggelinjer
- Kirkeomgivelsesfredning ved Sæby Kirke

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Sårbarhed og udviklingsmuligheder
- Kulturmiljøet kan være sårbart overfor sammenlægninger af hovedgårde, hvor nuværende driftsbygninger kan blive overflødige og produktionen mere specialiseret på den enkelte gård, fremfor den brede vifte af næringer, der bidrager til det varierede kulturlandskab.
- Turisme og friluftsliv er en væsentlig sidebeskæftigelse, der kan udvikles i forskelligt omfang og med forskellig profil på hovedgårdene. Herregårdslandskabet ved Tissø kunne måske blive en fælles platform i udfoldelse af dette potentiale.
- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, eller manglende vedligeholdelse
- Tilplantning eller tilgroning af gårdens åbne marker i kanten af Lille Åmose
- Nedlæggelse af diger og levende hegn
- Erhvervs- og byudvikling samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske

strukturer i og omkring kulturmiljøet.

Området har et stort udviklingspotentiale ved fortsat flersidig drift med respekt for kulturmiljøets bærende værdier. Udvikling af friluftaktiviteter samt besøgs- og overnatningsturisme, der tilpasses eksisterende kvaliteter.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

Billede 1.

-
-

Landsbyen Reerslev

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Landsbyen er en større, agrar kirkelandsby med mange velbevarede funktionsbygninger. Byens ældre lag består af 5 udflyttede gårde med bygninger fra hver sin byggeperiode: bindingsværk, grundmur ca. 1850 (præstegården), grundmur ca. 1890 og grundmur fra 1950'erne. Oprindelige landsbyhåndværk er repræsenteret med en smedje i bindingsværk.

Øst for byen ligger den tidligere fattiggård, opført ca. 1890. Skolevæsenet er repræsenteret ved den ældste, tæt ved kirken, og næstældste skolebygning, i brug 1909 til ca. 1965.

Andelsperiodens nye funktioner er repræsenteret med andelsmejeri (senere metalvarefabrik), forsamlingshus, missionshus (1906, sekskantet), alderdomshjem og sparekasse (1873).

Endelig er der mange huse, en del af dem i bindingsværk, samt en del fra perioden ca. 1890- 1920. Af de sidstnævnte har flere haft butik. Der er ingen egentlig parcelhusudbygning, men der har dog været en vis udbygning gennem 1900-årene. De mange udflyttede gårde (i alt 24 gårde i 1682) præger byens opland.

Bærende elementer

- Den nordlige bydel med kirke, ældste skole, gadekær og præstegård
- Den lange bygade med de tilbageværende gårde, smedjen og smedens bygninger, andre ældre gadehuse i bindingsværk samt grundmurede beboelseshuse og forretninger
- Andelsperiodens repræsentanter med forsamlingshuset og andelsmejeriet i den lave del af byen ved åen (nu rørlagt)
- Den nye bydel med skolen, fattiggården og de ensartede villaer mod øst
- De velafgrænsede baghaver med mange enkelttræer, hække og levende hegn, som giver landsbyen en skarp grænse mod agerlandet

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- § 3 beskyttede naturtyper (gadekær i bymidten og eng mod øst) og vandløb
- 300 meter kirkebyggelinje rundt om Reerslev Kirke
- Otte områder er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Reerslev Kirke

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Opblødning af landsbyens veldefinerede grænser mod de omgivende marker

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Billede 1.

Reerslev kirke i den ældste del af landsbyen vest for ådalen, fra vest.

Billede 2.

Landsbyens ældste skole umiddelbart syd for kirkegården, fra vest.

Billede 3.

Den lange alle fra præstegården til pladsen foran kirken, fra syd.

Billede 4.

Reerslevs grundmurede, hvidkalkede præstegård fra ca. 1850 ligger højt allernordligst i landsbyen med vidt udsyn til alle sider, fra nordvest.

Billede 5.

Det lille karakterfulde, sekskantede missionshus fra 1906 (arkitekt Holger Jacobsen) ligger på hjørnet af Reerslevvej og Tranemosevej og skyder den lille hjørnegrund sin særprægede form, fra sydvest.

Billede 6.

Missionshusets dør med udskæringer, fra syd.

Billede 7.

Én af de gårde, der blev liggende i landsbyen ved udflytningen, fra øst.

Billede 8.

Den nordlige del af landsbygaden (Reerslevvej) med huse fra forskellige perioder, fra syd.

Billede 9.

Meget velbevaret bindingsværkshus (med overkalket bindingsværk og stråtag) med parallelt liggende udlænge på vestsiden af landsbygaden, fra sydøst.

Billede 10.

Den velbevarede smedie i overkalket bindingsværk sydligt i den gamle del af landsbyen, fra sydøst.

Billede 11.

Firelænget, grundmuret gård sydligt i landsbyen, fra nordvest.

Billede 12.

Den sydlige del af landsbyga- den (Reerslevvej), fra nord- vest Landsbyen

Billede 13.

Langt gadehus i bindingsværk på sydvestsiden af landsbyga- den, fra sydøst.

Billede 14.

Gadehus i bindingsværk på sydsiden af landsbygaden sydligst i byen, fra øst.

Billede 15.

Landsbyens forsamlingshus bag mejeriet mellem den nye- re del af landsbyen og den gamle, fra øst.

Billede 16.

Det tidligere andelsmejeri (nu metalvarefabrik) med tilhø- rende bolig, fra sydvest.

Billede 17.

Den nederste rest af det tidli- gere mejeris skorsten på bag- siden af mejeribygningen, fra nordvest.

Billede 18.

Villabebyggelsen i landsbyens sydøstlige del fra begyndelsen af 1900-årene, fra vest.

Billede 19.

Rækken af små villaer langs sydsiden af Risbjergvej, fra øst.

Billede 20.

Sognets tidligere fattiggård

og senere
alderdomshjem og
sognegård fra ca. 1890
øst
for den gamle del af
landsby-
en, fra sydvest.

Billede 21.

Mindre trelænget gård
over
for den yngre skole på
Kong-
stedvej i den østlige,
nyere
del af landsbyen, fra
øst.

Billede 22.

Landsbyens yngre
skolebyg-
ning fra 1909 i tidlig
"Bedre
Byggeskik"-stil, i brug
til ca.
1965, fra vest.

Billede 23.

Den yngre skolebygning
fra
1909 med pyntelige
detaljer,
fra sydvest.

Billede 24.

Velbevaret vindue med
de
karakteristiske farver:
sorte
vinduesrammer og
solbænk
og hvide vinduer, på
skole-
bygningens vestside,
fra vest.

Billede 25.

Den ældre del af
landsbyen
omkring kirken og
gadekæret
på vestsiden af den
snævre
ådal, som krydses af
kir-
kestien, fra øst.

Landsbyen Løve

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Landsbyen har altid været stor (29 gårde i 1682) med gårdene liggende tæt samlet, men næsten alle gårde blev udflyttet efter udskiftningen og efterlod kun en spredt bebyggelse med mindre huse i den tidligere centrale del af byen. De få tilbageblevne gårde ligger i nogen afstand fra centrum. Ved den gamle landevej gennem byen ligger den store, tidligere krogård, en overgang brugsforening, med velbevaret, grundmuret hovedbygning fra 1857 og sammenbyggede avslænger. Den markante vindmølle, opført 1880, ørte tidligere til krogården. Desuden findes andelsmejeri (nedlagt), tidligere fattighus, missionshus, centralskole, købmandsforretning, smedje, flere mindre virksomheder og en del nyere huse. Stationen (på Slagelse-Værslev-banen 1898-1971, bygningen nu beboelse) ligger lidt vest for byen, her er ca. 1900 bygget en lille række stationsbyhuse og her ligger også forsamlingshuset fra 1903.
Bærende elementer	• Bebyggelsen omkring vejkrydset med kroen• De få tilbageblevne gårde i periferien• Bebyggelsen ved banen med stationen, forsamlingshus og villaer, nogle med værksteder
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • Løve Mølle er fredet efter lov om bygningsfredning (vindmølle (1880))• Lokalplan nr. 58—For landsbyen Løve § 3 beskyttede naturtyper (gadekær) i bymidten og vandløb
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved huse og gårde, der ikke er i harmoni med den eksisterende bebyggelse• Byudvikling, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring byen
Kort 1.	
Tallene på kortet viser billedernes numre.	

□
□

Billede 1.

Den store krogård midt
i
landsbyen med stor
grundmu-
ret hovedbygning fra
1857,
fra sydøst.

Billede 2.

Den tidligere krogårds
store
driftsbygninger , som
nu rum-
mer industri, fra
sydvest.

Billede 3.

Det tidligere
andelsmejeri
vest for bykernen, fra
syd.

Billede 4.

Den fine mejeribygning
under
delvis nedrivning, fra
vest.

Billede 5.

Den velbevarede og
byg-
ningsfredede Løve
Mølle syd-
ligt i landsbyen, fra
syd.

Billede 6.

Solidt grundmuret hus
over
for kroen i den sydlige
del af
bykernen, tidligere
bageri?,
fra nordvest.

Billede 7.

Den tidligere smedie i
lands-
byens midte over for

gadekæ-
ret, fra nordvest.

Billede 8.

Den sydlige del af
landsbyga-
den (Gl. Løve Landevej)
gen-
nem den gamle
bymidte, fra
syd.

Billede 9.

En af landsbyens få
tilbage-
værende gårde,
Højgård, i
den østlige del af den
gamle
bydel, øst for den
moderne
landevej
(Kalundborgvej), fra
nordvest.

Billede 10.

Gården Lottershøj
mellem
den gamle bykerne og
"stationsbyen", fra syd.

Billede 11.

Løve Station (nu
nedlagt) på
Slagelse- Høng-
Værsløv-
banen fra 1898. Den
fine sta-
tionsbygning er nu
bolig, men
hele anlægget med
pakhuse
m.v. er velbevaret, fra
syd-
vest.

Billede 12.

Løve Forsamlingshus i
den
lille bebyggelse ved
banen,
fra sydøst.

Billede 13.

Grundmuret bolig med
værksted i
"stationsbyen" vest for
byen, fra nord

Billede 14.

Den gamle landevejs
snoede forløb op til den
sydlige bydel med
møllen, fra syd.

Røsnæsgården

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Den yderste spids af Røsnæs har i århundreder ligget hen som fælles græsningsoverdrev med skov, men tilhørte allerede i middelalderen kongen. Her blev i 1231 Valdemar Atterdags søn og arving, Valdemar den Unge, dræbt ved et vådeskud under en jagt.

Røsnæsgården hed tidligere Færgegården (færgefart til Samsø) og lå ved sydstranden, men flyttedes i 1815 op til den nuværende plads og fik navnet Hestehavegård, fordi området blev brugt til græsning for heste og ungkreaturer fra Kalundborg Slots Ladegård.

I 1866 blev gården købt af O.F.C. Lawaetz, som opdyrkede størstedelen af jorden og indsatte en stor kvægbesætning. I 1964 erhvervede staten Røsnæsgården for at gøre området tilgængeligt for offentligheden.

Røsnæsgårdens hvide bygninger ligger højt på et plateau omtrent midt i sit jordtilliggende, som overvejende igen henligger i græs. Til gården hører tre landarbejderhuse ved skellet mod øst samt et antal bygninger med forskellige funktioner ved gården og Fiskerhuset ved sydstranden.

Sten- og jorddiger er et historisk karaktertræk, som også fremgår af kort fra 1800-tallet. Endvidere ligger Røsnæs fyr (opført 1846) med tidligere fyrmesterbolig yderst på næsset. Til kulturmiljøets karaktertræk hører ud over det åbne, kuperede landskab også mindre skovområder og levende hegn.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Gårdens bygningskompleks midt i det storladne, åbne landskab
- Fyret på spidsen med sine forskellige bygninger
- De små landarbejderboliger og fiskerhuset, som hører under gården
- Det snorlige skeldige tværs over næsset, der afgrænser gårdens tilliggende mod det øvrige land

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- Erhvervet er staten for offentlig adgang
- Sydkysten af Røsnæs (Røsnæsgården) med dalene Vindekilde og Grimsdalen ved sydstranden er naturfredet
- Skansen ved Fiskerhuset og skanse på næssets spids er fredet som fortidsminder med tilhørende 100 meter beskyttelseslinjer
- Flere beskyttede sten- og jorddiger nord for Røsnæsgården, i den sydøstlige del af kulturmiljøet og skeldiget i ejerlavsgænsen mod øst

- § 3 beskyttede naturtyper (strandsump, kystskrænt, sø, marklavning, mose og overdrev) og vandløb

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Fjernelse af levende hegn, eksisterende skov og anden karaktergivende beplantning
- Ophør af græsning/pleje af overdrev og lysåbne områder
- Nedrivning eller om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Bebyggelse og til plantning af næssets åbne marker

Kort 1.

-
-

Billede 1.

Røsnæs' storladne landskab med åbne græsarealer og vejen ud til fyret på spidsen, fra øst.

Billede 2.

Fyret fra 1846 med fyrme-sterbolig og udhuse yderst på spidsen, fra øst.

Billede 3.

Kystskrænt og stenet strand på sydsiden af Røsnæs' spids, fra vest.

Billede 4.

Røsnæsgården
bygningsskom-
pleks er placeret højt
over
næssets
græsningsarealer,
fra vest.

Billede 5.

På næssets sydkyst
ligger et
lille fiskerhus og en
kystskan-
se, fra nord.

Billede 6.

Røsnæsgårdens mange
byg-
ninger ligger på et
plateau
omtrent midt på
næsset, fra
vest.

Billede 7.

Der er i dag naturcenter
og
servering i nogle af
gårdens
velholdte bygninger, der
ejes
af staten, fra sydvest.

Billede 8.

Lille landarbejderbolig
øst for
gårdens bygninger, fra
nord-
vest.

Billede 9.

Et af de tre
landarbejderhuse
ved Røsnæsgårdens
skel mod
øst, fra sydvest.

Landsbyen Ulstrup

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Den ældre bebyggelse omkring kirken udgøres af nogle få gårde (10 gårde i 1682), heriblandt præstegården med stor have med Skt. Laurentii kilde, som skal have været lægedomskilde, Søbakkegård i bindingsværk lige ved kirken samt fattighuset. Skoven ved præstegården er sammen med den grønne afgrænsning af landsbyen mod vest, nord og syd med til at kæde byrummet sammen til en helhed. Her er også en del gadehuse i bindingsværk og grundmur på den stejle skråning op mod kirken. Andelstidens funktionsbygninger er repræsenteret med andelsmejeri (nedlagt), ældre skolebygning, forsamlingshus (tegnet af Andreas Bentsen, 1883).
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Den tætte bebyggelse, som følger terrænet omkring kirken og det slynge vejforløb• Den ældre bebyggelse omkring præstegården og den gamle skole• De mange huse—i modsætning til gårde—i byen
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • Lokalplan nr. 3.1-1—For Ulstrup By• § 3 beskyttede naturtype (vandhul) i præstegårdshaven• Et område er omfattet af en kirkeomgivelsesfredning rundt om Røsnæs Kirke• 300 meter Kirkebyggelinje rundt om Røsnæs Kirke
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• Fjernelse af den karaktergivende beplantning i og i afgrænsningen af byen• Udbygning af bebyggelsen ned ad skråningen fra husrækken syd for Røsnæsvej• Yderligere byudvikling samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Den firelængede
møllegård
vest for landsbyen og
møllen,
fra nord.

Billede 2.

Ulstrup Mølle på et
højdedrag
vest for landsbyen, fra
nord-
vest.

Billede 3.

Præstegården i sin
store have
ligger lidt neden for
bakken
med kirken, fra øst.

Billede 4.

Den tidligere skole
ligger over
for præstegården, fra
vest.

Billede 5.

Forsamlingshuset
(arkitekt
Ivar Bentsen, 1883)
ligger på
bakken over byen, fra
øst.

Billede 6.

Plade med indskrift på
for-
samlingshusets facade,
fra
nordøst.

Billede 7.

Det tidligere fattighus
skråt
over for kirken, fra øst.

Billede 8.

Ældre, hvidkalket
længe ved
vejen med flere
lejligheder,
fra nordøst.

Billede 9.

Grundmurede huse med
hvide
pyntegesimser og
værkstedes-
bygning ved
landsbygaden,
fra vest.

Billede 10.

Den store, firelængede
gård
lige øst for kirken, fra
syd-
vest.

Billede 11.

Den firelængede gårds
lange
stuehus ud mod
bygaden, fra
syd.

-

Landsbyen Ågerup

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Meget lille landsby med kun to gårde tilbage (8 gårde i 1682) og en række fine små gadehuse. Den ene af gårdene er ombygget og har udstykket sin jord til sommerhuse. Et karaktertræk er de levende hegn og sten- og jorddi-ger i skel og i landsbyafgrænsningen, som også fremgår af kort fra 1800-tallet.A
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Den smalle bebyggelse langs det gamle, slyngede vejforløb De grønne haver med indkik mellem huse og gårde
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • § 3 beskyttede naturtyper (kultureng) i den sydlige del af kulturmiljøet
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• Udbygning bag den eksisterende husrække• Turisme- og sommerhusbebyggelse samt byudvikling, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring byen

Kort 1.

Billede 1.

Den lille landsbys nu
eneste
bevarede gård ligger
lidt hæ-
vet over resten af byen,
fra
syd.

Billede 2.

Gården i den østlige
del af
byen på sit lille
højdedrag, fra
vest.

Billede 3.

Lille hvidkalket
husmandssted
med frugthave i den
sydøstli-
ge udkant af
landsbyen, fra
øst.

Billede 4.

Lille, hvidkalket hus
med stor
have over for gården,
fra øst.

Billede 5.

Lille hus ved vejkrydset
mod
det nærliggende
sommerhus-
område, fra syd.

Billede 6.

Et moderne sommerhus
har
erstattet landsbyens
anden
gård, fra syd.

Billede 7.

Den mellemste del af
lands-
bygaden, fra øst.

Billede 8.

Lille gadehus helt ud til
gaden
med udhuse, fra vest.

Billede 9.

Lille, grundmuret,
gulkalket
hus yderst i landsbyen
mod
vest, fra nordøst.

Landsbyen Illerup

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Landsbyen ligger på kanten af sandjorden med 4 tilbageblevne gårde, et par husmandssteder, et tidligere skovfogedhus nord for byen og nogle gadehuse, flere med oprindelig beboelse til flere familier. En del levende hegn og enkeltræer i skel og i landsbyafgrænsningen skaber en grøn bystruktur.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Gårde og huse spredt langs gaden omkring den åbne grønning i midten af byen• Byens grønne struktur• Byens placering på det lave, flade land neden for bakkedraget mod syd omgivet af åbent agerland eller lavbundsskov
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • § 3 beskyttede naturtyper (to vadnhuller) midt i og (et gadekær) i den sydlige del af kulturmiljøet
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse• Fjernelse af karaktergivende beplantning• Større ændringer i den gamle vejstruktur• Udfyldning med bygninger eller tilplantning af den åbne grønning midt i byen• Byudvikling som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Lille husmandssted lige uden for landsbyen, fra sydvest.

Billede 2.

Små, pyntelige, grundmurede huse i landsbyens nordøstre udkant, fra øst.

Billede 3.

Indkørsel kantet af hække og levende hegn, fra sydøst.

Billede 4.

Lille husmandssted ved bygaden, fra vest.

Billede 5.

Grundmurede huse og fundament til ny bygning, fra sydvest.

Billede 6.

Den sydøstlige del af byen, fra vest.

Billede 7.

Vejkrydset med grundmuret rødstenshus på hjørnet, fra vest.

Billede 8.

Hjørneejendom med bagbygning, fra vest.

Billede 9.

Gulkalket gård med hvide lisener og gesimser på stuehuset, fra nordøst.

Billede 10.

Lille dam i den nordlige
del af
byen, fra vest.

Billede 11.

Den vestlige gade med
gårde
på vestsiden, fra nord.

Billede 12.

Vinkelbygget
husmandssted
nordligt i byen, fra
vest.

Overdrevsbakkerne Rakkerbanken

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse Overdrevsbakker med gammelt rettersted for Ars herred. I 1800-tallet fremstod bakkerne åbne, uden træer og buske.

Bærende elementer Bærende elementer og strukturer er:

- Bankernes åben overdrevspræg

Eksisterende bevaringstiltag *Udpluk af planer og beskyttelser:*

- Lokalplan nr. 5.1-1—For et fritidsområde ved Spangsbro
- Lokalplan nr. 70—For et område ved Ubberup
- § 3 beskyttede naturtyper (overdrev, vandhul og eng) i den øst- og vestlige del af kulturmiljøet
- Mange beskyttede sten- og jorddiger

Sårbarhed/Trusler Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Byggeri og anlæg
- Opdyrkning eller tilplantning samt tilgroning på grund af fro lavt græsningstryk
- Råstofgravning

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Den mellemste del af overdrevsbakkerne, Tømmerup Banke, nord for Tømmerup, Rakkerbanken og

Kløkkerhøj i
baggrunden mod øst,
fra
vest.

Lerchenborg-området

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Hovedgården blev oprettet under navnet Østergård i 1704 ved nedlæggelse af landsbyen Østrups 8 gårde og blev senere udvidet med anden jord. Gården indgik herefter i det store nordvestsjællandiske godskompleks med en række betydelige herregårde på tilsammen 4379 tdr. htk.

I 1754 ændredes navnet til Lerchenborg, der i 1755 oprettedes som stamhus. Ved afståelse af jord i forbindelse med lensafløsningen i 1923 og yderligere bortsalg bl. a. til Statens Jordlovsudvalg (herunder arealerne til Asnæsværket) blev godset betydeligt reduceret. Mineslund og Asnæsgård (samt tidligere den nu nedlagte Hedvigslust) er oprettet som avlsgårde under Lerchenborg, men de førstnævnte er nu fraskilt ligesom Vesterskoven.

Det store barokke hovedgårdsanlæg består af en ydre, brolagt slotsgård med stalde og avlsbygninger, en indre, snævrere gård med herskabsstalde og folkebygning samt den store trefløjede hovedbygning. Anlægget er opført i 1743-45, muligvis efter Eigtveds tegninger, det hele i et strengt aksefast anlæg.

Haveanlægget er et fransk barokanlæg med alléer og hække, men senere i nogen grad omformet efter engelsk mønster. Landskabet er præget af herregården og dens drift med store markfelter, gamle hegn og småhuse ved skovene og stranden.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Det helstøbte, aksefaste anlæg med bygninger, gårdspladser, barokhave og park, alléer, høje og lunde samt det omgivende, åbne herregårdslandskab med store dyrkningsflader og levende hegn og de velafgrænsede skove
- De små godshuse til gårdens folk og særlige funktioner
- Småbebyggelser langs skove og kyster samt ved Havnemark og Forskov

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- De fleste af herregårdens bygninger og de vigtigste dele af haveanlægget er fredet efter bygningsfredningsloven (hovedbygningen med sidefløje og de hermed sammenbyggede længer mod staldgården, og de to T-formede bygninger mellem staldgård og ladegård samt alle bygninger omkring ladegården, endvidere slotsparkens lindeallé og lindebuehækkene med statuer)

- Utallige fredede fortidsminder—primært gravhøje —med tilhørende 100 meter beskyttelseslinjer i både Vesterskov og Forskov
- § 3 beskyttede naturtyper (strandoverdrev, overdrev, skovsø, søer, vandhuller, skovsø, branddam, strandsump og eng) og vandløb
- Mange beskyttede sten- og jorddiger i dyrkningsssel, langs skove og ejerlavsskel
- Lokalplan nr. 500—For en ny Vesthavn

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Yderligere erhvervsudvikling samt opførelse af tekniske anlæg, som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring herregården
- Om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Tilplantning af det åben herregårdslandskab
- Fjernelse af levende hegn og karaktergivende træer

Kort 1.

-
-

Kort 2.

□
□

Kort 3.

□
□

Billede 1.

Lerchenborgs trefløjede
ho-
vedbygning opført
1743-45,
muligvis efter tegninger
af
Eigtved, fra vest.

Billede 2.

Den den nordlige del af
den
østlige gårdsplads med
køre-
stalde og personalefløj,
fra
syd.

Billede 3.

Den vestlige, brolagte
lade-
gårdsplads, fra vest.

Billede 4.

Udsigten fra
hovedbygningen
gennem det aksefaste
stald-
og ladegårdsanlæg mod
her-

regårdslandska bet
mod vest.

Billede 5.

Skovfogedhus i gule
sten med
stråtag, ved Forskovens
østli-
ge skovbryn, fra øst.

Billede 6.

Lille, hvidkalket
skovløberhus
ved den vestlige udkant
af
Forskoven, fra nordvest.

Billede 7.

Række af ældre
egetræer i
den vestlige del af
Forskoven,
fra syd.

Billede 8.

Den tidligere skole fra
1896
ved Asnæs Skovhuse
mellem
Asnæs Forskov og
Mineslund,
fra sydøst.

Billede 9.

Avlsgården Mineslund
mellem
Asnæs Forskov og
Vestersko-
ven, fra sydvest.

Billede 10.

Det bølgede landskab
på As-
næs inddelt af diger og
leven-
de hegn, fra nord.

Billede 11.

Lille landarbejderbolig
ved
Vesterskoven, fra øst.

Billede 12.

Gulkalket
fundtionærbolig i
skovkanten ved
Asnæsgård,
fra syd.

Billede 13.

Den statelige
hovedbygning
til Asnæsgården, opført
lidt

syd for gårdens
driftsbygning,
fra vest.

Billede 14.

Udskibningstedet
Havnemark
på nordsiden af
Vesterskoven,
fra sydøst.

Asnæs Dyrehave

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	Den yderste del af den nu næsten helt opdyrkede "Dyrehaven" på Asnæs henligger stadig som græsningsoverdrev med store sten, krat og kreatur- og vindbidte træer i et nu sjældent landskab.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Det græssede overdrevslandskab med krat, store jordfaste sten og spredte vådområder• De græssede strandenge neden for bakken med kreaturhegn og grøfter
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • Området er naturfredet
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Tilplantning eller tilgroning ved for lavt græsningstryk eller ophør af græsning• Tilgroning eller forsumpning af strandenge• En mere intensiv udnyttelse til rekreative formål

Kort 1.

□
□

Husmandsbebyggelser omkring Lerchenborg

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Området rummer husmandsbebyggelser fra forskellige perioder, de ældste oprindelig for at kunne betjene herregården, de seneste for at forsyne husmandsbefolkningen med tilstrækkelig jord til at udgøre et eksistensgrundlag.

Bastrup Sønderstrand består af ældre husmandsbebyggelser iblandet en del statshusmandsbrug oprettet efter statshusmandsloven af 1899. Der findes her endnu nogle få af de oprindelige bindingsværkshuse, mens flertallet er nybygget, de fleste i "Bedre Byggeskik" efter at have fået tillægsjord efter statshusmandsloven af 1919.

Østrup i den vestlige del af området udgør en bebyggelse med flere kolonier af statshusmandsbrug oprettet efter 1919-loven i forbindelse med udstyknin- gen af Lerchenborg: 26 brug i 1925, 14 brug i 1953 og 17 brug i 1954.

Området rummer således eksempler på såvel tidlige som på de allerseneste husmandsudstyknin- ger i landet. Mange byggeperioder er repræsenteret, de fleste dog i "Bedre Byggeskik".

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Den vestlige del af området har brugene fordelt med stor regelmæssig- hed langs og på begge sider af vejen, brugene alle forskellige varian- ter af "Bedre Byggeskik" 's satandardmodeller, de yngre i blank mur, de ældre pudset og kalket.
- Den østlige del med et langt mere uregelmæssigt ejendoms- mønster med blanding af ældre brug og "Bedre Byggeskik" og med store for- skelle i jordtilliggende.
- Levende hegn og hække omkring husmandsstedernes haver og bygning- er

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Om-, til- og nybyggeri af og ved husmandsbrug og huse, der ikke har- monerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedlige- holdelse
- Nedlæggelse af levende hegn og hække omkring husmandsstedernes haver og bygninger

- Tilgroning eller tilplantning af det åbne agerland

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Et af de vestligste og
yngste
husmandsbrug i
Østrupud-
stykningsen, fra
nordvest.

Billede 2.

Lille hvidkalket
husmandsbrug
i Østrupudstykningsen,
fra syd.

Billede 3.

Husmandsbrug i
Østrup, fra
øst.

Billede 4.

De tæt liggende brug
ud til
vejen gennem den
østlige del
af Østrup, fra vest.

Billede 5.

Gulkalket, vinkelbygget
brug i
den østligste del af
Østrup,
fra syd.

Billede 6.

Lille husmandssted
eller hus
med jord helt ude ved
kysten
i den vestligste del af

Melby
Sønderstrand, fra
nordvest.

Billede 7.

Vinkelbygget
husmandssted i
"Bedre Byggeskik", fra
syd-
øst.

Billede 8.

Lille, ældre hus med
stråtag,
fra sydøst.

Billede 9.

Den tidligere skole i
området
med de mange spredte
hus-
mandsbrug, fra syd.

Billede 10.

Istandsæt, hvidkalket
hus-
mandsbrug ud til vejen
mod
Melby, fra syd.

Landsbyen Kåstrup

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse

Bystrukturen fra før uskiftningen er bibeholdt i den lange fortelandsby, hvor de 6-7 udflyttede gårde (17 gårde i 1682), hvoraf flere er i bindingsværk, endnu ligger i to rækker langs bypladsen og bygaden.

Den centrale plads er sparsomt bebygget med gadehuse omkring gadekæret, flere i bindingsværk, men der er også eksempler på andelstidens grundmurede bygninger, bl.a. det tidligere snedkerværksted.

De levende hegn og hække omkring haver og bygninger og langs dele af byens afgrænsning ud mod det åbne land er et karaktertræk for landsbyen.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- De to rækker gårde og den grønne struktur
- Mindre huse på de udflyttede gårdes pladser i den midterste del af byen
- Den endnu delvis åbne forte omkring gadekæret

Eksisterende bevaringstiltag

Udpluk af planer og beskyttelser:

- § 3 beskyttet naturtype

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse, samt manglende vedligeholdelse
- Udfyldning med bygninger af fortens ved gadekæret
- Fjernelse af karaktergivende beplantning
- Tilplantning eller større nybyggeri på det åbne land bag rækken af gårde og huse på begge sider af gaden

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Hvidkalket, firelænget
bin-
dingsværksgård i
landsbyens
nordlige ende, fra nord.

Billede 2.

Velproportioneret
værksteds-
bygning ud til
landsbygaden,
fra vest.

Billede 3.

Gadekæret midt i
landsbyen,
fra nord.

Billede 4.

Landsbyens tidligere
smedie
på vestsiden af gaden,
fra
sydøst.

Billede 5.

Den sydlige del af
bygaden
med lave
beboelseshuse, fra
syd.

Billede 6.

Landsbyens sydlige
afslutning
med huse og gårde, fra
syd.

Landsbyen Tømmerup

Tema
Sted
Tid

Beskrivelse	En mindre kirkelandsby, der har bevaret en del af sit oprindelige præg med delvist ubebygget forte omkring gadekæret. Der er endnu 3-4 gårde (13 gårde i 1682) tilbage i byen, som rummer flere værdifulde elementer som gadekær, stendiger og gammel vejføring samt levende hegn og hække langs tofter og haver.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Gårdene i en uregelmæssig kreds yderst i byen• Udfyldning af de udflyttede gårdes pladser med mindre huse• Den åbne forte omkring gadekæret• Stengærder som afgrænsning af forter og haver• Byens grønne struktur• Helheden skole, præstegård og kirke i den sydlige del af byen
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • Et område rundt om Tømmerup Kirke er omfattet af en kirkeomgivel-sesfredning• 300 meter kirkebyggelinje rundt om Tømmerup Kirke• § 3 beskyttede naturtyper (gadekær og eng)
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse• Fjernelse af karaktergivende beplantning• Bebyggelse på den åbne forte
Kort 1.	

□
□

Billede 1.

Den mellemste del af landsbygaden med store gårde på vestsiden, fra nord.

Billede 2.

Den firelængede gård Møllebakkegård midt i byen over for gadekæret, fra nordøst.

Billede 3.

Landsbyens østligste, firelængede gård med toftedige i sten bag gadekæret, fra nordvest.

Billede 4.

Bebyggelse med lave huse på fortjen ved gadekæret, nogle med stendiger, fra syd.

Billede 5.

Det fine gadekær midt i byen med delvis bevaret omgivelser, fra nordøst.

Billede 6.

Den tidligere skole fra 1913 på vestsiden af gaden over for gadekæret, fra sydøst.

Billede 7.

Moderne gård over for kirke og præstegård, fra sydvest.

Landsbyen Bastrup

Tema	Landsbyer
Sted	Asnæs, Kalundborg
Tid	1682-
Beskrivelse	Byen er oprindelig en rækkeby og eksempel på den lille agrare landsby med kun få gårde tilbage efter udskiftning og udflytning (12 gårde i 1682). Byen er blevet udbygget med en del gade- og husmandshuse, mange i bindingsværk, hvilket giver den en åben og uregelmæssig struktur. Bastrup ligger lavt i terrænet med omgivne moseområder. Mod nord er moseområdet opdelt i smalle parceller, så de fleste landsbybeboere har haft adgang brændselstørv mv. Bebyggelsen grænser op til Lerchenborg Gods, hvor mange af de oprindelige beboere sandsynligvis har arbejdet. Der har været flere jordløse husmænd i landsbyen. Den lille landsby har plads til mange træer, og den fremtræder grøn og frodig, da der er god afstand mellem gårde og huse, hvilket underbygger indtrykket af en lidt tilfældig og selvgroet struktur. De ældste landsbyhuse er i varieret tilstand.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Blanding af gårde og huse i en uregelmæssig struktur• Levende hegn og hække langs med tofter og haver og i byens afgrænsning mod det åbne land• Moseområder indenfor ejerlauget, hvor der har været tørvebrug
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> • 3 beskyttet naturtype (gadekær, søer og moseområder)• Beskyttet sten- og jorddige i den midterste del af kulturmiljøet
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Om-, til- og nybyggeri af og ved gårde og huse, der ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen• Byudvikling som i omfang og skala ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer eller som slører de historiske strukturer i og omkring landsbyen• Forandringer af tørvebrugenes fremtræden og struktur Kulturmiljøet kan opretholdes og udvikles, hvis ejendommene vedligeholdes og moseområderne med tidligere tørvebrug ikke vokser til.

□
□

Billede 1.

Den vestlige del af
landsbyen
med mindre, lave huse,
fra
vest.

Billede 2.

Landsbyens tidligere
smedje
på sydsiden af
landsbygaden,
fra nordvest.

Billede 3.

Den sydvestligste af de
tilba-
geværende 4 gårde, fra
nord.

Billede 4.

Den nordvestligste af
de tilba-
geværende 4 gårde, fra
syd.

Billede 5.

Langt, hvidkalket
landarbej-
derhus på nordsiden af
ga-
den, fra syd.

Billede 6.

Det tilbageværende
stuehus
til den nordøstligste
gård,
Gammelmosegård, fra
syd-
vest.

Billede 7.

Landsbyens østligste
gård, fra
sydvest.

Vedelsgade og Birchsgade - Arbejderbyggeforeningen "Frem"

Tema	Arbejderboliger—foreningsbyggeri
Sted	Kalundborg
Tid	1902-
Beskrivelse	Omkring århundredskiftet 1900 så en lang række byggeforeninger dagens lys i hovedstadsområdet og i en række provinsbyer. Baggrunden var at rigsdagen 1898 havde vedtaget at give mulighed for at yde statslån til opførelse af sunde og gode arbejderboliger. Resultatet blev mange steder en bebyggelse præget af dobbelthuse i tidens haveboligstil. Tanken om etableringen af sådanne boliger kan føres tilbage til tiden efter koleraepidemien i København 1853 (Lægeforeningens boliger, senere Kartoffelrækkerne m. fl.) I Kalundborg så de første planer dagens lys i 1896, hvor fabrikant O. Vedel-Birch, som havde været primus motor bag oprettelsen af Arbejdernes Sygekasse, søgte byrådet om "at erholde en fri grund" til opførelse af boliger til sygekassens medlemmer. Tankerne bag disse initiativer var en konservativ hjælp til selvhjælp filosofi. Sagen blev standset i byrådet fordi mange af sygekassens medlemmer protesterede mod at foreningens penge skulle bruges til dette formål. 1898 blev så Arbejderbyggeforeningen "Frem" dannet. 1901 ansøgte foreningen Kalundborg byråd om at erhverve et areal af Matr.31 Nyvang til opførelse af arbejderboliger. Byrådet var positivt indstillet, men tilkendegav at man ikke ville sælge til dette formål før man havde nærmeste fremtid blev bygget arbejderboliger. Bag initiativet aner man igen O. Vedel-Birch samt overretssagfører Schultz. Betingelsen for at blive medlem af foreningen var et indskud på 200 kroner eller at man kunne stille sikkerhed for dette beløb. I 1902 fik foreningen tilladelse til at opføre arbejderboliger på Matr. 31a og Matr. 24 Nyvang. Tilladelsen blev givet på det vilkår at bebyggelsen ikke måtte påbegyndes før pladsens regulering samt byggeplaner og facadetegninger i det hele var godkendt af byrådet. Når mindst 20 arbejderboliger var opført ville byrådet give enten foreningen eller det enkelte medlem skøde på de bebyggede grunde mod at købesummen på 11 øre pr. kvadratalen samt alle omkostninger blev udredt af foreningen. "Frem" overdrog til arkitekt Niels Chr. Nielsen at udarbejde tegninger og selv om der blev problemer med at få statslån kom byggeriet i gang så man i januar 1903 havde rejsegilde på hus nr. 5. Da man senere i 1904 stod overfor at der skulle lægges gas/vand og kloakledninger i foreningens to gader, Vedelsgade og Birchsgade, blev der udar-

bejdet en status over byggeriet. Baggrunden var at "Frem" havde søgt om at blive fri for at betale disse hovedledninger og dermed blive ligestillet med andre dele af byen. Kommunens udspil var at foreningens medlemmer selv skulle betale for ledningerne og de 31 grundejere hæfte solidarisk for gælden.

Bebyggelsen omfattede på det tidspunkt 17 ejendomme, der indeholdt 1 lejlighed, 11 ejendomme, der indeholdt 2 og 4 ejendomme med 3 lejligheder. Byrådet interesserede sig også for beboersammensætningen: 9 håndværkere (2 mestre), 8 jernbanemænd, 7 arbejdsmænd/gårdskarle, 3 handlende - (1 forhenværende købmand), 2 syersker, 1 værtshusholder, 1 fyrbøder ved gasværket og 1 svendehjemsbestyrer.

1909 fik man gadebelysning i foreningens to gader.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Den samlede bebyggelse bestående af 20 dobbelthuse; Kalundborgs tidligste eksempel på arbejderboliger i havebystil.

Eksisterende bevaringstiltag

- Kommuneplanramme - K04.B10 - Boligområde
- Lokalplan nr. 38 - For et område imellem Nørre Alle og Sct. Jørgensbjerg (Havebyen).

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Større ændringer i vej- og gadeforløb
- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse
- Ændringer i facadeudsmykninger samt udskiftning af bygningselementer, som ikke respekterer den oprindelige udformning og kvalitet.

Kilder

Kalundborgs Historie bd. 2

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Vedelsgade og
Birchsgade ca.
1904 set mod øst.
Allerede på
dette tidspunkt har
husene
individuelle præg –
indgangs-
døre, tagvinduer,
kviste,
skorstene, kældre m.v.

Billede 2.

Vedelsgade og
Birchsgade
2010, fotograferet fra
samme
vinkel og farvetoning
som
ovenstående.

Gisseløre

Tema	Velfærdssamfund - Rekreativt område
Sted	Kalundborg
Tid	1933-
Beskrivelse	I 1933 besluttede byrådet at opføre en sommerrestauration "uden udskænkning af stærke drikke" på Gisseløre. Restaurationen (nu med bevilling til udskænkning) eksisterer stadig – i dag under navnet Restaurant Gisseløre. Beliggenheden er ganske unik, da kun en gangsti adskiller restauranten fra stranden. Ligeledes i 1933 besluttede Kalundborg byråd at bevilge 37.000 kr. til opførelsen af en søbadeanstalt på Gisseløre. Den markante søbadeanstalt i tidens fremherskende funkisstil lå, hvor der nu er parkeringsplads foran Restaurant Gisseløre. Søbadeanstalten var i brug frem til midten af 1960'erne, hvor den blev nedrevet. Gennem mange år havde sportsfolkene i Kalundborg drømt om en idrætspark, for sådan en måtte enhver "storby" naturligvis have. Og hvilket sted kunne vel være smukkere til formålet end Gisseløre med fjorden som nærmeste nabo. Idrætspark og klubhus blev i løbet af 1940-41 en realitet takket være Kalundborg Idræts Union. Det efter den tids forhold helt moderne klubhus, byggede idrætsfolkene selv. Stenene til huset var genbrug, det var nemlig gamle munkesten, som kom fra en gammel bygning i Præstegade. Den særprægede og flotte indgangsportal, der er lavet helt i træ, er fremstillet af tømrermester Oluf Houg. Efter indvielsen af et nyt stadion i Munkesøen i 1968 fik det gamle stadion på Gisseløre en mere sekundær funktion. Gisseløre med idrætspark og søbadeanstalt er et fint eksempel på et tidligt rekreativt område, der skulle give byens borgere mulighed for at få lys, frisk luft og motion i fritiden.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Indgangsportalen fra 1941, udført i træ.• Klubhuset fra 1941, der er et fint eksempel på stadsbygmester Einar H. Nielsens funkisinspirerede arkitektur.• Restaurant Gisseløre med sin unikke beliggenhed.
Eksisterende bevaringstiltag	• Omfattet af strandbeskyttelse (naturbeskyttelsesloven)• § 3 beskyttet naturtype – strandeng (naturbeskyttelsesloven)• Kommuneplanramme K03.R09 – Rekreativt område - Idrætsanlæg, lystbådehavn, bådhus, klubhus, naturområde, strandpark, kiosk og restaurant.• Lokalplan nr. 32B - For Gisseløre

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Større ændringer i vej- og gadeforløb
- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse
- Ændringer i facadeudsmykninger samt udskiftning af bygningselementer, som ikke respekterer den oprindelige udformning og kvalitet

Kilder

- Kalundborgs Historie bd. 2
- Fra det gamle Kalundborg bd. 4

Kort 1.

-
-

Billede 1.

Gisseløre set mod vest 1966.
I midten ses Restaurant Gisseløre. På den bare plads til venstre lå badeanstalten.

Billede 2.

Gisseløre Stadion set mod nordvest 1966.

Billede 3.

Fra en fodboldkamp i 1968 mellem KGB og B 1909. Yderst til venstre ses den gamle indgangsportal.

Billede 4.

Søbadeanstalten
fotograferet
fra fjordsiden kort
under op-
førelsen i 1933.

Billede 5.

Indgangsportalen til
stadion,
der ligger for enden af
Fjord-
vej.

Billede 6.

Borgmester Fr.
Andersen taler
ved indvielsen af
klubhus og
stadion 10. august
1941.

Billede 7.

Den sydøstlige del af
klubhu-
set 2012.

Billede 8.

Restaurant Gisseløre
set fra p
-pladsen 2012.

Radiostationen

Tema	Industrialisering, infrastruktur
Sted	Kalundborg
Tid	1927-
Beskrivelse	Radiostationen på Gisseløre blev taget i brug i 1927, og takket være et krav fra Kalundborgs borgmester Frederik Andersen blev alle danske radioudsendelser i årene 1927-52 indledt med ordene "Danmarks Radio, København-Kalundborg". Hermed fik navnet Kalundborg en ny optimistisk klang ovenpå skibsværftsdepressionen. Samtidig blev byens navn kendt langt ud over landets grænser, da Kalundborg nu også kom med på radioapparaternes skaller. Med de to høje radiomaster, der var fremstillet på Nakskov Stålskibsværft fik Kalundborg samtidig et nyt landmark, der en overgang var lige ved at udkonkurrere den 5-tårnede kirke som byens vartegn. Kalundborg havde fået sine egne "Eiffeltårne". I starten var radiostationens teknik placeret i et beskedent træhus. Først i 1933 blev den nuværende radiostation opført i tidens robuste funkisstil af arkitekt Sander Hansen og Post- og Telegrafvæsenets tegnestue. I 1954 blev de 100 meter høje master forhøjet med 17 meter, og de fik en tværbom i toppen. Efter at Kalundborg langbølgesender i 2007 holdt op med at sende, blev de to tværbomme skåret af masterne. Desværre blev masternes højde ikke reduceret ved samme lejlighed. Masterne fremstår derfor i dag fejlproportionerede; de er 17 m for høje. Radiostationen har bevaret en række fine funkiselementer i sin arkitektur – trods senere ombygninger og vedligeholdelsesarbejder. Hele anlægget fortæller historien om radiofoniens barndom og ungdom i Danmark. Alle radioudsendelser i Danmark i årene 1927-52 blev således udsendt via radiostationen i Kalundborg, og dermed er anlægget ikke blot et stykke lokal kulturhistorie – det er også national kulturhistorie.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Radiostationen• De to radiomaster, der er et vigtigt landmark for Kalundborg.
Eksisterende bevaringstiltag	• Fredet område – Gisseløre og Houget• Natur- og vildtreservat• Omfattet af strandbeskyttelse (naturbeskyttelsesloven)• § 3 beskyttet naturtype – strandeng (naturbeskyttelsesloven)

- Kommuneplanramme K03.T01 – teknisk anlæg – radiostationen
- Lokalplan nr. 32B - For Gisseløre.

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse
- Ændringer i og udskiftning af bygningselementer, som ikke respekterer den oprindelige udformning og kvalitet.

Kilder

- Kalundborg Folkeblad, diverse årgange.

Kort 1.

-
-

Billede 1.

Gisseløre 1963 med radiostation, badeanstalt, restaurant og stadion.

Billede 2.

Detalje fra radiostationen (set fra fjordsiden), der viser nogle af de bevarede funkiselementer.

Billede 3.

Cykelstativ placeret foran indgangen til radiostationen. Antageligt et originalt

stykke
"funkisinventar".

Billede 4.

Radiomast ca. 1958.

Billede 5.

Radiomast 2012 med
rudi-
mentær tværbom.

Møllebakken

Tema
Sted
Tid

Tidlig industri/rekreation
Kalundborg
1700-4

Beskrivelse

Tilbage i 1700-årene fandtes ikke vejrmøller i landsbyerne på Kalundborgeggen. Der var dog vandmøller ved Skambæk (Raklev sogn) og Bregninge. Længere mod øst lå vandmøllerne, der under et kaldtes Kongens Møller; de fik alle vand fra Hallebyåen. I Kalundborg var der udover vindmøllerne også en del hestemøller; altså møller, der blev trukket af heste. Først efter den fri nærings indførelse 1857 kom der gang i opførelsen af vindmøller udenfor købstaden.

I Kalundborg var Rugbanken, den nøgne bakke der rejser ved nordsiden af Kordilgade, som skabt til vindmøller. Oprindeligt lå der hele 7 møller på stedet, der i folkemunde hurtigt blev kaldt Møllebakken. Gennem 1700- og 1800-tallet forsvandt møllerne en for en. Allerede i slutningen af 1730erne nedblæste den nordligste, der tilhørte Kalundborg Slots Ladegård. De to sidste var Ulstrups og Gregersens møller, der begge forsvandt i 1891; den første nedbrændte, og den anden blev nedtaget og flyttet.

Møllernes placering kan kun med sikkerhed bestemmes for 4 ud af de 7. Yderligere 2 kan med en vis sandsynlighed stedfæstes, mens placeringen af den 7. og sidste næppe vil være mulig at afgøre på grund af manglende eller sparsomme oplysninger.

Møllebakken var indtil 1830erne et nøgent bakkedrag, hvor byens 7 vindmøller og reberbane lå. Møllerne på den nøgne Møllebakke kendes bl.a. fra nogle af maleren J. Th. Lundbyes billeder samt Kieldrups maleri fra 1847. I 1830erne dannedes "Kommissionen til Kalundborg og Omegns Forskønnelse", og en af de første opgaver kommissionen tog fat på var anlæg af spadserestier og træplantning på Møllebakken. Men det blev dog købmand O.M. Thrane, der fra 1869 for egen regning fuldførte Møllebakkens beplantning. Til gengæld overdrog byrådet ham brugsretten til Møllebakken i en periode på 10 år.

Da den næstsidste mølle på Møllebakken, Ulstrups mølle, var nedbrændt i 1891, blev grunden solgt til et privat selskab, der i årene 1891-92 opførte Møllebakkepavillonen på stedet. Fra det mauriske udsigtstårn, som hævede sig 180 fod over havets overflade, var der en formidabel udsigt, og tårnet var et yndet udflugtsmål for bl.a. skoleklasser og turister.

Illustreret Tidende skrev kort efter indvielsen om pavillonen: Den er på sit område noget af det smukkeste og mest tiltalende, der hidtil er kommet

frem i vore provinsbyer. Omtalen fortsætter: Man har nemlig her fået de længe eftertragtede, elegante lokaler, hvor større selskaber og foreninger kan holde deres sammenkomster om sommeren. Om indretningen fortælles, at pavillonen indeholder en rummelig fest- og dansesal med balkoner for musik og tilskuere, dame- og klubværelser m.m. Rundt om bygningen imod syd, vest og øst løber en rummelig, overbygget veranda med god plads for siddende gæster og med en smuk udsigt over det kuperede terræn med Lerchenborg og Kalundborg Fjord.

Pavillonen på Møllebakken blev et yndet udflugtsmål for byens borgere. Her var underholdning pinsemorgen, sommerrevyer og teater med bl.a. Ib Schønberg og Henrik Malberg, og her var musikalsk underholdning søndag eftermiddag, ligesom sommerfester og dyrskuer på Møllebakken også bidrog til pavillonens omsætning. Pavillonen indgik også i den store amtsudstilling i 1898.

Den knastørre træpavillon nedbrændte en sommerdag i 1931, og den blev ikke genopført. På dens plads opstod i stedet traktørstedet Møllebakken, der senere blev omdannet til restaurant, dansested og til sidst diskotek. Diskoteket lukkede efter en brand for få år siden, men de udbrændte bygninger står stadig på arealet.

I 1933 opførte Kalundborg Kommune et vandtårn ved siden af den nedbrændte pavillon. Med sin fantastiske udsigt blev vandtårnet et yndet udflugtsmål for skoleklasser, turister m.fl. Vandtårnet afløste et gammelt højdereservoir fra 1894, der formodentlig lå, hvor nu den østligste tennisbane ligger.

1932 blev Møllebakketrappen anlagt på privat initiativ, og med årene fik Solskinspladsen på Kordilgades nordside sin nuværende udformning.

Møllebakken er således et tidligt industriområde, der fra midten af 1800-tallet er omdannet til rekreativt område i takt med mølleriets afvikling.

I dag indgår Møllebakken som en del af den grønne kile, der omkranser Kalundborg by mod nord.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Landskabelige spor efter møllerivirksomheden
- Landskabelige spor efter reberbanen
- Møllebakketrappen og Solskinspladsen

Eksisterende bevaringstiltag

- Fredet område – Møllebakken i Kalundborg, 2007. Sikrer hele Møllebakken som bypark og sikrer at den private parcel fortsat kun kan anvendes til kultur- og fritidsrelaterede formål samt inden for rammerne af den gældende kommuneplan – hotel- og restaurationsvirksomhed.

- Kulturarvsareal af national betydning
- Kommuneplanramme K01.R02 – rekreativt område. Karakteristiske og væsentlige træer og bevoksning skal bevares.

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Planeringer/anden udnyttelse af arealerne, der fjerner de sidste synlige spor efter møller og reberbane.
- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved bygninger, som refererer til de bærende elementer, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse
- Større ændringer i vej- og gadeforløb

Kilder

- Kalundborgs Historie bd. 1, 2 og 3

Kort 1.

-
-

Kort 2.

På et nutidigt kort er indtegnet den omtrentlige beliggenhed af de 4 af de 7 møller samt reberbanen.

Tegning 1.

Udsnit af kort over Kalundborg 1792. På dette tidspunkt er der 5 møller på Møllebakken, og det oprindelige vejsystem ser ud til at have haft

rent praktiske
adgangsformål
for møllerne på
Møllebakken.

Billede 1.

Gregersens mølle ca.
1890.

Gregersens Mølle var en
stub-
mølle frem til 1851,
hvor den
blev erstattet af en
hollandsk
mølle. På en stubmølle
dreje-
de man hele møllen for
at
fange vinden, på en
hollandsk
mølle kunne man nøjes
med
at dreje møllehatten.
Møllen
havde navn efter dens
ejer
møller Gregers
Gregersen.

Billede 2.

Placeringen af
Gregersens
Mølle kan stadig ses i
land-
skabet; den lå nemlig
på
højen lige nord for
Møllebak-
ketrappens udmunding i
Møl-
lebakken. Set mod
vest.

Billede 3.

A.E. Kieldrups
Sommerland-
skab fra Møllebakken
ved Ka-
lundborg, 1847, viser
Greger-
sens Mølle, inden den
blev
ombygget fra stubmølle
til
hollandsk mølle. I den
gen-
nemgravede bakke i
forgrun-
den til højre ses en
åben re-
berbane.

Billede 4.

Reberbanen kort før
nedriv-
ningen i 1968.

Billede 5.

Reberbanens placering
ses

stadig i landskabet.

Billede 6.

Den nyanlagte
Møllebakke-
trappe 1931-32.

Billede 7.

Møllebakkepavillonen
tegnet
af arkitekt August
Johansen,
København.

Billede 8.

Møllerboligen, der hørte
til
Ulstrups mølle
eksisterer sta-
dig. Til højre anes
resterne af
traktørstedet.

Kordilgade 34-42

Tema	Købstadsbebyggelse
Sted	Kalundborg
Tid	1901-
Beskrivelse	Den 23. september 1901 udbrød der brand i Kallundborg Savværk, som lå tæt ved jernbanearealet. Ilden fik hurtigt fat i savværkets bræddestabler, og en orkanagtig sydøstenvind fik ilden til at brede sig op mod Kordilgade, hvor den anrettede store skader. Husrækken Kordilgade 34-42 udbændte. Branden var så heftig, at også rygterne om den spredte sig som en steppebrand. En italiensk avis skrev således Øen Sjælland i Danmark står i flammer som følge af en heftig ildebrand, der er opstået i et trælager i Selskabet Kalundborg. Øboerne flygter. Med branden forsvandt flere interessante bygninger og bygningsdetaljer. Kordilgade 36 var således et rokokohus fra 1767, der stilmæssigt var beslægtet med apoteksbygningen i Lindegade. Under Kordilgade 42 var der en kælder med 4 ribbebårne krydshvælv omkring en midterpille. Denne hvælvede kælder blev nedbrudt ved opførelsen af den nuværende bygning i 1901. Allerede i 1902 var de første af de nedbrændte huse genopført, og især de to rødstensbygninger Kordilgade 36 og 38 har i dag så stor arkitektonisk værdi for gaden, at en fredning burde overvejes. Kordilgade 36 er tegnet af arkitekt K. Varming (fætter til Martin Nyrop). Kordilgade 38 er bygget i skønvirkestil. I porten findes en frise ligeledes i skønvirkestil, der tilskrives maleren Niels Termansen. En tilsvarende og samtidig udsmykning af Termansen findes i Ubberup Valgmenighedskirke. Oprindeligt fortsatte grundene med bebyggelse ubrudt mod syd til jernbanen, men gadegennembruddet omkring 1970 overskar disse grunde. Derved blev også de langstrakte bagbygninger overskåret for at give plads til parkering m.v. Der er gennem årene saneret så kraftigt i disse bagbygninger, at deres oprindelige udseende, udstrækning og funktion er forsvundet.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Hele husrækken Kordilgade 34-42 der er opført umiddelbart efter branden 1901. De 5 huse danner tilsammen et godt og sammenhængende billede af dansk provinsarkitektur fra 1901-02.• Den markante og velkomponerede bygning udmærker sig i dag ved sin diskrete skiltning i stueetagen mod Kordilgade.• Kordilgade 38 der er bygget i skønvirkestil med stor detaljerighed. I porten findes en frise ligeledes i skønvirkestil, der tilskrives maleren Niels Termansen.

Eksisterende bevaringstiltag	• Kulturarvsareal af national betydning • Kommuneplanramme K01.C02 Område til butikformål • Lokalplan nr. 48A-3 - For Kordilgadeområdet
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Større ændringer i vej- og gadeforløb • Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse • Ændringer i facadeudsmykninger primært i stueetage samt i port rum, samt udskiftning af bygningselementer, som ikke respekterer den oprindelige udformning og kvalitet.
Kilde	• Kalundborgs Historie bd. 3 • Branden i Kallundborg den 23. Septbr. 1901, udgivet af Kallundborg Avis 1921
Kort 1.	

□
□

Billede 1.

En stor brand raserede 1901 Kordilgade 34-42. Samtidigt foto fra brandens efterslukning.

Billede 2.

Kordilgade 34-42 set fra samme vinkel som ovenstående.

Billede 3.

Den hvælvede kælder
under
Kordilgade 42, der blev
ned-
brudt efter branden
1901.

Billede 4.

Udsnit af portfrisen i
Kordilga-
de 38. Skønvirkefrisen
tilskri-
ves maleren Niels
Termansen,
der var elev af
Zahrtmann.

De 100 Huse

Tema	Arbejder- og funktionærboliger
Sted	Kalundborg
Tid	1916-
Beskrivelse	Samtidig med at planerne om opførelsen af et skibsværft i Kalundborg tog form, blev spørgsmålet om at skaffe boliger til værftets ansatte rejst. Selv om der fra starten af kun var tale om planer om et mindre reparationsværft, så var det klart, at der ikke i byen kunne findes ledige boliger i det omfang, man havde brug for. Da diskussionen om skibsværftet var på sit højeste i eftersommeren 1916, rejste Henckel spørgsmålet. Han mente, at der var behov for ca. 100 arbejderboliger, og mente, at det var på tide, at der blev dannet en ny byggeforening i byen. Han nævnte, at også en placering på "Lyngen" ville være ideel. Området var beliggende syd for købstaden på begge sider af landevejen til Slagelse og i gåafstand til det påtænkte skibsværft. Debatten om behovet for boliger satte skub i handlen med ejendomme i området, og allerede i september 1916 var man nået så langt, at bygningen af de første 8 af 28 ejendomme, der var tiltænkt skibsværftets overordnede funktionærer, gik i gang. Man havde afstukket to veje fra Slagelsevej mod vest, nemlig Svends Alle og Grethes Alle (se kortet). Bygningerne blev opført af murermester Carl Pedersen og tømrermester Chr. Petersen. De sidste 20 ejendomme opførtes af et par andre lokale håndværkerkonsortier, og det er i det hele taget karakteristisk, at hele det omfattende byggeri på "Lyngen" blev gennemført af lokale håndværkere. Samtidig med påbegyndelsen af funktionærboligerne blev der offentliggjort planer om at bygge 100 arbejderboliger på østsiden af Slagelsevej. Man tænkte sig "ikke ensartede, men forskelligartede pæne hus i villastil" bygget for ca. 7.000 kr. pr. styk. I april 1917 dannede kredsens omkring Henckel, med bankdirektør Niels Chr. Pedersen som den formelle leder, ejendomsaktieselskabet "Kalundborg Lyng" med det formål at opføre sunde og gode arbejderboliger "til de talrige familier, som skibsværftet vil drage til byen". De oprindelige planer om forskelligartede huse i villastil blev opgivet, og man præsenterede en stram plan for en rækkehusbebyggelse, som sammen med funktionærboligerne kom til at udgøre en ny bydel. Arkitekten bag bydelen var Anton Kristian Holnn-Møller (1883-1956), som står bag mange bygninger i Kalundborg fra denne tid. Han var primus motor i skabelsen af Kalundborg Haveby og meget interesseret i tankerne omkring Bedre Byggeskik. Han var oprindelig uddannet murer, og der er kun efterladt få spredte oplysninger om hans

liv og virke. I en henvendelse til Kalundborg Byråd oplyste "Kalundborg Lyng", at selskabet selv skaffede den fornødne kapital til byggeriet, men søgte samtidig om støtte på anden vis, idet selskabet bad byrådet om i videst muligt omfang at forsyne den nye bydel med de samme bekvemmeligheder, som de ældre dele af byen havde. Konkret drejede det sig blandt andet om at føre vandledningen i Slagelsevej videre ud til kvarteret og lægge hovedledninger i de nye gader.

Hvis man skulle grave brønd til hver enkelt ejendom, ville byggeriet blive alt for kostbart. I første omgang sagde teknisk udvalg nej, men ændrede senere opfattelse og indstillede til byrådet, at kommunen optog et lån til projektets finansiering. Men elektriske ledninger kom ikke på tale, "da man har erfaret, at selskabet ikke ønsker elektrisk lys på Slagelsevejs østside."

Finansieringen skete ved hjælp af et 1.-prioritets-kreditforeningslån i Østifternes Kreditforening og som 2. prioritet et statslån optaget med kommunegaranti. Den del af byggesummen, som ikke kunne dækkes af disse to lån, fik man som et banklån, som "Kalundborg Skibsværft" kautionerede for. Bygeomkostningerne var 7.500 kr. pr. hus, og det var hensigten hurtigst muligt at sælge husene, og derfor tilbød man hver lejer, der måtte ønske det, forkøbsret til sin ejendom. Huslejen var 6 % af byggesummen.

Kvarteret omkring skibsværftets arbejder- og funktionærboliger fremstår i dag som et meget bevaringsværdigt og helt unikt eksempel på byggeri, der er en konsekvens af industrialiseringsprocessen og skabt ud fra en enkelt stor virksomheds behov for at tiltrække den nødvendige arbejdskraft. Byggeriet tåler vel sammenligning med de berømmede Bakkehuse på Bellahøj, som blev opført af arkitekterne Iver Bentsen og Thorkild Henningsen i 1921, og som ellers regnes for århundredets første rækkehuse. Men hvor rækkehusene hos de to sidstnævnte tager udgangspunkt i opfattelsen af et samfund, der var på vej mod social udligning og en opløsning af klassesamfundet – udtrykt f.eks. i rækkehusenes helt ensartede facader, så var Holnn-Møllers bebyggelse præget af de sociale forskelle, der fandtes. Funktionærboligerne er større end arbejderboligerne, og de anbringes for sig selv på den ene side af vejen.

Kalundborg Kommune har i 2012 vedtaget en ny lokalplan for området, som skal bidrage til at fastholde og bevare bydelens helt specielle karakter.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Det samlede område med robust, klar og velovervejede gade- og bygningsstruktur

	• Den gennemgående fine og tidstypiske arkitektur, som med blandingen af arbejder- og funktionærboliger alligevel tilsammen formår at udgøre en samlet helhed og sammenhæng.
Eksisterende bevaringstiltag	• Kommuneplanramme - K06.B02 og K06.B01 – Boligområder • Lokalplan nr. 553 For bebyggelsen de 100 huse m.fl.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Større ændringer i vej- og gadeforløb • Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse
Kilde	Kaj Buch Jensen: Matadoren Valdemar Henckel. København – Kalundborg 1877-1953
Kort 1.	

-
-

Tegning 1.

Kalundborg Købstad.
Byrå-
dets journalsager,
1916.

Tegning 2.

De 100 huse.
Tegningerne
viser
rækkehusbebyggelsen.
Bilag til Lokalplan 6.2-
1, Ka-
lundborg Kommune,
1992.

Tegning 3.

Udstykningsplan fra
byrådets
journalsager 1916/17.

Tegning 4.

De 100 huse.
Funktionærbo-
ligerne placeret omkring
Svends Alle og Grethes
Alle.
Arbejderboligerne i det
ind-
rammede felt øst for
Slagel-
sevej omkring Niels
Valde-
mars Alle, Poulas Alle
og In-
geborgs Alle.

Kortbilag i Lokalplan
6.2-1,
Kalundborg Kommune,
1992.

Billede 1.

De 100 Huse.
Slagelsevej,
april 2011. Som man
kan se
på vinduerne, er der
behov
for at stille krav til
udform-
ning, hvis ikke området
skal
miste sin unikke
karakter.

Billede 2.

Et eksempel på en af
funktio-
nærboligerne
(dobbelthus) På
Grethes Allé.

Blindeinstituttet – Synscenter Refsnæs

Tema
Sted
Tid

Forsorgsinstitution
Kalundborg
1898 -

Beskrivelse

Blindeforskolen der i 1928 ændrede navn til Det kgl. Blindeinstitut på Refsnæs, fik sit nuværende navn Synscenter Refsnæs i 2007. Institutionen blev indviet i 1898 og skaber således en mere end 100 års historie. I begyndelsen var tanken, at forskolen skulle placeres så tæt som muligt på blindeinstituttet på Kastelsvej i København, så den kunne integreres mest muligt med det eksisterende blindeinstitut. I 1895 udgav øjenlæge Eiler Hansen værket Unge Blinde i Danmark, der gennem undersøgelser påviste, at årsagen til erhvervet blindhed hos 36 % af alle børn, var udviklet af tuberkulose. Undersøgelsen påviste yderligere, at nærhed til kysten forbedrede behandlingen af den dengang store folkesygdom, idet masser af frisk luft, lys og søbade suppleret med sund kost havde god effekt på helbredelsen. Forskolen fik derfor sin placering ved kysten på Refsnæs.

Valget faldt på Villa Strandlyst (opført i 1881) ved Kalundborg Fjord og med Kysthospitalet som nærmeste nabo. Skolen åbnede med formålet at være skole, hjem og sanatorium for blinde børn i alderen 6-10 år.

Forskolen viste sig at være en succes og behovet for udvidelse opstod tidligt. Allerede i 1903 blev der således opført en østfløj, så der nu blev plads til i alt 30 elever. Og igen i 1909 tilbyggedes en vestfløj. Denne struktur med den oprindelige hovedbygning med en øst- og vestfløj er bevaret. I 1909 blev også inspektørboligen (senere forstanderbolig) opført. I dag anvendes bygningerne til administration og materialelaboratorium, mens den tidligere forstanderbolig kun anvendes til enkelte kontorfaciliteter og opbevaring af materiel.

I 1916 købte man naboejendommen og indrettede denne til hjælpeskole - Vestskolen. I 1921 og 1928 opførtes hhv. værnehjem og børnehjem (i dag hhv. kantine og boafdelingen Fjordhøj). Værnehjemmet anvendtes som hjem for ca. 20 piger, der ikke egnede sig til videre uddannelse på blindeinstituttet i København og som ikke havde familie at komme hjem til. Børnehjemmet blev opført på en nabogrund af grosserer Cornelius Stau, som han forærede til Refsnæsskolen. Samtidig fik skolen plads til skole- og nyttehaver, frugtplantage, husdyr m.m.

Siden en større udvidelse i 1940, der inkluderede bl.a. en ny skolebygning, gymnastiksal og svømmehal opført som rundbuehal, er

skolen udvidet og vokset af flere omgange primært i 60'erne- og 70'erne, og den fremstår i dag som en lille by med veje og stier mellem bygningerne. Dertil er uderummet omkring den tidlige bebyggelse overdækket som klassisk skolegård fra 30-40'erne, der er med til at give stedet sjæl og karakter af ældre institutionsbebyggelse.

Andre vigtige bygninger at nævne er kedelhuset og vaskeriet fra 1909, hvorfra vaskekonerne bar vasketøjet til kysten. Bygningen anvendes i dag til teknisk personale samt værksted. Nord herfor ligger institutionens første centralkøkken i en større enkeltstående bygning og skaber kontrast til det nærtliggende 70'er-institutionsbyggeri samt tiloversblevne stråttækte stald og lade fra et tidligt husmandssted. Tilsammen danner de meget forskellige bygninger fra flere tider en alsidig bygningshistorisk oplevelse. På den anden side af kystvejen langs stranden er et bevaret badehus og et bådehus, der står som fysisk bevis på kystens betydning for institutionen og elevernes ophold.

I starten af 60'erne fik de første elever dispensation til at gå ud af Refsnæsskolen og i stedet gå i almindelig skole hjemmefra. I løbet af 70'erne blev dette snarere reglen end undtagelsen for børn der "kun" er blinde. Fra 1960'erne til i dag har Synscenter Refsnæs udviklet sig fra at være en skole for normalt begavede, samt lidt dårligere begavede blinde og svagsynede børn til fortrinsvis at være en institution for børn med flere handicap. Udover funktionen som institution for både hjemmeboende og beboere på skolen, udvikles der materialer og vejledninger på Synscenter Refsnæs og stedet fungerer som kursussted for lærere, pædagoger, forældre og børn.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Hovedbygningen (Østskolen) med senere tilbyggede øst- og vestfløje. Den samlede bygning står med kun få ydre ændringer og ligger smukt med græsareal på den sydlige facade, der har udsigt mod fjorden og med en velbevaret skolegård mod nord.
- Den tidligere forstanderbolig som både indvendigt og udvendigt er særdeles bevaringsværdig og fremstår næsten uden ændringer siden bygningens opførelse i 1909.
- Kedelhuset og vaskeriet der ligesom de to ovenstående bygninger kun har fået foretaget enkelte ændringer.
- Det sammenhængende institutionsbebyggelsesmiljø, der fortæller historien om en helskabt institution, der fungerer som en hel lille by.

Eksisterende bevaringstiltag

Sårbarhed/Trusler

- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved

huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse.

Kilder

- Refsnæsskolen fra 1898 - 1998 - 100 års jubilæum; Det kongelige Blindeinstituts Forskole på Refsnæs 1898 - 1. november - 1998, Refsnæsskolen, Institut for Blinde og Svagsynede Børn og Unge i Danmark, http://www.synref.dk/nyheder/2007/refснаesskolen_100_aars_jubilaeum/#begyndelsen
- Palle Bruun Olsen: De første år - om Det Kgl. Blindeinstituts Forskole på Refsnæs.

Kort 1.

□
□

Billede 1.

Forskolen på Refsnæs før udvidelsen i 1903. Den ombyggede villa "Strandlyst" bestod kun af en fløj ud mod Kystvejen og stranden. Villaen er opført i 1881 og blev anvendt som privat sanatorium og pensionat indtil statens overtagelse af bygningen i 1898.

Billede 2.

Børn og personale foran bygningerne i 1904 efter

udbyg-
ningen af forskolen
med øst-
fløjen (byhistorisk
arkiv).

Billede 3.

Østskolen i 2013. Siden
be-
gyndelsen er der
foretaget
mindre ændringer bl.a.
i form
af fjernelse af
skorstene, tilfø-
jelse af flere kviste i
hele ta-
gets længde, og den
oprinde-
lige sidebygning er
erstattet
to nyere tilbygninger
med
nødvendig rampe.

Billede 4.

Forskolen i 1909, hvor
den
blev udvidet med en
inspek-
tør- (senere forstander-
) bo-
lig, kedelhus (i midten
med
den høje skorsten) og
en
vestfløj til den
bestående ho-
vedbygning, der
således fik
sit nuværende
udseende.

Billede 5.

Samling af de ældste
bygning-
er, alle fra 1909. Tidl.
for-
standerbolig, kedelhus
og
østskolens vestfløj. De
tre
bygninger udgør
tilsammen
det mest
bevaringsværdige
byggeri i kulturmiljøet.

Billede 6.

Den tidligere
forstanderbolig,
der både udvendigt og
ind-
vendigt tjener som en
særde-
les bevaringsværdig
villa med
kun få ændringer i
forhold til
ved opførelsen i 1909.

Billede 7.

Hovedbygningens østfløj. Hovedbygningen ligger tæt på nyere bebyggelse, der forbindes med et sammenhængende stisystem.

Billede 8.

Det tidligere kedelhus og vaskeri med den bevarede skorsten, opført i 1909. Bygningerne har fået lov at stå uden nævneværdige ombygninger.

Billede 9.

Refsnæsskolen set fra luften, der giver indtrykket af en hel lille by (Foto: Dan en gros, Vodskov; fra Palle Bruun Olsen (1983): De første år – om Det Kgl. Blindeinstituts Forskole på Refsnæs; Artikel i Jul i Kalundborg).

Billede 10.

En del af de interne vejforbindelser i den lille by, der udgør Synscenter Refsnæs. Bygningen på billedet er det første centralkøkken med kedelhus og vaskeriet i baggrunden.

Billede 11.

Børnehjemmet opført 1921 (byhist. arkiv).

Billede 12.

Børnehjemmet i 2013. Bygningen står med få ydre ændringer i forhold til opførelsen. Bygningen er senest

anvendt som kantine
og kan
fremadrettet
fordelagtigt
tjene til andre
institutions-
formål.

Billede 13.

Det tidl. værnehjem,
opført i
1928. Senere opdannet
til
boafdeling Fjordhøj.

Billede 14.

Tidl. stald og lade,
opført i
tilknytning til de
nærtliggen-
de frugt- og nyttehaver,
der
i dag udgøres af en
mindre
skov. Bygningerne
skaber
stor kontrast til bl.a.
institu-
tionsbyggeriet fra
70'erne
og svømmehallen +
gymna-
stiksalen fra 1940'erne.
Bygningerne har
formentlig
oprindeligt været et
hus-
mandssted der ved
Refsnæsskolens
udvidelse er
blevet inddraget i
skolens
område.

Billede 15.

Badehuset på stranden
syd
for Vestskolen. Herfra
havde
datidens elever god
mulig-
hed for udnyttelse af
hav-
vandets helbredende
effek-
ter.

Billede 16.

Overdækket stisystem
ved
hovedbygningens
skolegård.
De grøntmalede
træstolper
leder let tankerne hen
på
30'er- og 40'ernes
skolegård
eller station.

Billede 17.

Svømmehallen fra 1942
som
er opført som
rundbuehal
med stræbepiller.
Svømme-
hallen er unik i kraft af
dens
alder og arkitektur.

Højbyen

Tema
Sted
Tid

Middelalder, befæstningsanlæg
Kalundborg
1170-

Beskrivelse

Højbyen kan groft betegnes som den del af Kalundborg, der frem til 1649 alene bar købstadsprivilegierne (herefter blev de udstrakt til også at gælde for Nederbyen). Altså det Kalundborg, som opstod omkring 1170, da Esbern Snare anlagde Vestre Forborg som forsvar mod venderne.

Højbyen er en naturskabt bakke med en udstrækning på ca. 500 m øst-vest og ca. 250 m nord-syd. Det antages, at Højbyens byplan med den centrale gade Adelgade og parallelgaderne Munkesøgade (mod nord) og Præstegade (mod syd) er udstukket kort efter opførelsen af Vestre Forborg, og i høj grad er bestemt af landskabet.

Vor Frue kirkes alder kan ikke med sikkerhed bestemmes, men det antages, at den er opført efter Esbern Snares død i 1204, måske fra omkring 1220 af Esbern Snares datter Ingeborg. Det kan ikke udelukkes, at Esbern Snare samtidig med Vestre Forborg også har opført et trækapel, hvor nu Vor Frue kirke ligger – på det højeste punkt i Højbyen.

Efter Valdemar Atterdags indtagelse af byen 1344 blev Kalundborg Slot opført østligst i Højbyen. Omtrent samtidig blev de gamle træpalisader, der omkransede byen, erstattet af en egentlig bymur.

Fra 1549 og til sin død 1559 sad kong Christian II i fangenskab i en fløj på Kalundborg slot. Kalundborg Slot led en krank skæbne, da det blev nedrevet under svenskernes belejring af byen 1658-60. I næsten 200 år herefter henlå slotsruinerne som en genbrugsplads, hvorfra byens borgere kunne forsyne sig med byggematerialer. På slottets gamle plads blev Råd-, Ting- og Arresthuset bygget (indviet 1854). I forbindelse med nedrivningen af Skolen ved Volden midt i 1970'erne er ruinerne af Folen blevet frilagte. Folen var i slottets storhedstid et af Nordens mægtigste fæstningstårne, hvor rigsarkivet en år-række blev opbevaret.

I 1649 var Højbyens købstadsprivilegier blevet udstrakt til også at gælde for Nederbyen (Kordilgade, Skibbrogade m.v.). Det betød, at byens velstand rykkede mod øst, da købmændene i Højbyen flyttede deres virksomheder til Kordilgade, hvor de opførte store købmandsgårde. Kordilgade blev fra dette tidspunkt den primære handelsegade i Kalundborg, og Højbyens sociale status dalede kraftigt.

Kirkens omgivelser har gennem tiderne været genstand for store diskussioner; skulle kirken fremstå som i middelalderen omgivet af tæt bebyggelse, eller skulle der være frit udsyn til kirken? Det må

konstateres, at med fjernelsen af Høhns hus 1898, husflidsskolen i Adelgade 1962 og trævillaen på Skibslågebanken 1966 har sidstnævnte synspunkt sejret.

I nutiden er Højbyen igen blevet et attraktivt område, hvor der gøres en stor indsats for at bevare bydelens historie, særpræg og arkitektur. Højbyen må i sin helhed betragtes som det fremmeste kulturmiljøelement i hele Kalundborg Kommune.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Vor Frue Kirke, hvis alder, forbillede og opførelseshistorie næppe er fuldt afdækket endnu. Et helt unikt bygningsværk af national betydning.
- Parterret, der i 1953 blev anlagt på det trekantede område øst for kirken. Et haveanlæg i geometriske former, tegnet af havearkitekt C.Th. Sørensen og udført i liguster og berberis.
- Byplanen med Adelgade, Munkesøgade og Præstegade er en af de bedst bevarede middelalderlige byplaner i Danmark.
- Ruinerne af Vestre Forborg blev udgravet fra 1907, og de viser den ældste befæstning af Kalundborg, der blev anlagt fra omkring 1170 af Esbern Snare.
- Ruinerne af Kalundborg Slot og bymuren, der antageligt stammer fra Valdemar Atterdags tid.
- Stenhuset i Præstegade fra slutningen af 1400-tallet betragtes som et af de ældste, verdslige beboelseshuse i Danmark.
- Den gamle latinske (kirkeladen) i Præstegade.
- Rektorboligen (kapel/varmecentral ved kirken).
- Bispegården, Adelgade 6, opført 1450-80 med det gamle rådhus, Adelgade 8.
- Lindegården (museet), der med sin beliggenhed er med til at tegne Højbyens afsluttende profil mod vest.
- Den nye Kalundborghal, tegnet af Friis & Moltke i deres karakteristiske brutalistiske stil, tilpasser sig mod Munkesøgade fint den tætte, lave bebyggelse i området. Mod nord er tagets udformning tilpasset, så den tillader udsigt til Vor Frue kirke.
- Gyths Gård på Torvet, hvor forfatteren og nobelprismodtageren Sigrid Undset blev født i 1882.

Eksisterende bevaringstiltag

- Kulturarvsareal af national betydning
- Fredede fortidsminder – befæstning med voldgrav og slot
- Flere fortidsmindefund, bl.a. møntfund og middelalderbegravelsesplads på Torvet.
- 13 fredede bygninger og et fredet parterre/haveanlæg fra 1953
- Lokalplan nr. 47 for et område af den gamle bykerne
- Tillæg nr. 1. til lokalplan nr. 47A for et område af den gamle bykerne
- Tillæg nr. 2. til lokalplan nr. 47A for et område

ved Råes Banke – Lindeparken

- Kommuneplanramme K01.C03—centerområde
- Kommuneplanramme K01.R01—rekreativt område
- Kommuneplanramme K01.OF07—offentligt område

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Større ændringer i vej- og gadeforløb samt belægninger.
- Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse.

Kilde

- Kalundborgs Historie bd. 1-4
- Jørgen Elsøe Jensen: Danmarks middelalderlige byplaner – Syd- og Vestsjælland. 1999
- Palle Bruun Olsen: Kalundborg før og nu. 2011.

Kort 1.

□
□

Kort 2.

Korthybrid med den middelalderlige befæstning indtegnet på nutidigt kort. Efter Johannes Hertz 1990. Yderst til venstre ses Vestre Forborg og til højre slots holmen med slottet.

Billede 1.

Det nyanlagte parterre foran Vor Frue Kirke 1953. Midt i billedet ses den gamle

hus-
flidsskole (tidligere
fattig-
gård), der blev revet
ned
1962.

Billede 2.

Udsigt fra Vor Frue
kirkes
midtertårn 1960. I
midten ses
Råd-, Ting- og
Arresthuset fra
1854, der blev bygget
på den
gamle slotsplads.

Billede 3.

Udsigt fra Vor Frue
kirke ca.
1960. En af skolerne på
Tor-
vet er netop nedrevet
for at
give plads til
Kalundborghal-
len. Midt i billedet ses
Bispe-
gården og det gamle
rådhus,
Adelgade 6-8.

Billede 4.

Højbyen set fra vest
1907.
Udgravningen af Vestre
For-
borg er netop gået i
gang. På
dette tidspunkt har
byen end-
nu ikke sprængt
rammerne;
umiddelbart vest for
Højbyen
er der bare marker.

Billede 5.

Luftfoto af Højbyen ca.
1940,
hvor man ser byplanen
med
Præstegade, Adelgade
og
Munkesøgade.

Billede 6.

Højbyen set fra
Gisseløre
2006.

Billede 7.

Højbyen set fra luften
2012.
Set fra denne vinkel
ses be-
tydningen af de

ensfarvede
røde tegltage.

Fiskerhusene

Tema
Sted
Tid

Boligkvarter – Fiskerhuse
Kalundborg
Ca. 1830 -

Beskrivelse

I løbet af 1800-tallet blev der i Kalundborg behov for flere boliger, især til de mange, der ernærede sig ved fiskeri på havnen syd for Højbyen. En del af disse boliger blev bygget på de åbne strandvænger øst og vest for Skibbrogade. Over relative korte perioder blev hele gader anlagt og inden for en periode på ca. 50-70 år blev hele kvarteret syd for Højbyen udbygget. Mange af boligerne i kvarteret blev beboet af sømænd og fiskere, og heraf kommer kulturmiljøets navn - fiskerhusene.

Afgrænsning

Den fysiske afgrænsning tager udgangspunkt i et tæt samlet bebygget kvarter med primært arbejderboliger karakteristisk for sin tid, der alle er placeret i nærhed til det tidligere fiskerleje mod syd, nu fiskeri- og lystbådehavn. Inden for afgrænsningen er også enkelte større byggerier langs Vestre Havnevej.

Boligkarakteristik

Boligerne er bygget i kæde, typisk gavl mod gavl eller med mellemliggende smalle passager. Facaderne er ført helt frem i skel mod smalle gader og stræder, som på Bautrupsvej og Strandstræde udgøres af hhv. grus- og brostensbelægning. Den tætte facadestruktur er opført i bugtede og kringlede gadeforløb. Visuelt får kvarteret yderligere særegen karakter ved bygningernes individuelle farvepalet. Det hele er med til at præge den fælles struktur og gør gaden til et rum karakteristisk for sin tid, der skaber en idyllisk stemning, som samlet set er særdeles bevaringsværdigt.

Boligerne er typisk bygget som små enetages gadehuse på tre eller fire fag eller tofamilieboliger på fem fag med fælles indgang i midterfaget. De fleste er bygget i enkel stil med blanke mure og udadtil en sparsom pyntning evt. med en karakteristisk gesims eller udsparede brystningsnicher under vinduerne og et par pudsede, vandrette bånd.

Bag husene ligger lange smalle nyttehaver med gamle oplagspladser og småværksteder, hvor flere af de sekundære bygninger er bevaret og dog ombygget gennem årene. Området bag husene er tilgængeligt via smalle stier, der er anlagt for at give en let adgang til havnen.

Bag Slotsgraven har sit navn efter den geografiske placering, netop bag middelalderbydelens voldgrav. Gaden er karakteriseret ved på den sydlige side primært at bestå af enetageshuse på tre eller fire fag og på nordsiden lidt større tofamilieboliger på fem eller syv fag. Flere af boligerne syd for gaden er opført i 1700 årene efter de tidligere

strandgårde blev nedrevet og der dermed blev frigjort plads til småhuse på vængerne syd for middelalderbydelen. De generelt større grunde nord for gaden er udstykket og bebygget gennem 1800 årene.

Næsten alle ejendomme er udvidet med bebyggelse mod gården og næsten alle har malede eller kalkede murflader i flere farver gennem husfacadeforløbet. Den del af Bag Slotsgraven, der er medtaget i udpegningen er kende

tegnet ved at være gennemgående tæt homogent bebygget og de medtagne grunde er alle udstykket i 1700/1800 årene.

Bautrupsvej blev udstykket i slutningen af 1800 årene og frem til 1910. Fra 1895 lod lods J. C. Bautrup en serie dobbelthuse opføre langs den østlige side af vejen, som i forhold til sin bredde snarere bør kaldes en sti. Vejen er grusbelagt og fungerer som både adgangsvej og havesti, da husene på den østlige side af vejen har sine tilknyttede mindre haver liggende på den modsatte side af vejen. I dag tjener flere af disse haver ligeledes som parkering.

Vestre Havnevej er anlagt i 1903-04 som en vigtig trafikåre for havneområdet. Bebyggelsen skiller sig ud fra kulturmiljøet, idet den primært består af Vestre Havnevej 8 og 10, der er opført i 1916, hhv. som Henckels administrationsbygning og bolig. I dag fungerer begge som boliger.

Rosengade blev udstykket mellem 1835 og 1854 langs stranden. Gaden er kort med tæt bebygget huse, alle med facade mod havnen. Grundene blev i stor grad opkøbt og bebygget af søfolk, der med placeringen ikke havde langt til vandet. Bebyggelsen består primært af små enetages trefagshuse. Gadens navn er formentlig opstået med henvisning til floraen i forhaverne, der dengang var rigt bevokset med rosenbede. I dag er flere af forhaverne dog bebygget med skure, garager og lignende, som er med til at forringe området's grønne præg, der ellers giver gaden karakter.

Strandstræde har fungeret som baggade til havnen for grundene langs Skibbrogade og som naturligt skel til strandvængerne mod vest. Strædet's vestside var uden egentlig bebyggelse frem til ca. 1840-1880, hvor Sømandsforeningen Enigheden lod opføre boliger til enlige og aftægtsfolk. Bebyggelsen består i dag primært af pudset og blankmuret byggeri. Husene er primært lave enetages huse med opskalkede heltage, to, tre og fire fag lange og her er flere dobbelthuse på fem fag med fælles forstue. De enkelte huse fremstår med farvevariationer og mindre individuelle detaljer.

Bærende elementer

Bærende elementer og strukturer er:

- Den tætte gadestruktur med de bugtede forløb, dannet fra ca. 1800 og ca. 100 år frem.

	• De røde tegltage og de gennemgående to- eller firerammede flersprossede vinduer.
Eksisterende bevaringstiltag	• Lokalplan nr. 47 for et område af den gamle bykerne • Tillæg nr. 2. til lokalplan nr. 47A for et område af den gamle bykerne • Kommuneplanramme K01.B07—boligområde • Kommuneplanramme K01.C04—centerområde
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Større ændringer i vej- og gadeforløb • Nedrivninger og om-, til- og nybygning af og ved huse og anlæg, der ikke harmonerer med den eksisterende bebyggelse i størrelse, udformning og materialer, samt manglende vedligeholdelse
Kilder	• Ganshorn, J. m.fl. 1983: Kalundborgs Historie Bind 3 – Byens Huse. Kalundborg Kommune, Miljøministeriet og Fredningsstyrelsen. • Nielsen, E. M. og Pinholt, N. H. 2005: 24 kulturmiljøer i Storstrøms Amt. Storstrøms Amt • Lokalplan nr. 47 for et område af den gamle bykerne
Kort 1.	

□
□

Billede 1.

Bag Slotsgraven i 1929.

Billede 2.

Bag Slotsgraven 1906.

Der lå på denne tid et hus på tværs af gaden, som senere

er revet ned.
Kulturmiljøets
afgrænsning følger
datidens
placering af dette hus.

Billede 3.

Bag Slotsgraven 18
opført
1875. Fem fag langt
grund-
muret hus med
teglhængt
heltag med gammel
skor-
stenspipe. Detaljer i
form af
trappegesims og
tofløjet fyl-
dingsdør.

Billede 4.

Bag Slotsgraven 43
opført i
1826. Tre fag langt
grund-
muret hus med meget
højt
opskalket teglhængt
heltag
med ældre
skorstenspipe.

Billede 5.

Bag Slotsgraven 31.
Bygnin-
gen er omsat fra tre fag
bin-
dingsværk til grundmur
i
1890'erne.
Savsnitsgesims og
nyere tofløjet dør.

Billede 6.

Bag Slotsgraven - set
fra
vest på den sydlige
side af
gaden. Husfacadernes
farve-
variationer giver
stemning i
det visuelle
facadeforløb.

Billede 7.

Bautrupsvej. Den
smalle vej
med små tæt placeret
huse
mod øst og små haver,
der i
dag ofte tjener som
parke-
ring mod vest.

Billede 8.

Vestre Havnevej 10
opført
1916 af ingeniør
Henckel
som privatbolig, da
skibs-
værftet havde sin
storheds-
tid. Grundmuret villa i
en
etage over høj kælder
med
gavlkvist og syvsidet
karnap
mod syd, entrébygning
ved
østgavl og udbygning
ved
vestgavl.

Billede 9.

Rosengade 2E-12 med
roser
i forhaverne.

Billede 10.

Strandstræde set fra
nord.
Uden siloerne bliver
udsig-
ten til og oplevelsen af
ga-
den forbedret.

Billede 11.

Strandstræde set fra
syd.
Gaden er tæt bebygget
med
små enetages huse
med fa-
cader i en rig
farvevariation,
der sammen med
beplant-
ning langs facaderne
skaber
stemning i den
brostensbe-
lagte gade.

Billede 12.

Strandstræde 9-13.
Strand-
stræde 9-11 er et fem
fag
langt grundmuret
forhus
med opskalket
teglhængt
heltag. Huset rummer
to be-
boelser med fælles
entré. De
tre fag længst mod
højre er
udstykket i 1846 og de
to
fag med gul facade
senere.
Derfor har højre side af

hu-
set brystningsnicher
under
vinduerne samt
sparrenkop-
gesims, hvor de to fag
til
venstre har
savsnitsgesims.

Billede 13.

Foto fra ca. 1960,
stemnings-
foto fra fiskerihavnen.
Til ven-
stre i billedet ses
sejlkubbens
klubhus.

Billede 14.

Sildefangst på havnen i
1960.

Stationsbyen Høng

Tema	Stationsbybebyggelse
Sted	Høng
Tid	1898-
Beskrivelse	Høng opstod som en landsby med kro samt ting- og arresthus. Med anlæggelsen af jernbanen Slagelse-Værslev, indviet 1898 og opførelsen af stationen syd for landsbyen udviklede Høng sig hurtigt som stationsby med handel og offentlige funktioner som skoler, posthus og bank mm. Øst for banen ligger industrikvarteret Vilhelm Pedersens Maskinfabrik fra begyndelsen af 1900-tallet. Virksomheden har haft stor indflydelse på byens udvikling og arkitektoniske byggestil, med bl.a. idrætshal til arbejderne. Byen udgør som helhed et kulturmiljø med mange velbevarede elementer, der på fin vis formidler områdets udvikling fra landsby til stationsby. De mange karakteristiske bygningselementer indeholder desuden stærke arkitektoniske kvaliteter, både i form af landsbyens lave, tætte bebyggelse samt stationsbyens 2-3 etagers bebyggelse langs Hovedgaden og industriens funktionalistiske bygningsvolumener og ensartede arbejderboliger. Byen indeholder generelt en homogen arkitektur med flere fine eksempler på nationalromantisk byggestil. <i>Landsbyen</i> Høng landsby var historisk grupperet omkring forten med gadekær og byens sydligste afgrænsning var Høng Kro, som senere blev hotel. Midt i landsbyen, ved gadekæret, ligger det fredede tinghus fra 1838, tegnet af arkitekten C.F.Hansen. Tinghusets værdier knytter sig specielt til det kulturhistoriske. Bygningen var ved opførelsen et meget vigtigt og fornemt værk i en lille landsby, bestilt hos landets absolut førende arkitekt, der forstod med små midler at give bygningen det rette udtryk af strengthed, alvor og orden, som funktionen og stilen krævede. <i>Stationsbyen</i> Udover at være station på Slagelse-Værslev banen blev Høng desuden endestation ved Høng-Tølløse-banen i 1901. Stationsbygningen er tegnet af arkitekt Heinrich Wenck, der har tegnet de fleste stationer i Danmark på denne tid. Posthuset er tegnet af arkitekt Andreas Clemmesen, med inspiration fra barok arkitektur. I 1905 blev Høng Afholdshotel bygget ved stationspladsen. Disse markante bygninger, grupperet omkring en stationsplads, var karakteristisk for vores stationsbyer, men det er sjældent, at de som i Høng alle er opført samme sted. Efter anlæggelsen af jernbanen blev vejen mellem landsbyen og stationen i løbet af få år bebygget af forretningsfolk og håndværkere og blev til Hovedgaden. <i>Vilhelm Pedersens Maskinfabrik</i> Virksomheden blev grundlagt i 1910 og Høngs vækst var helt frem til 1990erne i høj grad knyttet til Vilhelm Pedersens Maskinfabrik, som ubetinget er den Høng-virksomhed, der med op til 275 ansatte har spillet den største rolle for byens udvikling.

I 1950'erne gik man i gang med at fremstille maskiner til udstansning af overlæder til sko samt forskellige tekstiler, hvilket med årene udviklede sig til fremstilling af højt avancerede, computerstyrede værktøjs-maskiner.

Produktionen stoppede i 1993 og fra 1995 til 2011 blev der produceret hospitalsenge i fabriksbygningerne af Invacare EC-Høng A/S.

Fabrikkens bygninger er tidstypiske såvel hvad angår den løbende udvikling af produktionsmetoder, personalepleje og arkitektoniske strømninger. Helheden med elektricitetsværk, fabriksbygninger på rad og række, funktionærboliger, etageejendomme til arbejderne, direktørvilla og idrætshal er bemærkelsesværdig.

Arkitekturen, som fortæller om velfærdssamfundets frembrud og elementer af virksomhedens bygningskultur, er derfor bevaringsværdig.

Særligt kan nævnes idrætshallen fra 1942 (fredet) som blev opført til fabrikkens ansatte, Hallens ovenlys blev udført af Villum Kann Rasmussen og var prototypen på det senere Velux vindue.

Vilhelm Pedersen opførte ligeledes arbejderboliger, b.la. på Møllevej og Odinsparken på Odinsvej 5-7.

Bærende elementer

- Selve stationsbybebyggelsen med stationsbygning, posthus, afholdshotel og forplads til stationen.
- Vilhelm Pedersens Maskinfabrik ved Østergade, idrætshal og velfærdsfaciliteter overfor maskinfabrikkens hovedindgang, direktørvilla og medarbejderboliger i byen, herunder boligblokkene på Odinsvej 5 og 7.
- Tidstypiske bygninger fra stationsbyepoken præger Hovedgaden, Odinsvej og del af kvarteret vest for jernbanen.
- Derudover Høng Ting og Arresthus (fra 1838), der er opført på den gl. landsbyforste.

Eksisterende bevaringstiltag

- Lokalplan nr. 25 for område langs Hovedgaden, Tingvej, Odinsvej, Strandvej, Vinkelvej og Jernbanevej i Høng.
- Lokalplan nr. 59 for et område til offentlige formål, boliger m.v. i Høng by.
- Lokalplan nr. 67 for et område til offentlige formål (skole m.v.)
- Lokalplan nr. 75 for et område til offentlige formål i Høng by.
- Fredet bygning: Løve Herreds Ting- og Arresthus.
- Fredet bygning: Idrætshal til V.P Maskinfabrik, Østergade 3.
- Bevaringsværdig bebyggelse: V.P. Maskinfabrik langs Østergade.
- § 3-beskyttet sø.
- Kommuneplanramme H1.B01-02-03 og 08, H1.BL01, H1.CO1, H1.OF01 og 03-04, H1.TO2

Sårbarhed/Trusler

Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt:

- Alle bygninger er sårbare over for ændringer i arkitektur samt manglende eller forkert vedligeholdelse, der på sigt vil forringe det oprindelige kulturmiljø yderligere.

- Anlægget med tinghus og gadekæret er sårbar over for ændringer i form af byggeri samt manglende vedligeholdelse.
- Jernbanen er meget sårbar over for nedlæggelse.
- Vilhelm Pedersens Maskinfabrik. Nedrivning, manglende vedligeholdelse, eller om-, til- og nybyggeri af og ved helheden i fabriksmiljøet med elektricitetsværk, fabriksbygninger, funktionærboliger, etageejendomme til arbejderne, direktørvilla og idrætshal, der ikke er i harmoni med den eksisterende bebyggelse.
- De mange bygninger og fortællende elementer besidder gode muligheder for en udvikling af byens kulturelle aktiviteter, som kan være med til at understøtte Høng som en attraktiv erhvervs- og bosætningsby.

Kort 1.

Tallene på kortet viser billedernes numre.

□
□

Kort 2.

Høng by ca. 1840

Kort 3.

Høng by ca. 1900

Billede 1.

Det fredede Ting- og Arresthus med grønt anlæg og gadekær i forgrunden.

Billede 2.

Bebyggelsens langs Hovedgaden er overvejende stationsbybebyggelse i varierende højde.

Billede 3.

Høng station i 1907 set fra Hovedgaden ned ad Jernbanevej. Til

venstre ses
købmandsfor-retningen.
På denne tid havde
postkontoret til huse i
højre side af stationen.
Først i 1908 blev Høng
Posthus opført som en
selv-stændig bygning
til højre for stationen.

Billede 4.

Høng station set fra
banen.

Billede 5.

Vilhelm Pedersens
Maskinfabrik er et
samlet industriområde,
som på fin vis er
integreret i byen.

Billede 6.

Interiør, V.P.hallen

Røsnæs Fyr

Tema	Offentlige anlæg
Sted	Røsnæs, Kalundborg
Tid	1844-
Beskrivelse	Fyret er bygget 1844-46 på Sjællands vestligste punkt, hvor der tidligere lå en skanse. Fyret er et anduvningsfyrtårn, der skal give landkending og forhindre grundstødning. Røsnæs Fyr er tegnet af arkitekten N.S. Nebelon, der bl.a. har tegnet flere andre danske fyr. Selve fyret var oprindeligt 11 meter højt og sammenbygget med fyrmesterboligen. I 1850 blev fyret forhøjet til 15 meter - til i alt 24 meter over havet. Fyrtårn og bolig består en grundmuret bygning med skiffertag og kvartvalm. Fyrtårnet er firkantet og har øverst tandsnitgesims og kikhuller. Lampen står med røde skærme, og er ikke integreret i tårnmuren. Desuden ses to udlænger, en i bindingsværk med stråtag og en uden synligt bindingsværk med tegltag. På matriklen er flere småbygninger, bl.a. kystudkik. Postkort viser at bebyggelsen/småhusene ændres i tid. I 1939 opførtes tillige et fremskudt fyr på Røsnæs Rev, Røsnæs Puller. Under 2. verdenskrig blev Røsnæs Fyr overtaget og brugt af den tyske besættelsesmagt til kontrol af farvandet. Fyrets teknik er løbende moderniseret. I 2008 blev det muligt at drive fyret ubemandet. I 2010 blev fyret slukket. Kystudkikken neden for fyret blev nedlagt i 2021. Røsnæs Fyr drives i dag som frivilligt drevet udflugtsmål med cafe, lokalhistorisk udstilling og adgang til fyrtårnet.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: Fyret fremstår let aflæseligt med de mange små bygninger og særligt sammenspillet mellem fyret og fyrmesterboligen understreger den samlede fortælling. Udkigsposten samt de åbne, kuperede arealer i øvrigt er vigtige elementer for forståelsen af det strategisk vigtige Røsnæs. Miljøet indeholder ved den fremskudte placering, højden over havet, revene i vandet en særlig dramatik.Kulturmiljøet prioriteres ved sin store oplevelses- og fortællerværdi. Hele miljøet på spidsen af Røsnæs med fyrtårn, anlæg og boliger medtages som et samlet anlæg og afgrænses som sådan.
Eksisterende bevaringstiltag	<i>Udpluk af planer og beskyttelser:</i> Fredet fortidsminde, skanseVærdifuldt landskab i landzone
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: Miljøet kræver opmærksomhed på vedligehold, da det ligger så udsat for vejr og vind. Der foregår en god formidling på stedet med relevante oplysninger. Stedet har potentiale til at blive sat i scene på dramaturgisk vis, hvor historien vil kunne opleves endnu mere nærværende.

Billede 1.

-
-

Billede 2.

Almennyttigt byggeri nord for Nr. Allé i Kalundborg

Tema Sted	Offentlige anlæg, velfærdssamfundet Nord for Nr. Allé på adresserne: Nr. Allé 33-109, Frederik Andersensvej 18-61, Nyvangsvej 9-35, Lupinvej 9-15, Kløvervej 1-16.
Tid	1949-1960
Beskrivelse	<u>Kulturhistoriske hovedtræk</u> Et emne, der karakteriserer epoken med velfærdssamfundets opbygning, er behovet for gode boliger til de mange beskæftigede på byens mange store arbejdspladser. Og det almennyttige byggeri gør sig navnlig gældende her. Der findes flere betydelige almene bebyggelser i Kalundborg, men det store tidstypiske rødstensbyggeri nord for Nørre Allé, har et særligt og stærkt udtryk i bybilledet. Både gennem sit omfang, tilpasningen til de terrænmæssige forhold og den overbevisende homogene helhed, der præger bebyggelsesplanen. Bebyggelsen er opført i 2-5 etager som gavlvendte stokke op over bakken til det tidligere hospital. De ældste bygninger er dog opført i 1949 nedenfor bakken, ved den lavtliggende grønne kile ved Kløvervej. Bebyggelsen er opført af forskellige boligselskaber fra slutningen af 1940'erne til sidst i 50'erne.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Bebyggelsen er repræsentativ for det almennyttige byggeri i byen. Afgrænsning vil være etagehusbebyggelsen opført i røde tegl nord for Nørre Allé, da den udgør en særlig udviklingshistorie og i øvrigt en visuel stærk helhed.
Eksisterende bevaringstiltag	• Der findes ikke lokalplan, kun kommuneplanens rammebestemmelser for området, hvor bebyggelsens bærende hovedtræk benævnes, herunder at ydre fornyelser skal tage hensyn til bebyggelsens oprindelige arkitektoniske karakter og kvaliteter.
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: <u>Sårbarhed og udviklingsmuligheder</u> • Bebyggelsen vil være sårbar overfor nye bygninger, der svækker opfattelsen af dens struktur, samt ved ændrede taghældninger, udskiftning af tagmateriale og overfladebehandling af det røde murværk. Desuden bør der være opmærksomhed ved udskiftning af vinduer og kviste med anden udformning, da det kan svække det arkitektoniske udtryk. Til gengæld kan de grønne arealer med fordel gives en mere interessant og varieret indretning.

Kalundborg Gl. hospital

Tema	Velfærdssamfundet
Sted	Kalundborg by
Tid	1924-
Beskrivelse	Et væsentligt aftryk fra velfærdssamfundet er det lokale hospital, der nu er nedlagt og overgår til primært boligformål. Hospitalsbyggeriet ligger som en bykrone for enden af Nr. Allé bebyggelsen. Det tidligste man hører om sygehusvæsen i Kalundborg er en sygestue, primært for soldater, som blev styret af byrådet midt i 1700'erne og igen under Englandskrigene omkring 1810. I 1850'erne køber en gruppe købmænd stenhuset på adressen Præstegade 17 og indretter det til hospital. Det første sygehus for byen og amtets landkommuner blev opført 1872 ved rådhuset. Denne bygning er nu en del af skolen ved Volden. Kalundborg Hospital blev opført på et højedrag uden for byen ved Nørre Allé i 1924. Arkitekten på byggeriet var Ejnar Andersen. Det nye hospital havde plads til 67 "almindelige" patienter og en epidemiafdeling med plads til 25 patienter (Måske pga. "Den spanske syge"?). Hospitalet er udvidet i flere omgange i 50'erne og 60'erne. Bygningerne stammer derfor fra forskellige perioder, men deres gennemgående træk er røde teglstensfacader og tegltage. Hospitalet lukkede i 2011, og der er siden blevet opført et nyt sundheds- og akuthus opført ved siden af det gamle hospital. Det gamle hospitals hovedbebyggelse omdannes nu til boligformål, herunder kollegie for byens studerende.
Bærende elementer	Bærende elementer og strukturer er: • Det gl. Hospital besidder en stor fortælleverdi og en høj bevaringstilstand.• Hospitalets oprindelige bebyggelse danner tilsammen et helstøbt kulturmiljø med flere arkitektoniske kvaliteter trods store omdannelser gennem tiden. Foruden selve hovedbygningen udgør den gamle overlægebolig, kraftcentralen, sygeplejeboligerne samt parkanlæg og grønne områder vigtige elementer i fortællingen om den vigtigste epoke i Kalundborgs sygehushistorie.
Eksisterende bevaringstiltag	• Kommuneplanramme K04.BL01
Sårbarhed/Trusler	Følgende aktiviteter kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt: • Om-, til- og nybyggeri, der ikke harmonerer med de nuværende bebyggede og ubebyggede arealer.• Hospitalet udgør med sin centrale beliggenhed, flotte arkitektur og høje placering i landskabet et godt potentiale for både bosætning som erhverv. Det anbefales at udarbejde en udviklingsplan for stedet, samt at sikre kulturmiljøets værdier gennem en SAVE-registrering. Udviklingsplanen bør omfatte såvel bygningsmassen som områdets grønne karakter/parkanlæg.

□

□

Billede 1.

Øverst til højre og nederst midt for ses det oprindelige sygehus med senere udbygninger. Til højre ses nyt sundhedshus fra 2014 og under dette, ses den tidligere overlæge-bolig fra 1936. Øverst til venstre ses to boligblokke fra 50'erne, til sygeplejersker og elever.
